

POLITI HØGSKOLEN

Første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i
dødsfallsaker.

Camilla Sten Abdellaoue

Master i Politivitenskap

Kull 2015

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie som undersøker problemstillingen: *Hva påvirker etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet gjør i dødsfallsaker?* Studien baserer seg på semistrukturerte dybdeintervjuer med fire informanter som er ansatt ved ordensavdelingen på en politistasjon i Norge. Intervjumaterialet er analysert ved bruk av relevant teori og tidligere forskning. Politiblikket er et viktig utgangspunkt for oppgaven fordi profesjonsutøvelse kan forstås ved å ta utgangspunkt i profesjonsutøvernes blikk.

Analysen sorterte jeg under tre forskningsspørsmål. Det første spørsmålet, var: *Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* Mine funn indikerer at hva som gjøres av etterforskningsarbeid på åstedet i stor grad er overlatt til første enhets skjønnsutøvelse. Tilstandskontrollen de gjorde av dødsfallet ble derfor viktig. Denne dreide seg hovedsakelig om å vurdere om det var noe mistenkelig ved dødsfallet. Informantenes syn på om dødsfallet var en politioppgave eller ikke, og deres forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall, påvirket tilstandskontrollen som ble gjort. Et annet interessant funn var at informantene i liten grad tok i bruk anbefalte arbeidsverktøy og arbeidsmetoder i sitt etterforskningsarbeid på åstedet.

Det andre spørsmålet jeg stilte, var: *Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* Informantene vurderte sin egen kunnskap om taktiske etterforskningskritt som bedre enn sin kunnskap om tekniske etterforskningskritt. De fremholdt erfaring og magefølelse som viktige kunnskapskilder. Likevel var de opptatt av at kunnskap om etterforskning er viktig for å etterforske dødsfallssaker på en tilfredsstillende måte på åstedet. De fremholdt dialog med andre, med mer kunnskap enn dem selv, som viktig for å vurdere det etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet skal gjøre.

Det tredje spørsmålet jeg stilte, var: *Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* Jeg fant at bakgrunnsinformasjon fra politiets registre er med på aktivere kognitive skjema og heuristikker eller forenklingsstrategier. Pårørende, sanseintrykk, tid og tilgjengelige ressurser kan fungere som stressorer som utløser stressreaksjoner hos den enkelte. Alle de beskrevne faktorene kan redusere evnen til å ta gode beslutninger på åstedet. Selv om informantene er bevisst påvirkningen disse faktorene kan ha, så det ikke ut til at de anvender noen strategier for å minimere denne påvirkningen i sitt etterforskningsarbeid på åstedet.

Summary

The present master's thesis is a qualitative study that examines the research question: *what affects the first responders investigative work at a death scene?* The study is based on semi-structured in-depth interviews with four informants employed at a law enforcement department at a police station in Norway. The interview data was analysed and discussed against relevant theory and previous research. Professional practice can be understood by exploring the professional's gaze. The professional gaze of police officers therefore became important to answer the research question.

To answer the research question, I divided the analysis of the interview data into three questions. The first question was: *How do work procedures affect the first unit's investigative work at the scene?* My findings indicate that the first unit's discretion is an important factor, which influences the investigative work at the scene. The assessments the first unit makes of the death is therefore important. These assessments were mainly focused on deciding whether there was anything suspicious about the death, and whether the informants considered the death a police task or not. Their understanding of the term suspicious death affected the assessments they made. Another interesting finding was that the informants made little use of recommended working methods in their investigative work at the scene.

The second question I asked, was: *How does knowledge affect the first unit's investigative work at the scene?* The informants regarded their knowledge about tactical investigative steps as better than their knowledge about technical investigative steps. They emphasized experience and intuition as important sources of knowledge. However, they also emphasized that knowledge about investigation is important in these cases. To decide which investigative steps the first unit should do at the scene, the informants emphasized dialogue with others with more knowledge on investigation than themselves.

The third question I asked, was: *What other factors influence the first unit's investigative work at the scene?* I found that background information from the police registers activates cognitive scripts and heuristics. Relatives, sensory impressions, time, and available resources can act as stressors that trigger stress reactions. All the described factors can reduce the ability to make good decisions at the scene. Although the informants are aware of the influence these factors may have, they do not appear to use any strategies to minimize this influence in their investigative work at the scene.

Forord

Denne oppgaven er den avsluttende delen av et langt masterstudium i politivitenskap ved Politihøgskolen. Gjennom studiet har jeg tilegnet meg kunnskap jeg mener er viktig for å forstå, og utføre mitt arbeid i politiet på en god måte. Etter endt studium har jeg fått økt kompetanse som kan bidra inn i politiets kunnskapsstyrte og strategiske arbeid. Studiet har også lært meg mye om kritisk refleksjon, både når det gjelder egen organisasjon og vurdering av ulike informasjonskilder.

Takk til min veileder Johanne Yttri Dahl. Du har engasjert deg i mitt arbeid og bidratt med konstruktive tilbakemeldinger hele veien. En takk også til min biveileder Stefan Holgersson. En stor takk til informantene som har bidratt til denne oppgaven. Takk til Nina Jon, og til alle undervisere og medstudenter for samtaler og interessante diskusjoner. Takk til mine arbeidsgivere og ledere i løpet av studiet. Dere har gjort det mulig å gjennomføre studiet ved siden av jobb. Jeg ønsker også å takke ansatte ved biblioteket på Politihøgskolen, da spesielt Camilla Pellegrini Meling. Dere er imøtekommende, faglig sterke og bidrar med all deres kunnskap. En takk også til Asbjørn Rachlew for innspill til oppgaven.

Innhold

1.0 Innledning.....	1
1.1 Formålet med oppgaven og bakgrunn for valg av problemstilling	1
1.2 Dødsfall og lovverket som regulerer politiets etterforskning.....	3
1.3 Avgrensning og fremgangsmåte.....	5
2.0 Teori	7
2.1 Politiarbeid og politiets oppgaver	7
2.1.1 Mistenkelig dødsfall	9
2.2 Persepsjon, vurderinger og beslutninger	11
2.2.1 Politiblikket	11
2.2.2 Politiskjønn.....	12
2.2.3 Kunnskap.....	14
2.2.4 Psykologiske påvirkningsfaktorer	18
2.2.5 Tilstandskontroll.....	23
2.3 Etterforskningsarbeidet på åstedet.....	24
2.3.1 Første enhet på åstedet	24
2.3.2 Den gylne timen	26
2.3.3 Politiarbeid på stedet - PPS	27
2.3.4 Åstedsarbeidet	29
2.3.5 Sjekkklister.....	31
3.0 Metode.....	35
3.1 Forforståelse og forskningsetikk	35
3.2 Valg av metode og metoderefleksjon.....	36
3.3 Søknader.....	37
3.4 Valg av distrikt og rekruttering av informanter	38
3.5 Intervjuene.....	41
3.5.1 Intervjuguide	41
3.5.2 Gjennomføring av intervjuene	42
3.5.3 Transkribering av intervjuene	43
3.6 Analyseprosessen	44
3.7 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet	46
4.0 Analyse.....	48
4.1 Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet? ...	48
4.1.1 Informantenes forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall	48
4.1.2 Dødsfallsaker politiet rykker ut på	49

4.1.3 Tilstandskontroll og etterforskningsarbeid.....	54
4.1.4 Bruk av hypoteser.....	57
4.1.5 Bruk av sjekklister.....	57
4.1.6 Bruk av andre anbefalte arbeidsmetoder	58
4.2 Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?	60
4.2.1 Egen kunnskap	60
4.2.2 Tilgang på andres kunnskap	63
4.2.3 Utvikling av etterforskningsfaget.....	66
4.3 Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?	68
4.3.1 Bakgrunnsinformasjon	69
4.3.2 Pårørende.....	72
4.3.3 Sanseintrykk	73
4.3.4 Tid og tilgjengelige ressurser	73
5.0 Avslutning	75
6.0 Litteraturliste	80
7.0 Vedlegg	89

1.0 Innledning

1.1 Formålet med oppgaven og bakgrunn for valg av problemstilling

Målet med oppgaven er å undersøke hva som ligger til grunn for etterforskningsarbeidet første enhet gjør på åstedet i dødsfallsaker. Jeg fattet interesse for politiets håndtering av disse sakene etter å ha arbeidet i to forskjellige politidistrikt i Norge. Interessen oppstod fordi jeg erfarte at politiet håndterte disse sakene på svært ulike måter, til tross for like lover og regler for håndtering av disse sakene i alle politidistrikt. Mine erfaringer underbygges av Rødsand (2012). I sin masteroppgave beskriver han egne erfaringer med hvordan disse sakene håndteres ulikt i politidistriktene, og hvordan politipersonell må håndtere disse sakene uten tilstrekkelig kompetanse på området.

Politiets etterforskning av dødsfallsaker er viktig fordi etterforskningen potensielt kan avdekke drap. Drap er allment anerkjent som et av de mest alvorlige lovbruddene politiet og påtalemyndigheten har ansvaret for å etterforske og påtale (Brookman, Maguire, & Maguire, 2019, s. 146). I mange tilfeller vil et drap være å anse som det Innes (2014) beskriver som «signal crime». Dette er en hendelse som sender et budskap om problemer i et lokalmiljø, og det gjør folk utrygge. Politiets etterforskning av drapssaker, og utfallet av disse, blir fulgt nøye internt i politiet og eksternt av mediene og publikum. Om politiet oppklarer et drap eller ikke, er avgjørende for hvordan samfunnet bedømmer politiets effektivitet generelt (Brookman & Innes, 2013).

Rettsmedisinske obduksjoner er helt sentrale for å finne ut hva dødsårsaken er og for å oppdage drap. Likevel er det svært mange dødsfall politiet blir varslet om som aldri blir sendt til rettsmedisinsk obduksjon. I mediene har rettsmedisinere og sentrale personer i politiet flere ganger uttrykt bekymring for at drapspersoner slipper fri fordi det gjennomføres for få rettsmedisinske obduksjoner (se blant andre Fjørtoft & Emrah, 2014b; Meland, 2007). Undersøkelser fra Sverige og Tyskland styrker grunnlaget for disse bekymringene. Både Brinkmann (1997) og Hasselqvist og Rammer (2003) avdekket at det ved rettslige obduksjoner oppdages flere drap som ikke var kjent på forhånd. Vi har relevante sakseksempler som bygger opp under disse funnene i Norge. Et kjent sakseksempel er en syvbarnsmor fra Kristiansand som i 2019 ble dømt til 21 års forvaring for overlagt drap etter å ha forgiftet sin egen far i 2002 og en tidligere samboer i 2014. Da kvinnens far ble funnet død ble det ikke foretatt noen obduksjon, fordi politiet mente det var et naturlig dødsfall. Først i

2018 ble farens grav åpnet, og levningene etter han ble sendt til rettsmedisinsk institutt i Oslo (Arntzen, 2019).

Rødsand (2012) er opptatt av hvordan det i lengre tid har vært nedgang i antall gjennomførte rettsmedisinske obduksjoner. Han fant at denne nedgangen først og fremst skyldes økonomiske prioriteringer i politidistriktene. Rognum mener denne prioriteringen blant annet skyldes at politidistriktene fra 1992 selv må dekke utgiftene ved obduksjon og transport (NOU2001:12). Rognum er bekymret for denne nedgangen, og han mener at bosted får avgjørende betydning for rettsikkerheten fordi transportkostnadene blir høye. Han påpeker at obduksjonsfrekvensen stort sett avtar med økende avstand til de rettsmedisinske sentrene (Fjørtoft & Emrah, 2014a).

Rettsmedisinsk obduksjon er regulert i straffeprosessloven (1981) og i påtaleinstruksen (1985). De fleste typer dødsfall omfattes av en bestemmelse som sier at de bør sendes til rettsmedisinsk obduksjon jf. påtaleinstruksen (1985) § 13-2. Riksadvokaten (2002, s. 24) skriver at begrepet bør innebærer en sterk oppfordring til å be om rettsmedisinsk obduksjon. Likevel er den endelige avgjørelsen overlatt til påtalemyndigheten i hvert enkelt politidistrikt. Dette gir rom for ulik praksis i politidistriktene og gjør at andre hensyn enn de som er regulert i lovverket, herunder økonomiske prioriteringer, kan få betydning for beslutningen.

Det er ikke bare rettsmedisinske obduksjoner som er viktige i politiets etterforskning av dødsfallsaker. Grunnen til at jeg mener at nedgangen i rettsmedisinske obduksjoner er relevante som bakgrunn for min oppgave, er at den lave obduksjonsfrekvensen gjør at etterforskningsarbeidet som utføres av første enhet på stedet blir desto viktigere.

Ved å obdusere færre aksepterer man at politiet i mange tilfeller kategoriserer dødsfall på et usikkert grunnlag. Uten rettsmedisinsk obduksjon blir sannsynligheten for at man avdekker noe som ikke kommer frem i den innledende etterforskningen mindre, noe som øker risikoen for at politiet trekker uriktige konklusjoner. Kvaliteten på den innledende etterforskningen vil derfor ofte være avgjørende for utfallet av saken. Dette utgjør ikke bare en utfordring for rettsikkerheten, men har også konsekvenser for etterlatte etter et dødsfall og for dødsårsaksstatistikken (Rognum, 2021). Jeg har derfor valgt å undersøke følgende problemstilling:

Hva påvirker etterforskningsarbeidet første enhet på stedet gjør i dødsfallsaker?

Myhrer (2015, s. 14) definerer etterforskning som «en formålsbestemt innsamling av informasjon for å avklare om det er grunnlag for å reagere strafferettslig mot noen for en utvist atferd». Betegnelser som straksetterforskning, etterforskningens initialfase, første enhet på åstedet og politiarbeid på stedet brukes gjerne om den etterforskningen som bør gjøres når politiet blir kjent med en mulig kriminell handling (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 379). I denne oppgaven viser første enhet til den politipatruljen som rykker ut til åstedet hvor et dødsfall har skjedd og gjør etterforskningsarbeid på åstedet. Hamremoen (2016, s. 351) definerer et åsted som «der hvor en straffbar handling, brann eller ulykke har funnet sted, eller som i etterforskningsmessig sammenheng krever nærmere undersøkelse og dokumentasjon».

Som et ledd i å besvare problemstillingen har jeg valgt å dele inn analysekapittelet ut fra tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer¹ første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?
2. Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?
3. Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?

1.2 Dødsfall og lovverket som regulerer politiets etterforskning

Hvert år dør i underkant av én prosent av befolkningen i Norge, det vil si cirka 41 000 mennesker. Siden 1990 har antall drap holdt seg omkring 40 per år (med unntak av i 2011 da terrorangrepet 22. juli tok 77 liv) (Rognum, 2016, s. 169-170). I Norge dør 70 prosent på sykehus eller institusjon, mens resten dør hjemme eller utendørs. Omtrent 6 prosent av disse dødsfallene regnes som unaturlige (Rognum, 2016, s. 168). Rognum (2016, s. 169) påpeker at en valid dødsårsaksstatistikk krever en obduksjonshyppighet på minst 25 prosent av alle dødsfall. I 2015 var obduksjonshyppigheten i Norge på 10 prosent. Han mener derfor at den norske dødsårsaksstatistikken er mangelfull. Rognum (2000) knytter også bekymringene over at drap oversees i Norge til de såkalt plutselige og uventede dødsfallene. Han mener at fallet i rettslige obduksjoner de ti siste årene i stor grad har rammet disse dødsfallene. En del obduksjonsoppdrag ved plutselig og uventet død utenfor sykehus utføres dessuten av sykehuspatologer uten nødvendig rettsmedisinsk trening og tankegang.

¹ Arbeidsprosedyrer viser i denne oppgaven til lovverket, retningslinjer, instruksjer, arbeidsmetoder og arbeidsverktøy.

Leger skal i henhold til helsepersonelloven (2000) § 36 varsle politiet om unaturlige dødsfall.

I forskrift om melding av unaturlig dødsfall (2000) § 2, defineres unaturlig dødsfall som:

- Drap eller annen legemskrenkelse,
- Selvmord eller selvvoldt skade,
- Ulykke som forlis, brann, skred, lynnedslag, drukning, fall, trafikkulykke og lignende,
- Sykdom eller skade,
- Feil, forsømmelse eller uhell ved undersøkelse eller behandling av sykdom eller skade,
- Misbruk av narkotika og,
- Ukjent årsak når døden har inntrådt plutselig og uventet.

Som unaturlig meldes også:

- Dødsfall i fengsel eller under sivil eller militær arrest og
- funn av ukjent lik.

Hamremoen (2016, s. 330) skriver at politiet skal undersøke om det foreligger et straffbart forhold, på grunnlag av legers varsling eller ved at politiet får vite om dødsfallet på annen måte jf. påtaleinstruksen (1985) kapittel 13. Sakkyndig likundersøkelse skal foretas når det mistenkes at «noens død er voldt ved en straffbarhandling» eller «ved funn av ukjent lik» jf. straffeprosessloven (1981) § 228 og påtaleinstruksen (1985) § 13-1. Øvrige dødsfall der det er usikkerhet knyttet til dødsårsaken, omfattes av en bestemmelse som sier at det bør foretas slike undersøkelser. Påtaleinstruksen (1985) § 13-2 beskriver nærmere hvilke tilfeller dette gjelder. Politiets plikter og oppgaver ved funn av lik er også regulert i politiinstruksen (1990) § 10-6.

På bakgrunn av Monika-saken² besluttet Riksadvokaten at mistenkelige dødsfall som er etterforsket av politiet, og der politiet går inn for henleggelse, skal sendes statsadvokaten for avgjørelse med en begrunnet tilrådning (Riksadvokaten, 2014). Dette omfatter ikke saker der politiet kun har gjort innledende undersøkelser i forbindelse med dødsfallet. Som innledende undersøkelser regnes for eksempel at politiet har begjært rettsmedisinsk obduksjon (Elden, 2017). Også Christoffer-saken³ bidro til at det i 2011 ble innført en etterforskningsplikt for

² Drapet på åtte år gamle Monika Sviglinskaja ble først henlagt som selvmord i 2011. Monika-saken var en stor skandale for norsk politi. Det var først en politietterforskning, men ble etter hvert også en varslersak (Olsson, Zondag, & Engen, U.Å).

³ Åtte år gamle Christoffer Kihle døde 2. februar 2005. Saken ble henlagt flere ganger. Det har blitt pekt på at mange praktiske og formelle feil ble begått blant annet i politiets etterforskning, og at det raskt spredte seg en holdning om at åtteåringen hadde tatt sitt eget liv (Gangdal, 2011). I 2008 ble stefar dømt til åtte års fengsel for

politiet når barn og unge under 18 år dør plutselig og uventet (Riksadvokaten, 2011). Etterforskningsplikten er regulert i straffeprosessloven (1981) § 224 fjerde ledd. Denne plikten utdypes i påtaleinstruksen (1985) § 7-4 sjette ledd. Dersom et barn under tre år dør plutselig og uventet, skal foresatte få tilbud om dødsstedsundersøkelse. Denne undersøkelsen er frivillig selv om mange har tatt til orde for å gjøre den obligatorisk (Rognum & Bøylestad, 2015).

Politiets øvrige etterforskning av dødsfallsaker er regulert på samme måte som annen etterforskningsvirksomhet. Av relevante lovbestemmelser kan nevnes politiets etterforskningsplikt, som er regulert i straffeprosessloven (1981) § 224, formålet med etterforskningen, som er kommet til uttrykk i straffeprosessloven (1981) § 226 og hvem som har ansvaret for etterforskningen, regulert i straffeprosessloven (1981) § 225. Politiets bruk av tvangsmidler er regulert i straffeprosessloven (1981) fjerde del.

1.3 Avgrensing og fremgangsmåte

Denne masteroppgaven er en samfunnsvitenskapelig studie som baserer seg på semistrukturerte intervjuer av ansatte på ordensavdelingen ved en politistasjon i Norge. Både internasjonal og norsk politiforskning har primært hatt fokus på det uniformerte ordenspolitiets arbeid (Larsson, Gundhus, & Granér, 2015; Loftus, 2010). I litteraturen finnes det fortsatt begrenset med forskning på politiets etterforskning, og særlig på politiets åstedsarbeid (se blant andre Dahl, 2017). I min oppgave har jeg fokusert på første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker. Selv om det finnes en del forskning på politiets ordenstjeneste, har første enhets etterforskningsarbeid vært lite undersøkt. Jeg har valgt å intervju ansatte på en ordensavdeling, fordi det i hovedsak er de som er første enhet på åstedet i dødsfallsaker. De gjør de første vurderingene av dødsfall og utfører i mange tilfeller også etterforskningsarbeidet på åstedet.

Politiet er satt til å håndtere et bredt spekter av dødsfall, alt fra feilbehandling ved sykdom til ulykker og drap. Denne oppgaven omfatter de dødsfallene der avdøde er over 18 år. Jeg avgrenser mot de dødsfallene som enkelt viser seg å skyldes drap og etterforskes som dette. Jeg vil sette søkelys på de dødsfallene der dødsårsaken fremstår som uklar, og det ikke

legemsbeskadigelse med døden til følge (LA-2008-179127). I 2012 ble også moren dømt til et og et halvt års fengsel for passiv medvirkning til vold med døden til følge (LA-2012-92858 – RG-2013-292).

nødvendigvis er indikasjoner på at avdøde har vært utsatt for noe straffbart. Disse dødsfallene betegnes ofte som mistenkelige, unaturlige, uavklarte eller plutselige og uventede.

2.0 Teori

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for teori jeg mener er relevant for å besvare oppgavens problemstilling. Relevante teorier og diskusjonstemaer ble utledet fra intervjumaterialet, og brukes videre i analysen av intervjudataen.

Jeg har delt kapittelet inn i tre hoveddeler: Første del handler om politiarbeid og politiets oppgaver, andre del om faktorer som påvirker persepsjon, vurderinger og beslutninger og siste del om etterforskningsarbeidet på åstedet.

2.1 Politiarbeid og politiets oppgaver

Ifølge Weber (1971, s. 4) er statens voldsmonopol et av de definerende kjennetegnene på en moderne stat. Voldsmonopolet utføres av statens politi. Paulsen og Frogner (2017, s. 302) skriver at å opprettholde og gjenopprette orden på offentlig sted, med bruk av fysisk makt om nødvendig, er politiets kjerneoppgave. Problemet er at uorden kan være nesten hva som helst. Bittner (2005, s. 161) definerer politiets arbeidsoppgaver som «something-that-ought-not-to-be-happening-and-about-which-someone-had-better-dosomething-now». Paulsen og Frogner (2017, s. 302-303) mener at grunnen til at politiet kan ordne opp i noe er at politiet har myndighet til å anvende tvangsmakt. Politiet tilkalles med andre ord ikke fordi de er eksperter, men fordi de har tillatelse til å utøve tvangsmakt om nødvendig. Selv om lovverket legger rammen for tjenesteutøvelsen, kan politiet i noen grad selv fylle denne omfattende og utydelige rollen på sin måte.

Finstad (2000, s. 48) skriver at ordenstjeneste ikke er det samme som politiarbeid generelt og at ordenstjenesten ikke bare er kriminalitetsrelatert. Holgersson og Knutsson (2012) delte ordenspatroljens arbeidsoppgaver inn i 100 aktiviteter i sine undersøkelser. Omfanget av aktivitetene vitner om at ordenstjenesten er mangfoldig. Finstad (2000, s. s 49-50) skriver at områdets lokale særpreg, tiden på døgnet, værforhold og naturkatastrofer er styrende for hvilke oppdrag politiet blir satt til å håndtere. Hun deler ordenspatroljens arbeidsoppgaver inn i det hun kaller publikumsbestillinger og politiinitiativ. Mens publikumsbestillinger omfatter alt fra ønske om politiets bistand ved grov vold til å få andefamilier på trygge veier, er politiinitiativ en mer spesialisert aktivitet. Politiinitiativene handler om stopp og sjekk av personer og biler basert på mistanke, forstyrrelse av problemmiljøer, publikumskontakt, håndtering av trafikk og ordensforstyrrelser. Dette innebærer også at politiet lager sine egne

bestillinger, enten på grunnlag av politidistriktets vedtatte prioriteringer eller med utgangspunkt i politibetjentenes egne interesser. Politiinitiativene forteller mye om hvordan politiet i den generelle ordenspatruljeringen ser på politiets formål, og om politifolks personlige mening om politiyrkets oppgaver (Finstad, 2000, s. 51-59).

Forståelsen av hva politiet selv anser som politiarbeid og politiets oppgaver kan ikke alene legges til grunn når man skal definere dette. Klockars (1985, s. 55) uttrykte dette tydelig da han skrev «politiet er ofre for sin egen grunnleggende vrangforestilling om hva det forventes at politiet skal gjøre». Når jeg nå skal se nærmere på hva politiet selv definerer som sine oppgaver, er det viktig å merke seg at dette vil være avhengig av politikulturen de er en del av. På samme måte som politikultur vil denne oppfatningen både være personavhengig, og vil variere i forhold til hvor i politiorganisasjonen man arbeider (Finstad, 2000; Granér, 2004, 2014; Petersson, 2015). Finstad (2000, s. 98) skriver at alle yrker omgis av forestillinger om hva som er yrkets innerste kjerne. Forestillingen om politiarbeidets kjerne kan vise seg i den hyppig brukte metoden stopp og sjekk. I tillegg kan talemåter og hvordan politiet presenterer seg fysisk, brukes som grunnlag for ytterligere tematisering av kjernen i det som forbindes med det egentlige politiarbeidet. Politifolk bruker ofte betegnelsen dette er det egentlige politiarbeidet eller dette er egentlig ikke politiarbeid når de bedømmer oppgaver.

Forestillingen om det egentlige politiarbeidet viser seg blant annet når politifolk selv mener de har gjennomført et meningsfylt vaktsett. Ansatte på en ordensavdeling vil typisk mene at en god arbeidsdag består av en blåtur⁴, en biljakt og at patruljen fikk en fange. I sin rendyrkede form inneholder det egentlige politiarbeidet i ordenstjeneste elementene bilpatrulje, mørke og jakt (Finstad, 2000, s. 98-100). Hellesø-Knutsen (2013, s. 296) fant at tjenestepersoner synes det er viktigst å forsøke å avdekke situasjoner som de selv er interessert i. Det betyr også at hendelser som representerer noe tjenestepersonene ikke er interessert i, vil oppleves som mindre viktig å jobbe med.

Finstad (2000, s. 49-50) kaller en del av politiarbeidet og politiets oppgaver for restoppgaver. Politiets tilgjengelighet innebærer å bli eksponert for mange oppgaver som egentlig hører til andre instanser. Hun skriver at publikumsbestillingene ikke i hovedsak er kontrolloppgaver, men at politiet er en instans som sjelden kan si nei. For eksempel har psykiatrien rett til å avvise pasienter. Politiet blir som ryddepersonellet som samler opp og tar vare på gjenglemte kofferter og herreløse vesker på samlebandet. At politiet får mangfoldige oppgaver, forteller

⁴ Denne betegnelsen blir bruk i politiet om utrykningskjøring.

ikke først og fremst noe om politiet, men om samfunnet. Politiets arbeidsoppgaver er ikke like tydelig definert som mange andre offentlige instansers, og politiets tilgjengelighet er lovbestemt. Politiet skal bistå samfunnet generelt, og enkeltmennesker spesielt, i mange situasjoner (politiinstruksen, 1990; politiloven, 1995). Det finnes andre døgnåpne instanser, som ambulansetjenesten og brannvesenet. Ambulansetjenesten gjør mer enn å bistå syke mennesker, og brannvesenet mer enn å slukke branner. Likevel fremstår politiets ordenstjeneste til sammenligning i langt større grad som et lavterskeltilbud (Finstad, 2000, s. 50-51).

2.1.1 Mistenkelig dødsfall

Det er behov for å se nærmere på begrepet mistenkelig dødsfall fordi det er et begrep som er alminnelig brukt i forbindelse med politiets etterforskning av dødsfallsaker. Likevel finnes det få definisjoner av begrepet, og begrepet finnes heller ikke i lovverket som regulerer politiets virksomhet (Riksadvokaten, 2002). Store norske leksikon definerer mistenkelig dødsfall som «dødsfall som skjer plutselig og uventet, og der politiet ikke straks kan utelukke at det ligger en straffbar handling bak» (Elden, 2017). Rødsand (2012, s. 10) skriver at betegnelsen mistenkelig dødsfall har en uklar betydning. I norsk sammenheng blir betegnelsen ofte brukt om dødsfall som fremstår som uavklarte, plutselige og uventede, selv om dødsfallet ikke har noe mistenkelig ved seg. Riksadvokaten (2002, s. 124) understeker at «dødsfall av ukjent årsak når døden har intrådt plutselig og uventet» er tilfeller som i politiet blir karakterisert som mistenkelige dødsfall. Rognum (2016, s. 172) skriver at uttrykket plutselig dødsfall henspiller på tiden fra de første alvorlige symptomene erkjennes til døden inntreffer. Det finnes ingen vedtatt definisjon på hva som er plutselig, og han mener at det er kunstig å sette grensen på et gitt antall timer. Mer karakteristisk for disse dødsfallene er at de kommer uventet hos en tidligere frisk eller ikke alvorlig syk person. I faget kriminalteknikk ved Politihøgskolen var lenge temaheftet «Mistenkelig dødsfall» (Follestad, Andreassen, & Dyrud, 1996) pensum. De definerer ikke begrepet, men avgrenser forståelsen av begrepet mot saker der det er åpenbart at man står overfor et drap.

Cook (2019, s. 346-347) deler politiets etterforskning av dødsfall inn i fire kategorier:

1. Deaths that are expected (disease or natural causes, e.g. old age)
2. Deaths that are sudden, unexpected, or accidental (non-suspicious)

3. Special procedure deaths (e.g. unknown identity of the deceased, child death, police or prison custody, fire or fire-related or apparent suicides).
4. Unequivocal homicide or suspicious deaths

Om den fjerde kategorien skriver Cook (2019, s. 348) at disse dødsfallene «speak for themselves and require consideration of most of the procedures outlined in this handbook» Dette betyr at dersom noe kategoriseres som suspicious deaths i England, vil det utløse en drapsetterforskning. Direkte oversatt har altså begrepet en annen betydning i England enn i Norge. Cook (2019) skriver videre om det han kaller equivocal deaths. Begrepet betyr «ambiguous or uncertain – opposite of unequivocal, meaning explicit and clear» (Cook, 2019, s. 349). Det er det uavklarte aspektet ved disse dødsfallene som definerer dem. I disse sakene er det usikkerhet om hva som kan ha forårsaket en persons død. Både omstendighetene og bevisene fremstår som uklare, eller viktig informasjon mangler. Det kan derfor være vanskelig å kategorisere dødsfallet basert på innledende vurderinger av hva som kan ha skjedd og hva dødsårsaken kan være (Cook, 2019, s. 349). Jeg mener begrepet uavklarte dødsfall beskriver de dødsfallene mistenkelig dødsfall er ment å beskrive på en mer hensiktsmessig måte, fordi begrepet ser bort fra det mistenkelige aspektet.

Riksadvokaten (2002) trekker frem at mistenkelige dødsfall og savnetsaker er spesielt sårbare. Dette begrunnes med at det er fare for at de ikke tas alvorlig nok innledningsvis, og dermed kan senere etterforskningsarbeid bli skadelidende. De såkalte overdosedødsfallene blir også trukket frem som en utfordring for politiet. Riksadvokaten (2002, s. 125) setter spørsmålsteget ved om disse blir etterforsket grundig nok for å få avklart om dødsfallet skyldes en straffbar handling. Det påpekes at politiet i noen tilfeller velger å sperre av åstedet og venter med videre etterforskning til den foreløpige obduksjonsrapporten foreligger. Hvis obduksjonsrapporten konkluderer med overdosedødsfall, fører dette som regel til at politiet trapper ned eller avslutter den taktiske og tekniske etterforskningen. Riksadvokaten (2002) nøyer seg med å peke på muligheten for at det kan skjule seg drap i denne gruppen dødsfall.

Definisjonen av unaturlig dødsfall, straffeprosessloven og påtaleinstruksens bestemmelser og Cooks kategorisering av politiets etterforskning av dødsfall, viser at politiet er satt til å håndtere et bredt spekter av dødsfallsaker. I tillegg til at begrepet mistenkelig dødsfall kan virke misvisende, gir det heller ikke noen dekkende beskrivelse av hvilke dødsfallsaker politiet er satt til å etterforske. Det finnes indikasjoner på at man er på vei til å bevege seg bort

fra begrepet. Sjekklistene som ligger ute på KO:DE⁵ beskriver politiets håndtering av plutselig og uventet dødsfall, og jeg kan ikke finne begrepet mistenkelig dødsfall igjen i gjeldende pensumlitteratur ved Politihøgskolen.

2.2 Persepsjon, vurderinger og beslutninger

I dette delkapittelet skal jeg diskutere hvordan ulike faktorer kan være med på å påvirke polititjenestepersoners persepsjon, vurderinger og beslutninger.

2.2.1 Politiblikket

Profesjonsutøvelse kan forstås ved å ta utgangspunkt i profesjonsutøvernes blikk. Det vil si hvordan de ser, og analyserer, sine omgivelser (Neumann & Lomell, 2017, s. 280). Smette (2017, s. 319) skriver at profesjonsblikket kan forstås «som den måten å se virkeligheten på som utøvere av en profesjon tilegner seg gjennom utdanning og yrkeserfaring». I Norge har Finstad (2000) med begrepet politiblikket gitt innsikt i det uniformerte politiets blikk, og konsekvenser av dette (Dahl, 2019, s. 213).

Dahl (2019, s. 214) skriver at blikket handler om det å se. Det vi ser, setter vi i en sammenheng. Vi reflekterer over det vi ser, og sammenhengen vi ser i. Hva vi ser, formes av hva vi vet og hva vi tror. Blikket vårt blir dermed et resultat av hvem vi er og hvor vi kommer fra (Berger, 1972). Med blikket setter vi søkelys på noen ting, mens andre ting forblir i bakgrunnen. Det å se er en selektiv handling (Neumann & Lomell, 2017). Neumann og Lomell (2017, s. 279) mener at det interessante ved blikket som analytisk begrep for å forstå profesjonsutøvelse, er at et blikk kan være åpent og spesifikt samtidig. Blikk kan være det som binder en profesjon sammen, gjennom utøvernes likeartede skjønnsutøvelse. Samtidig kan blikket betegne profesjonsutøverens utøvelse av det individuelle skjønnnet.

I politiblikket ligger det at politiet ser og observerer omgivelsene på en annen måte enn andre. Finstad (2000, s. 203) beskriver politiblikket på følgende måte:

Politiblikket er konsentrert og årvåkent. Blikket skal oppdage, avsløre, være til hjelp for publikum, gripe inn mot straffbare forhold. Politiblikket er både et inngripende, kontrollerende blikk og et beskyttende, hjelpsomt blikk. For politiet er denne måten å observere på selvsagt.

⁵ KO:DE er en fagportal ansatte i politiet har tilgang til via politiets intranett.

Politiblikket er et analytisk blikk som siler, klassifiserer og kategoriserer (Dahl, 2019, s. 214). Blikket er spesielt rettet mot det som virker annerledes eller ikke passer inn, i betydningen mistenkelig, i en gitt setting (Finstad, 2000, s. 91). Det ser derfor etter visse kategorier mennesker, handlinger og oppførsel. Det er politiblikket som ligger til grunn for hvem som stoppes og sjekkes, uavhengig av om mistanken stemmer eller ikke. Politiblikket påvirker politiets profesjonsutøvelse fordi det har konsekvenser for hva politiet ser og hvordan de handler, og dermed også for deres interaksjon med omverdenen (Dahl, 2019, s. 214-215). Neumann og Lomell (2017, s. 280) skriver at politiblikket representerer en aktiv sammenheng mellom tolkningsskjema og handling. De skriver videre at Finstads utgangspunkt er at hva politiet gjør, starter med hva politiet ser. Finstad (2000, s. 66-67) skriver selv at:

Hva politiet gjør, forutsetter en systematisering av hva politiet ser. Det man ser, blir bedømt. Å bedømme forutsetter kategorisering og fortolkning. Politiskjønnen brukes ikke bare for å finne ut hvordan oppdrag skal håndteres, i første omgang opptrer skjønnet når politiet leser omgivelsene.

Politiblikket og politiskjønnen glir over i hverandre. Politiblikket gir et innblikk i hva som ligger til grunn for politiets skjønnsutøvelse, handlinger og praksiser, og da spesielt den praksisen som er resultat av politiets egne initiativer (Dahl, 2019, s. 215). Dette medfører en risiko for feilkategorisering og diskriminerende praksis. For samtidig som politiblikket læres gjennom erfaring, konstruerer politiblikket også denne erfaringen (Finstad, 2000, s. 124).

Politiblikket er en del av det teoretiske fundamentet som er viktig for å forstå hva som påvirker politipatruljens arbeid, da også deres etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker. Politiblikket vil derfor være en gjennomgående teori i denne oppgaven.

2.2.2 Politiskjønnen

Det utfordrende å trekke et helt klart skille mellom politiblikket og politiskjønnen. Slik jeg forstår det gir politiblikket et innblikk i hva som ligger til grunn for politiets skjønnsutøvelse, men samtidig er politiblikket et analytisk begrep som gir oss innsikt i mer enn politiskjønnen. Politiblikket bidrar til å gi et mer helhetlig bilde av profesjonsutøvelsen til politiansatte på ordensavdelinger.

Heivoll (2018, s. 221) skriver at begrepet skjønn kan forstås på mange ulike måter. Begrepene skjønn, konduite, sunn fornuft, dømmekraft og vurderinger brukes om hverandre og uttrykker langt på vei det samme. Lundgaard (2019, s. 31) skriver at utøvelse av profesjonelt skjønn kan

forstås som polititjenestepersoners handlingsrom. Politiets utøvelse av skjønn er et stort tema innen politiforskning (Finstad, 2000; Gundhus, 2016; Heivoll, 2018). Lipsky (2010) har også undersøkt hvordan skjønnsutøvelse er en sentral del av yrkesutførelsen til offentlig ansatte. Han mener at skjønn, i ulik grad, er en del av autonomien ansatte i offentlig sektor har. Heivoll (2018, s. 20) mener at til tross for utallige offentlige politiske og juridiske utredninger om politiets rolle i rettsstaten, har disse bare i liten grad handlet om hvilke egenskaper som kreves av politibetjentenes praksis og hva man kan, skal og bør gjøre når man står i ulike situasjoner.

Rønning (2017) deler begrepet skjønn inn i det lovbundne skjønn, diskresjonært skjønn og faktumskjønn. Hun skriver at regelverket som tildeler politiet myndighet i stor grad utgjøres av vurderingspregede begrep. For eksempel kan etterforskning innledes der det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold jf. straffeprosessloven (1981) § 224, 1.ledd. Innholdet i slike skjønnspregede uttrykk forutsetter en tolkning av rettskildene, og hun kaller dette for det lovbundne skjønn (Rønning, 2017, s. 18).

Hoveddelen av det regelverket som tildeler politiet myndighet er utformet på en måte som gjør at myndighet kan anvendes når visse vilkår er oppfylt, som eksempelvis de straffeprosessuelle tvangsmidler i straffeprosessloven (1981) fjerde del. Her åpnes et rom for skjønn, der vurderingen handler om en avgjørelse skal treffes eller ikke, og hva den eventuelt skal gå ut på (Rønning, 2017, s. 18). Rønning kaller dette for diskresjonært skjønn

I tillegg til det lovbundne og det diskresjonære skjønn må det ved vurderingen av myndighetsutøvelse tas stilling til det faktum som foreligger, herunder bevisverdien av dette, og om dette er tilstrekkelig til å utøve myndighet (Rønning, 2017, s. 18). Dette omtales som faktumskjønn. Å ta stilling til om det er fare for at en person på grunn av beruselse ikke er i stand til å ta vare på seg selv, jf. politiloven (1995) § 9, første ledd, er et eksempel på anvendelse av faktumskjønn.

Rønning (2017, s. 17-18) mener at det er et særtrekk ved politiyrket at den enkelte politibetjent, innenfor de rammer som lovgivningen setter, må utvise skjønn i en rekke situasjoner. Skjønnsutøvelse kan representere en utfordring for rettssikkerheten fordi skjønn ikke er så tydelig regulert, og fordi motstridende hensyn kan gjøre seg gjeldende.

Skjønnspregede vurderinger er et fellestrekk ved mange profesjoner. Det handler om en type praksis som anvender generell kunnskap, nedfelt i handlingsregler, på enkelttilfeller, og der

skjønn utgjør en nødvendig del. Regelverket som regulerer politiets virksomhet er nettopp å anse som generelle handlingsregler som brukes på enkelttilfeller, der det ved skjønnsutøvelsen er viktig at den enkelte politibetjent har et klart verdimesig fundament. Et formål med å lovfeste målet for politiets virksomhet i politiloven var å klargjøre politiets verdimesige grunnlag.

I denne oppgaven omtaler jeg skjønn som et generelt begrep. Jeg vil derfor ikke skille mellom ulike former for skjønn på samme måte som Rønning gjør, men jeg synes hennes inndeling av skjønn bidrar til å forstå det rettslige handlingsrommet politiet har til å utøve skjønn.

2.2.3 Kunnskap

I denne oppgaven brukes kunnskap og kompetanse om hverandre. Paulsen og Frogner (2017, s. 302) skriver at det er vanskelig å si eksakt hva politifaglighet består i, fordi grensene for politipraksis glir over i mange andre kunnskaps- og praksisfelt. De mener at blikket blir en måte å sammenfatte kunnskap på, og at blikket kan sees på som epistemologi. Politiet kan ikke peke på en konkret politivitenskap, slik for eksempel leger har i medisinen. Paulsen og Frogner (2017, s. 302) skriver at profesjoner bruker vitenskapelighet for å legitimere sitt monopol og mandat. Politiet har sitt mandat direkte fra staten og trenger derfor ikke vitenskapelig legitimering. I norsk politi er utgangspunktet at polititjenestepersoner skal være generalister, og at spesialistenheter bare skal opprettes når det er tvingende nødvendig for å ta vare på eller skape ekspertise (Justis- & politidepartementet, 2005).

Goldstein (1967) mener at polititjenestepersoner må ha evnen til å gjøre svært komplekse vurderinger, som har stor innvirkning på berørte personers liv. I mange sammenhenger er beslutningene polititjenestepersoner tar mye vanskeligere enn for eksempel påtalemyndighetenes, fordi politipersoner må ta beslutninger under press fra de umiddelbare omstendighetene (se også Skolnick, 1994). Finstad (2000) mener at ordenstjeneste er et intellektuelt og analyserende arbeid, der det handler om å lese situasjoner og omgivelser og ta beslutninger ut fra et stort tolknings- og handlingsrepertoar. Holgersson og Knutsson (2012) mener at noen av ordenspolitiets arbeidsoppgaver kan være enkle å utføre, mens andre er svært vanskelige. Deres studie viser også at polititjenestepersoner eksponeres for en mengde ulike typer situasjoner som krever ulike typer kunnskap (se også Holgersson, 2005).

Ifølge Paulsen og Frogner (2017, s. 302) formes blikket først og fremst i praksisfeltet, gjennom erfaring. De mener at i politisammenheng gis yrkeserfaring nesten alltid forrang

fremfor teoretiske meritter. Mange med dem mener at politiarbeid er et praktisk arbeid som først og fremst læres gjennom erfaring (M. K. Brown, 1981; Finstad, 2000; Gundhus, 2009; Holgersson, 2005; Holgersson & Knutsson, 2008). En del av politiets kunnskap kalles gjerne taus kunnskap. Taus kunnskap er erfaringsbasert kunnskap man får gjennom utøvelsen av en aktivitet, et fag eller et yrke (Polanyi, 2009). At en del av politiets arbeid er basert på den enkeltes tause kunnskap, underbygges også av Bjerknes og Fahsing (2018). Fordi taus kunnskap er individualistisk og dynamisk, kan den være vanskelig å dokumentere (Dean, Fahsing, Glomseth, & Gottschalk, 2008). Manglende fokus på taus kunnskap kan hindre organisatorisk læring i en organisasjon (Lam, 2000).

Selv om erfaringslæring står sentralt i politiet, bygges også kunnskap på andre måter. Et viktig element i Finstad (2000) sitt begrep politiblikket er en sosiologisk antagelse om at profesjonsblikket formes gjennom utdanning og sosialisering til yrket, der profesjonsutøverne utvikler en felles kunnskapsbase (Neumann & Lomell, 2017).

Politiblikket er altså et resultat av hvem man er og det man lærer gjennom politiutdanningen, samtidig som det er et erfaringsbasert blikk som man tilegner seg og trener gjennom utøvelsen av politiyrket (Dahl, 2019). Politiske styringsidealer og profesjonsidealer bidrar også til å forme og endre profesjonsblikket (Neumann & Lomell, 2017).

Paulsen og Frogner (2017) videreutvikler forståelsen av politiblikket ved blant annet å studere blikkets bifokalitet. Politiets dømmekraft påvirkes ifølge dem ikke bare av profesjonsblikket, men også av den mer personlige magefølelsen. At politiets arbeid skal være kunnskapsbasert, har lenge vært en gjeldende føring (NOU 2009:12). Paulsen og Frogner (2017, s. 303) mener at man neppe kan legitimere sin virksomhet ut fra magefølelse og teft. Likevel forklarer ofte polititjenestepersoner sine valg ved å henvise til det intuitive. I Gundhus (2009) sine undersøkelser var oppfatningen blant politiansatte på spesialseksjonen at den mest relevante kunnskapen er den erfaringsbaserte og intuitive. Et lignende kunnskapssyn finnes igjen i Sjøtrø og Olsen (2013) sine studier av innsatsledere i politiet. De fant at innsatsledere i krevende oppdrag baserer seg på kroppsliggjort kunnskap og erfaring. Altså magefølelse, teft, intuisjon og taus kunnskap (Sjøtrø & Olsen, 2013, s. 5). Informantene i Sjøtrø og Olsen (2013, s. 77) sine undersøkelser beskriver at magefølelsen utgjøres av situasjonen, og den enkeltes erfaring. Sjøtrø og Olsen (2013, s. 101) beskriver magefølelsen som en kroppslig respons på fornemmelsen av den situasjonen man står oppe i.

Det finnes altså flere typer kunnskap, og mange måter å tilegne seg denne på. Det finnes også mange måter å dele å dele inn kunnskap på. Göranson (1990) deler inn kunnskap i tre ulike kunnskapstyper. Påstandskunnskap (teoretisk kunnskap), ferdighetskunnskap (praktisk kunnskap) og fortrolighetskunnskap. Teoretisk kunnskap er ifølge han kunnskap som blir formulert i ulike prinsipper, teorier, metoder og forskrifter. Det han kaller praktisk kunnskap tilegner man seg gjennom yrkesutførelsen. Fortrolighetskunnskap handler om den kunnskapen man får gjennom sosialisering inn i yrket. Holgersson og Knutsson (2012) påpeker at deres studie underbygger at ansatte på en ordensavdeling må ha kunnskap som faller inn under alle Göranzons tre definerte kunnskapstyper.

Bayley (1996) skriver at politifolk gjennom erfaringer samler seg en stor mengde kunnskap om de problemer de blir stilt overfor i hverdagen. Han mener at dette særlig gjelder personer i ordenstjenesten, men at deres kunnskap i liten grad har blitt undersøkt. Ofte har denne kunnskapen blitt undervurdert da den har blitt beskrevet som intuitiv og erfaringsbasert istedenfor eksplisitt og systematisert. Holgersson (2005) har forsøkt å systematisere tjenestepersoner i ordenstjenestens ulike kunnskapstyper. Av kunnskapstypene Holgersson (2005) beskriver skal jeg gjengi de jeg mener at er relevante for første enhet på åstedet i dødsfallsaker. Under punkt 2.2.4 viser jeg også til flere relevante kunnskapstyper han har definert.

Kunnskapstypen «å vise fornærmede empati» (Holgersson, 2005, s. 151-152) blir anvendt på pårørende i denne oppgaven. Politiet må i mange situasjoner evne å vise empati overfor andre enn de som får status som fornærmet. Polititjenestepersoner må evne å vise empati og tilpasse sin væremåte ut fra den enkeltes behov, samtidig som man skal gjennomføre andre etterforskningsoppgaver. Hvordan politiet møter publikum er en viktig del av politiarbeidet. Publikumsopplevelser er en sentral del av det som påvirker tilliten til politiet (se blant andre Thomassen & Kääriäinen, 2016).

«Å være mentalt forberedt og ha en dialog med kollega» er en av kunnskapstypene Holgersson (2005, s. 169) identifiserer. Politiet havner i mange ulike situasjoner. Det kan være alt fra at man selv utsettes for fare til at man ser alvorlige skadde eller døde mennesker. Det er ikke uvanlig at politiet møtes av sterke følelser, både sorg og aggresjon. Denne kunnskapstypen handler om å være mentalt forberedt på det man har i vente og å være forberedt på å agere i disse situasjonene. Dialog med kolleger om hva man kan møte blir viktig for å være på samme nivå mentalt og for å kunne bruke hverandre på best mulig måte.

Kunnskapstypen «å håndtere egne følelser og å støtte hverandre» (Holgersson, 2005, s. 179) handler om at polititjenestepersoner må håndtere sine egne følelser selv om man blir påvirket av det man opplever. Å kunne snakke om det man har opplevd er viktig for å bearbeide hendelser og følelser. Hoel (2019, s. 77-78) beskriver hvordan polititjenestepersoner sjelden uttrykker egne følelser i sine fortellinger. Ifølge henne handler ikke dette om et fravær av emosjoner, men at tjenestepersoner må håndtere egne følelser for å duge og være på høyde med det situasjonen krever.

Om kunnskapstypen «å redegjøre en sak for beslutningstakere» skriver Holgersson (2005, s. 193) at polititjenestepersoner må evne å presentere en sak på en pedagogisk måte for dem som skal ta beslutninger. Tjenestepersonene som legger frem saken må ha god kunnskap om lovverket beslutningstaker baserer sine beslutninger på.

Kunnskapstypen «å skille ut det avvikende og raskt kategorisere individ, hendelser og situasjoner» handler om at polititjenestepersoner iakttar sine omgivelser og bedømmer det de ser (Holgersson, 2005, s. 156). Skolnick (1994) hevder at polititjenestepersoner automatisk legger merke til hvordan mennesker går, hvordan de kler seg og hvordan bilen deres ser ut, for å skille ut det avvikende. Rubinstein (1973) mener at denne måten å lese omgivelsene på gjør et effektivt politiarbeid mulig. Finstad (2000) mener at noe av det viktigste i politihverdagen er hvordan politiet leser omgivelsene sine, og hva de gjør på eget initiativ. Hun mener ikke at dette nødvendigvis muliggjør effektivt politiarbeid, men er mer opptatt av at det kan føre til overkontroll. Finstad (2000) beskriver at politiet plasserer personer inn i en av to kategorier, kjenninger eller publikum. Hun skriver at mistenksomheten overfor kategorien kjenninger er mye større enn overfor øvrig publikum, og at politiet i langt større grad utøver kontroll overfor denne gruppen. Bowling (2007) beskriver at metoden stopp og sjekk i praksis er diskriminerende fordi den først og fremst rammer etniske minoriteter. Erfaring med å bli behandlet urettferdig undergraver legitimiteten til politiet. Det fører til at disse gruppene i mindre grad, både som fornærmede og vitner i saker, ønsker å gi politiet informasjon frivillig.

En annen kunnskapstype Holgersson (2005, s. 185) identifiserte var «å gjøre en avveining mellom sunn fornuft, etikk og lovgivning». Polititjenestepersoner må følge en slags rettesnor. Denne bør i hovedsak være lovgivningen og dens intensjoner, men etikk og sunn fornuft må også tas med i betraktning i hver enkelt situasjon (Holgersson, 2005, s. 187). Granér (2014) identifiserer to ytterpunkter når han beskriver hvordan lovgivningen fungerer som rettesnor

for politiets arbeid når han beskriver hvordan politikultur kommer til uttrykk. Han bruker det han kaller det legalistiske og det autonome perspektivet for å illustrere dette. I det legalistiske perspektivet fungerer regelverket og retningslinjene som utgjør politiets offentlig godkjente samfunnsmandat, som en rettesnor og en avgrensning for politiet oppgaver. I det autonome perspektivet ser man på lovgivningen som et av flere midler for å oppnå rettferdighet. I dette perspektivet er det profesjonell selvstendighet som verdsettes.

Waddington (1999) mener at politiarbeid ikke blir utført i henhold til lovgivningen, fordi lovgivningen er for omfattende samtidig som den er mangelfull. Det at den er omfattende gjør det vanskelig for polititjenestepersonene å identifisere alle bestemmelsene som kan være aktuelle i en gitt situasjon. Han mener samtidig at lovgivningen er mangelfull ved at polititjenestepersoner savner retningslinjer for å kunne håndtere visse situasjoner på ønskelig måte.

Holgersson (2005) identifiserer også å gjøre taktisk og teknisk etterforskningsarbeid på åstedet som to kunnskapstyper. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 56) skriver at man tradisjonelt har delt etterforskning inn i kriminaltekniske og taktiske arbeidsområder. Målet for disse tilnærmingene er de samme, med det er vanlig å skille mellom teknisk og taktisk etterforskning fordi det er ulike måter å arbeide på. Litt forenklet kan man si at en kriminaltekniker ⁶ utfører etterforskning som normalt handler om innsamling, sikring og analyse av fysiske spor med sin kunnskap i stor grad basert på naturvitenskapen. De taktiske etterforskerne innhenter, sikrer og analyserer språklige bevis som i stor grad er basert på samfunnsvitenskapelig kunnskap. I tillegg hører det til den taktiske etterforskningen å samle trådene og drive etterforskningsledelse, altså å sette sammen alle detaljene gjennom helhetlig styring, planlegging og strategi.

2.2.4 Psykologiske påvirkningsfaktorer

Lai (1999, s. 41) stiller spørsmål om hvorfor vi så ofte tar feil. Hun trekker frem fire forklaringer hun mener er mer grunnleggende enn andre for å besvare dette spørsmålet. For det første mener hun at begrensning i vår kognitive kapasitet, det vil si oppmerksomhet, resonnering og hukommelse, er viktig for å forklare dette. For det andre trekker Lai frem at vi

⁶ Kriminaltekniker er en «polititjenesteperson som er spesialutdannet til å identifisere, dokumentere og sikre kriminaltekniske spor, og som til daglig utfører kriminaltekniske tjenester som primær oppgave» Hamremoen (2016, s. 350).

ofte ikke tenker logisk og systematisk, men bruker skjønn og forenklingsstrategier. Den tredje forklaringen hun vektlegger er at tankeprosessene våre styres av kognitive skjema. Dette er mentale strukturer som utgjør sterkt forenklete og ofte feilaktige representasjoner av virkeligheten. Den fjerde forklaringen er at vi alle har et grunnleggende behov for å forstå og mestre verden rundt oss. Derfor oppfatter vi virkeligheten på en fordreid og selvfavoriserende måte. Disse feilkildene påvirker både persepsjon, vurderinger og beslutninger og danner grunnlaget for en rekke andre feilkilder. De virker sjelden isolert, men er ofte avhengige av hverandre og virker gjensidig forsterkende (Lai, 1999, s. 58). Før jeg går nærmere inn på heuristikker, forenklingsstrategier og kognitive skjema skal jeg se nærmere på beslutningsprosesser, og noen ytre faktorer som kan påvirke disse.

Kahneman (2012) mener at vi tenker og beslutter i to systemer. Det ene systemet tar raske beslutninger og baserer seg først og fremst på intuisjon. Det andre systemet tar mer veloverveide beslutninger, og tar lengre tid. I sin forskning er Kahneman opptatt av heuristikker og bias, og hvordan disse kan fungere som feilkilder. Han er også opptatt av at det er en stor utfordring at vi tar beslutninger basert på intuisjon, når vi burde tenke før vi beslutter. Kahneman (2012) mener at mennesket normalt ikke har kapasitet til å fatte rasjonelle og gode beslutninger, særlig i komplekse og pressede situasjoner. Klein og Hoffmann (2019) mener at eksperter kan ta gode beslutninger til tross for noe forenkling. Klein og Kahneman representerer to ståsteder som har stått mot hverandre innenfor forskning på beslutningstaking (Kahneman & Klein, 2009). Fahsing (2016) mener at eksperter har bedre forutsetninger enn nybegynnere for å vite hvilken informasjon som er viktig, og at de derfor i større grad vil kunne rette sin oppmerksomhet mot det som er viktig.

Hoel (2019, s. 13) påpeker at politiet må håndtere komplekse situasjoner der man møter mange mennesker med ulike behov og tidvis sterke emosjonelle reaksjoner. Hun viser til at det også i slike situasjoner er mange handlingsalternativer og konsekvenser å være oppmerksom på. Ask (2013) skriver at tidspress bidrar til å gjøre det vanskeligere å ha et åpent sinn og ikke dra forhastede konklusjoner. Dette illustreres i en studie av Ask og Granhag (2005) der de fant at etterforskere under tidspress i mindre grad var i stand til å utrede alternative hypoteser for hva som kunne ha skjedd. Myhrer (2018, s. 324) trakk frem tidspress og stress som svakheter ved politiarbeid på stedet (PPS). Jeg vil beskrive PPS nærmere i punkt 2.3.3. Myhrer begrunner dette med at mange konkurrerende oppgaver på åstedet og andre ventende oppdrag kan fungere som stressfaktorer. Dette kan lede til at etterforskningsskrittene ikke blir utført politifaglig og prosessuelt korrekt, og til at man ikke

vil ta seg tid til å sikre notoritet om hva man har foretatt seg. Risan og Skoglund (2019) skriver at stress handler om en opplevelse av at ressursene ikke står i samsvar med situasjonen. De deler stress inn i stressor og stressreaksjon. Stressor er den utløsende faktoren, og stressreaksjon er det som utløses som en konsekvens av stressorer. Stressreaksjonene får en rekke fysiologiske og psykologiske konsekvenser, både positive og negative. En for høy aktivering av stress kan føre til dårlig konsentrasjon og økt distraherbarhet, noe som gjør at observasjonsevnen svekkes betydelig. Denne evnen er avgjørende for å ta gode beslutninger.

Lai (1999, s. 46) definerer heuristikk som «metoder for problemløsning som ofte fungerer i praksis, men som ikke er logiske eller vitenskapelig fundert, og derfor ikke garanterer at man kommer frem til den riktige løsningen». Forenklingsstrategier og heuristikker hjelper oss til å håndtere begrensningene i vår kognitive kapasitet, og til å foreta raske vurderinger. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 91) mener at etterforskerens største utfordring ligger i disse forenklingsstrategiene. Vi kan derfor ikke stole på at den enkelte har et naturlig anlegg for å etterforske på en rettferdig og objektiv måte. Når vi danner oss en mening om hva som har skjedd snevres vår kapasitet til å tenke åpent, fordomsfritt og kreativt inn. Bjerknes og Fahsing (2018) mener det viktig å være bevisst på og ha kunnskap om kognitive forenklingsstrategier når observasjoner skal tolkes inn i en kontekst. Myhrer (2018, s. 324-325) tar opp en bekymring knyttet til at første enhet på åstedet står i fare for å utsettes for forenklingsstrategier ved å ikke stille opp alternative hypoteser. Han mener det for eksempel ved utrykning til en død gammel dame uten synlige skader, i en låst leilighet, vil være enkelt og plausibelt å konkludere med at dødsfallet har naturlige årsaker. Han stiller spørsmål ved om man ikke også bør foreta undersøkelser basert på hypotesen om at noen med nøkkel til leiligheten har forvoldt damens død. For å kunne kalle etterforskningen hypotesedrevet må man som et minimum ha én hypotese som tilsier skyld og én som tilsier uskyld (Bjerknes & Fahsing, 2018). Diesen (2000, s. 179) beskriver hypotesedrevet etterforskning slik: «Dersom alle fornuftige alternative forklaringer kan utelukkes, må forbrytelsen anses som bevist, men dersom det gjenstår konkrete alternative hypoteser som ikke kan bestrides, forblir det rimelig tvil, og den tiltalte skal frifinnes». Vi ser her en nær sammenheng med uskyldspresumsjonen i strafferetten.

I det videre skal jeg gå nærmere inn på representasjonsheuristikker, tilgjengelighetsheuristikker og affeksjonsheuristikker før jeg diskuterer kognitive skjema. Representasjonsheuristikker handler om at man anslår sannsynlighet og foretar kategorisering basert på likhet mellom hendelser eller objekter. En viktig mekanisme for å vurdere likhet er

bruk av prototyper eller stereotyper, for eksempel av typesituasjoner og grupper mennesker. Det sterke fokuset på likhet gjør at vi ofte glemmer å ta hensyn til hvor stort utvalg vi baserer anslagene våre på (Lai, 1999, s. 50). Vi har altså en tendens til å bedømme sannsynlighet ut fra vår egen oppfatning av som er mest typisk for en situasjon, en gjenstand eller en person (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 93).

Når man skal vurdere sannsynligheten for at noe skal skje tyr man sjelden til statistisk teori eller logiske resonnementer. Man baserer seg heller på eksempler som er lett tilgjengelig for hukommelsen, såkalte tilgjengelighetsheuristikker. Hva man anslår, avhenger av hvor lett det er å komme på eksempler som tilsvarer det man skal vurdere. Dersom en lignende hendelse har inntruffet nylig eller har gjort stort inntrykk på oss, øker også tilgjengeligheten fra hukommelsen (Lai, 1999, s. 49). Bjerknes og Fahsing (2018, s. 93) skriver at dette kan føre til systematisk skjevhet fordi hendelser det er vanskelig å forestille seg virker mindre sannsynlige. Dette innebærer at den første mistanken man får i en etterforskning automatisk vil kunne få ufortjent mye oppmerksomhet på bekostning av andre sannsynlige alternativer. For å motvirke dette må man aktivt søke etter mindre tilgjengelige alternativer.

Hellesø-Knutsen (2013) beskriver i sine undersøkelser affeksjonsheuristikker. Dette viser til at man alltid føler noe om det sansede. Hellesø-Knutsen (2013, s. 80) skriver at vi alltid opplever følelser knyttet til en person eller situasjon. Dette kan for eksempel være spenning eller ubehag. Hun mener at affeksjonsheuristikker er relevante for å forstå magefølelsen da det handler om umiddelbare følelsesreaksjoner man tar med seg inn i en beslutningsprosess. Det at polititjenestepersoner ofte begrunner valg de gjør med magefølelsen mener hun kan indikere at den emosjonelle komponenten aktiveres først, kanskje fordi den er lettest tilgjengelig.

Paulsen og Frogner (2017, s. 306-307) mener at disse tre heuristikkene gjør det lettere å forstå både magefølelsen og politiblikket. Politiblikket oppdager ifølge dem tegn (representasjonsheuristikker) som inngår i gjengse oppfatninger (tilgjengelighetsheuristikker). De skriver at gjennom å trekke frem tilgjengelighets- og representasjonsheuristikker får vi en bedre forståelse av både selektiviteten i politiblikket og avhengigheten av konkrete erfaringer. Slik jeg ser det bidrar disse også til å forklare hvorfor politiblikket medfører en risiko for feilkategorisering og diskriminerende praksis. Gjennom affeksjonsheuristikken får vi en bedre forståelse av hvorfor troen på magefølelsen er så sterk (Paulsen & Frogner, 2017).

Lai (1999, s. 51-52) skriver at alle vurderinger og beslutninger bygger på mentale modeller av den situasjonen man befinner seg i. Dette kalles gjerne kognitive skjema. Kognitive skjema er i all hovedsak ubevisste. De utgjør de brillene vi ser virkeligheten gjennom og de boksene vi putter situasjoner, hendelser og mennesker i. Sammen rommer alle de kognitive skjemaene vi har utviklet all informasjon og kunnskap vi har, samt alle de holdninger og antagelser vi har ervervet oss. Hvilket skjema som velges i en gitt situasjon skjer ubevisst. Dette er avgjørende for hva vi retter oppmerksomheten mot, hvordan vi tolker omgivelsene og hvilke handlinger vi velger. Magnussen (2017) er opptatt av at vi har forventninger til verden rundt oss basert på tidligere erfaringer. Vi har forventninger til situasjoner og spesielt til personer, og hvordan de oppfører seg i gitte situasjoner. Disse forventningene styrer hva vi observerer, hvordan vi fortolker det vi ser og hvordan vi senere husker det vi så. Lai (1999, s. 52) skriver at en av de viktigste fordelene ved kognitive skjema er at de reduserer behovet for mental anstrengelse og innsats. Kognitive skjema avhjelper begrensninger i oppmerksomhetskapasitet, både ved å utgjøre forenklete representasjoner av virkeligheten og ved å danne grunnlag for heuristikker og forenklingsstrategier av typen jeg tidligere har gått inn på. Magnussen (2017, s. 99) mener at disse skjemaene gjør at vi i gitte situasjoner kan overse viktig, men uventet informasjon. De kan også bidra til å fylle hull i hukommelsen vår med skjemakonsistent, men uriktig informasjon. Denne effekten er sannsynligvis sterkere der hvor vi har klare forventninger eller stereotypiske oppfatninger av aktører i en hendelse.

Lai (1999, s. 53) skriver at kognitive skjema utgjør hovedmekanismen bak den såkalte bekreftelsesfellen. Den kanskje viktigste utfordringen til rasjonelle vurderinger og beslutninger er vår automatiske tendens til å selektivt registrere informasjon som bygger opp under den oppfatningen vi allerede har, og nedtoner eller overser informasjon som ikke stemmer med den (Kahneman, 2012). Dette omtales gjerne som bekreftelsesbias eller bekreftelsesfellen (Magnussen, 2017). Myhrer (2018, s. 324) fremholdt at PPS kan være et hinder for kravet om objektivitet i etterforskningen. Særlig i kombinasjon med tidspres frykter mange at patruljen ved PPS først og fremst leter etter bevis som bekrefter det de tror har skjedd. Dette kan for eksempel være basert på hva melder har sagt til operasjonssentralen og som deretter er lest ut over samband. Innes (2003) hevder at det for politiets etterforskning generelt er kjennetegnende at man ikke søker sannhet, men heller søker bekreftelse på sin egen oppfatning av hva som har skjedd. Rachlew og Fahsing (2015) påpeker at det at påtalemyndigheten i Norge er en integrert del av politiet øker risikoen for at kognitive svakheter forplanter seg innover i systemet.

2.2.5 Tilstandskontroll

Holgersson og Knutsson (2012, s. 57-58) bruke ordet tilstandskontroll om de vurderingene en patrulje gjør av hvordan det er hensiktsmessig å gå frem på et sted hvor det for eksempel har blitt begått et lovbrudd eller skjedd en ulykke. Tilstandskontrollene er helt sentrale for beslutningene om hvordan politiet skal gå frem, hvilke aktiviteter som foretas på stedet og hvordan en sak kommer til å bli behandlet videre. Det er interessant å merke seg at å gjøre disse tilstandskontrollene i gjennomsnitt tok fem minutter. Mange tok under ett minutt, og de har ikke Holgersson og Knutsson (2012) valgt å ta med i statistikken i fremleggelsen av undersøkelsen resultater. En del av tiden som brukes på tilstandskontrollene handler om å vente på svar eller oppgaver fra operasjonssentralen. Noen steder er svartiden såpass lang at det i høy grad påvirker lengden på tilstandskontrollen.

Sousa (2009) sin undersøkelse bidrar til å belyse hvilke faktorer som ligger til grunn for politiets tilstandskontroll. Han studerte i hvilken grad politiet i New York utøvet politistrategien nulltoleranse. Han fant at politiets arbeid ikke kan karakteriseres ut fra en så enkel formel. I likhet med blant andre Finstad (2000) fant han at en rekke ulike faktorer spiller en rolle for politiets beslutning i en gitt situasjon. Lovbruddets alvorlighetsgrad, situasjonsbestemte faktorer, for eksempel om det er tilskuere til stede, oppførselen til involverte parter, egenskaper hos en mulig mistenkt og polititjenestepersoners ulike holdninger er eksempler på faktorer som har avgjørende betydning for utfallet av en situasjon.

Holgersson og Knutsson (2012, s. 58) understreker at også en rekke av kunnskapstypene Holgersson (2005) definerte, har stor betydning for tilstandskontrollene. De trekker frem:

- å vite hvordan man nyttiggjør seg andre polititjenestepersoners ferdigheter på en hensiktsmessig måte.
- å kunne prioritere en sak og utnytte tilgjengelige ressurser effektivt.
- å ha evnen til å kommunisere med individer og grupper
- å kunne bygge opp en mistanke
- å ha god innsikt i hvordan man kan megle og løse eller dempe en konflikt
- å gjøre en avveining mellom sunn fornuft, etikk og lovgivning.

Holgersson og Knutsson (2012, s. 58) mener at unge vaktlag rundt om i Sverige er mindre tilbøyelige til å ta veloverveide beslutninger i forbindelse med tilstandskontroll, fordi unge tjenestepersoner har et lite erfaringsgrunnlag, og derfor ikke har utviklet disse kunnskapene enda.

I sine undersøkelser observerte Holgersson og Knutsson (2012, s. 66-67) politiets håndtering av dødsfallsaker. Et problem på en del steder er at politiet blir tvunget til å ta seg av dødsfall som egentlig er helsevesenets ansvar. Grunnen til dette er legers og polititjenestepersoners mangel på kunnskap om hvilke saker politiet skal ta hånd om. De fant også at leger av og til viser stor uvilje mot å ta seg av dødsfall. Det hender derfor at de overfører en sak til politiet til tross for at det ikke er en politisak. Det er viktig å merke seg at Holgersson og Knutsson (2012) bare observerte politiets håndtering av fire dødsfall.

Holgersson og Knutsson (2012, s. 66-67) skriver at politiet ved dødsfall først tar seg inn i rommet der det er mistanke om at det er en død person. Om det viser seg å være en død person der, må politiet avgjøre om det er grunn til å iverksette etterforskning eller ikke. Når patruljen gjør undersøkelser er det viktig at dokumentasjonen er god nok til at det i etterkant kan drives videre etterforskningsarbeid, hvis det for eksempel ved en obduksjon viser seg å ligge kriminelle forhold bak dødsfallet. Polititjenestepersonene har derfor en viktig rolle her, både når det gjelder å gjøre vurderinger og å dokumentere.

2.3 Etterforskningsarbeidet på åstedet

I dette delkapitlet skal jeg drøfte relevante teoretiske perspektiver som omhandler første enhets etterforskningsarbeid på åstedet.

2.3.1 Første enhet på åstedet

«Sound investigations...begin with a good foundation» (Hawthorn, 1999, sitert i Monckton-Smith, Adams, Hart, & Webb, 2013, s. 39). I følge Monckton-Smith et al. (2013, s. 39) refererer Hawthorn først og fremst til «the actions of First Officers Attending (FOAs) or First Responders (FRs) to a crime report and the necessity that they recognise what, if any, crime has been committed, and identify, locate and properly preserve evidence». Videre skriver de at når vi tenker på etterforskning vies ikke det uniformerte patruljerende politiet mye oppmerksomhet. Likevel viser forskning at vi ofte undervurderer betydningen av første enhet i sakens initialfase (Greenberg og Wasserman, 1979, sitert i Kenney, White, & Ruffinengo, 2010, s. 39). Brookman et al. (2019) har også påpekt at kvaliteten på arbeidet første enhet på åstedet gjør er viktig for utfallet av etterforskningen. Det har vært gjort forsøk på å utvide rollen til patruljerende politi, for å forbedre muligheten til å lykkes med etterforskninger ved å gi dem relevant opplæring. Houston's Investigative First Responder Project er et eksempel på

dette. Dette prosjektet viste seg å bidra til å øke etterforskningskapasiteten og gjøre etterforskningen mer effektiv. Samtidig underbygger disse funnene den viktige rollen første enhet på åstedet har og effektene av å gi dem opplæring (Kenney et al., 2010).

Riksadvokaten (2002, s. 63-64) påpeker at oppgavene som første enhet står overfor på et åsted er komplekse, og at de kan stå i motstrid til hverandre. Den første patruljen som kommer til åstedet må være i stand til å ta avgjørelser som er systematiske og etterrettelige, og som man kan bygge den videre etterforskningen på. Dette forutsetter at man har innsikt i at det som gjøres vil ha betydning for utviklingen av saken. Riksadvokaten understreker at i denne fasen av etterforskningen må første enhet gis støtte til beslutninger av personer som har innsikt i etterforskning av alvorlige voldssaker. Når tjenestemenn med god etterforskningskompetanse bidrar til beslutningsprosessen, vil dette sikre en god start. Videre skriver Riksadvokaten at første enhet ofte må håndtere dødsfall hvor dødsårsaken ikke uten videre kan regnes som naturlig. I disse sakene forekommer det at arbeidet med sikring av et mulig åsted og annen informasjon går på bekostning av mer operative gjøremål. Det er derfor nødvendig å legge vekt på de etterforskningsmessige gjøremålene ved opplæring av og øvelser for de operative mannskapene. I de mer uklare tilfellene, ved de såkalt mistenkelige dødsfallene, synes faren størst for at grunnleggende etterforskningsmessige grep ikke blir utført.

Monckton-Smith et al. (2013, s. 40) skriver at det er viktig at første enhet har et «investigative mindset» som utgangspunkt når de kommer til et åsted. Cook (2019, s. 37-40) forklarer at:

The investigative mindset is a theory of keeping an open mind and remaining receptive to alternative suggestions, looking for other plausible alternatives and explanations to a given set of circumstances. It promotes thoroughness and greater judgement in order to avoid jumping to premature conclusions. An investigative mindset is achieved by acknowledging the risk associated with intuitive judgement and applying a more conscious, balanced, objective and methodical approach to decision making.

Cook (2019) understreker at det er ved de mindre åpenbare hendelsene at behovet for et investigative mindset er størst. Ved hendelser der politiet finner en eller flere døde personer, og dødsårsaken er uklar, vil første enhet stå overfor en utfordrende oppgave. Utfordringene her vil ligge i at det i startfasen er usikkert om det er et drap, et selvdrap, en ulykke eller et sykdomstilfelle. Politiet må i disse tilfellene ta utgangspunkt i verstefallsteorien om at et drap kan ha skjedd (Hamremoen, 2016). Både i Norge og England er blant annet den såkalte ABC-regelen anbefalt som utgangspunkt for første enhet på åstedet «Accept nothing, Believe no one and Check everything» (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 101 og 380; Cook, 2019, s. 89). I

likhet med verstefallsteorien sier denne reglen noe om usikkerheten som er knyttet til politiets etterforskning, og de gir begge en klar føring på at det er viktig at man gjør et grundig arbeid av god kvalitet på åstedet.

2.3.2 Den gylne timen

I litteraturen er det bred enighet om at den mest kritiske delen av en etterforskning er initialfasen, fordi det er i denne fasen de etterforskningsmessige mulighetene er størst (se blant andre Fahsing, 2016; Roycroft, 2019). Denne fasen omtales gjerne som the golden hour (Brookman et al., 2019; Cook, 2019; Monckton-Smith et al., 2013) på engelsk, og er oversatt til den gylne timen (Bjerknes & Fahsing, 2018) på norsk. Begrepet viser ikke til et fastsatt antall timer eller dager etter at noe har skjedd, men viser til at «as more time elapses the opportunities for effective action and powerful evidence collection diminish exponentially» (Monckton-Smith et al., 2013, s. 46). Myhrer (2018, s. 323) skriver at kriminaltekniske bevis kan reduseres eller ødelegges av tid, klimatiske forhold og ved menneskers utilsiktede og tilsiktede handlinger. Dersom man ikke tar avhør på stedet, kan forklaringer fra vitner og mistenkte som tas i ettertid få en dårligere bevisverdi. Dette skyldes både at erindringen svekkes og forskyves over tid, men også at man bevisst eller ubevisst blir påvirket av andre eller av det som er blitt offentlig gjengitt om hendelsen. Forklaring fra en mistenkt som er gitt før vedkommende har fått anledning til å tilpasse innholdet til det han eller hun vet politiet kjenner til, kan også ha betydelig verdi.

I England er det identifisert fem faser som skal prioriteres av politiet i etterforskningsarbeidet på åstedet. Disse fasene skal første enhet ha et bevisst forhold til, og de bestemmer også i hvilken rekkefølge man skal prioritere gjøremål på stedet. De fem fasene er å redde liv, bevare åstedet, sikre spor, identifisere offer og identifisere gjerningsperson (Cook, 2019, s. 85). I Norge har også Bjerknes og Fahsing (2018) definert hvilke etterforskningsmessige oppgaver man skal prioritere, etter eventuelle livreddende tiltak.

Roycroft (2019) understreker at etterforskningsledelsens beslutninger i initialfasen er av stor betydning for hvor godt man lykkes. Riksadvokaten (2002, s. 62) understreker også betydningen av at det gjøres gode vurderinger i initialfasen fordi det vil være vanskelig, noen ganger umulig, å rette opp feil som gjøres på dette tidspunktet i etterkant. I denne fasen skal man også være oppmerksom på at det fare for at upålitelig informasjon samles inn. Det øker sjansen for å begå justisfeil (Rachlew, 2009). Justisfeil defineres som ethvert avvik fra

straffesakens optimale utfall. Justisfeil kan slå i begge retninger, fra uriktig domfellelse til manglende oppklaring (Rachlew, 2009, s. 4).

I sin artikkel skriver Myhrer (2018, s. 323-324) at en stor andel av hans studieobjekter trakk frem muligheten for bevissikring i denne fasen som en fordel ved PPS. Myhrer selv understreker at dersom en etterforskning fra første enhet på stedet sørger for å sikre slike bevis godt og prosessuelt riktig, er det gunstig for etterforskningens kvalitet. En utfordring som ble trukket frem var at det kan være negativt at forklaringer tas opp tidlig, fordi man mangler tilstrekkelig oversikt til å stille relevante og kritiske spørsmål. Mange trakk også frem at innføringen av PPS innebærer at patruljene er bedre utstyrt, slik at de raskt kan skaffe seg relevant bakgrunnsinformasjon fra politiets registre. Bruk av lydavhør på stedet gjør også at det i mindre grad kan sås tvil om hva vitner og mistenkte har sagt, i hvilken situasjon og under hvilke forutsetninger.

Implementeringen av PPS er et av tiltakene som skal være med på å løfte kvaliteten på politiets etterforskning i Norge (Politidirektoratet, 2016). Slik jeg ser det, er det også en anerkjennelse av betydningen første enhet på åstedet har for etterforskningen av straffesaker. Jeg skal se nærmere på dette tiltaket.

2.3.3 Politiarbeid på stedet - PPS

Myhrer (2018, s. 316-317) starter sin artikkel med en kritikk av begrepet politiarbeid på stedet. Han mener at det er både innholdsløst og misvisende, spesielt for dem som ikke tilhører politi og påtalemyndighet. For å beskrive hva PPS handler om introduserer han begrepet politipatruljens etterforskningsarbeid på stedet. Jeg mener at begrepet Myhrer introduserer forklarer innholdet i PPS på en bedre måte. Videre skriver Myhrer (2018, s. 317) at bakgrunnen for etableringen av PPS går tilbake til 2010, da riksadvokaten uttrykte bekymring for kvaliteten på politiets etterforskningsvirksomhet. Riksadvokatens bekymringer vant etter hvert frem i både Stortinget, Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet. Dette førte blant annet til at Stortinget ba Regjeringen sørge for en nasjonal handlingsplan for etterforskningsfeltet. Som et fellesprosjekt mellom Politidirektoratet og Riksadvokaten ble en slik plan utarbeidet i 2015. På samme tidspunkt var også politianalysen ferdig behandlet. Politianalysen foreslo en strukturreform og en kvalitetsreform.

Kvalitetsreformen stilte blant annet krav om at det måtte utarbeides standardiserte arbeidsmetoder, og prosesser med rutinebeskrivelser og veiledninger basert på kunnskap og

best praksis (NOU 2013:9, s. 190-191). «Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet» fra 2016 følger opp dette. PPS er tiltak 12 av totalt 20 i handlingsplanen. De forventede effektene av PPS fremkommer i innføringshåndboken for politiarbeid på stedet (2017).

Myhrer (2018, s. 318) diskuterer forventningene om økt effektivitet og økt kompetanse videre i sin artikkel. Han skriver at dette er tenkt oppnådd gjennom at patruljene på stedet kan gjøre bruk av digitale mobile enheter. Dette vil sette dem i stand til å fremskaffe og kontrollere opplysninger som finnes i registre som politiet kan gjøre bruk av i etterforskningen. Derne st forutsetter PPS at patruljen skal ta lydavhør av vitner og mulig mistenkte. De skal også foreta sporsikring, herunder av biologisk materiale for DNA-analyse og søk etter fingeravtrykk, men også generell sporsikring som fottøyavtrykk og brytespor. Som et kvalitetssikrende og kompetanseutviklende tiltak er det forutsatt at patruljen skal få tilbakemelding på arbeidet utført på åstedet i såkalte tilbakemeldingsmøter, hvor det er forutsatt at en erfaren etterforsker og påtalejurist deltar.

Myhrer (2018, s. 318-319) skiller mellom to idealtyper ved omtalen av politipatruljens etterforskningsarbeid på stedet. Den ene er der patruljen foretar innledende etterforskningskritt i alvorlige saker, og den videre og mest omfattende delen av etterforskningen skal foretas av distriktets etterforskningsenheter. Den andre typesituasjonen er der patruljen tilkalles til eller avdekker mindre alvorlig volumkriminalitet, og det er relativt få og standardiserte etterforskningskritt som er aktuelle. Bekymringen for at patruljen gjør feilgrep i etterforskningen knytter han først og fremst til de alvorlige sakene. Myhrer (2015, s. 59-64) begrunner sin bekymring med at man i større grad kan standardisere etterforskningskrittene ved etterforskningen av volumkriminaliteten. Det er fordi man både har et betydelig antall tilfeller å trekke erfaringer fra, og fordi det ikke forventes den samme bredde og robusthet i etterforskningen. Ved den mindre alvorlige kriminaliteten er dessuten konsekvensene normalt ikke så dramatiske om den standardiserte fremgangsmåten en sjelden gang leder galt av sted.

Myhrer (2018, s. 319) skriver at det i alvorlige og prioriterte saker kan være av stor verdi, og noen ganger helt avgjørende, at patruljene sikrer tekniske bevis og tar avhør. Likevel kan kombinasjonen av at politiarbeid på stedet er gjort til en plikt, og at patruljen har fått økte tekniske forutsetninger for å gjennomføre metoden, også utgjøre en risiko for at patruljen går lenger enn kompetansen rekker. Han skriver at dette i en viss utstrekning kanskje kan motvirkes ved rutinebeskrivelser og sjekklister, men at etterforskning av slike saker krever

«god kunnskap om rettslige, polititaktiske og -tekniske tiltak, ferdigheter i å gjøre bruk av ulike etterforskningsmetoder og -midler, samt forståelse for kriminalitets- og fenomenområdet» (Myhrer, 2018, s. 319). Slik kunnskap mener han at patruljen normalt ikke har. Derfor mener han at dersom patruljen går for langt i straksetterforskningen, kan de ha ødelagt eller redusert verdien av bevis, eller de kan ha tatt beslutninger som leder til at etterforskningen fortsetter i en gal eller snevrere retning enn det som ville blitt tilfellet med mer kompetente etterforskere. Til tross for disse bekymringene er det i denne sammenheng verdt å merke seg undersøkelsene gjennomført av Fahsing og Ask (2016) fordi den blant annet sier noe om eksperter og nybegynnere. I det norske utvalget viste det seg at erfarne etterforskere ikke presterte bedre enn polititjenestepersoner som kom rett fra Politihøgskolen når det kom til å rapportere relevante hypoteser og etterforskningsskritt i sakene de ble presentert for.

2.3.4 Åstedsarbeidet

Hamremoen (2016, s. 331) skriver at patruljen som kommer til åstedet først bør orientere seg om hva som kan ha skjedd ut fra opplysninger de har fra melder, vitner og annen taktisk og teknisk informasjon. Når vurderingene er gjort, og det ikke er noen tvil om at personen er død, sperres åstedet av, og den døde blir liggende urørt. En lege skal alltid fastslå at døden har inntruffet. Videre må politipatruljen danne seg en oppfatning av om de selv har tilstrekkelig kompetanse til å foreta undersøkelsen eller om kriminaltekniker skal tilkalles (Hamremoen, 2015, s. 200). Er det besluttet at første enhet på åstedet skal undersøke åstedet, er det viktig at patruljen utøver åsteddisiplin⁷ og følger anbefalt åstedsmetodikk ved sikring av spor. Det handler om å legge en plan for undersøkelsen. Planen kan følge en, eller en kombinasjon, av metodene gjerningspersonens vei⁸, sporstyrt metode⁹ og områdestyrt metode¹⁰. Åstedet bør dokumenteres ved bruk av tre ulike metoder som tjener til å utfylle hverandre: foto, tegning og beskrivelse i rapport (Hamremoen, 2015, s. 201). I dødsfallsakene er det hensiktsmessig å

⁷ På åsted er det forbudt å røre noe uten at nødvendig dokumentasjon av omstendighetene er foretatt og sikring av spor blir ivaretatt (Hamremoen, 2016, s. 351)

⁸ Her følger man samme vei som gjerningspersonen, det vil si at der det har vært forøvet grovt tyveri ved innbrudd, starter man utvendig ved den oppbrutte døren, og så arbeider man seg deg inn og oppsøker de stedene man ser at gjerningspersonen har vært aktiv (Hamremoen, 2016, s. 34).

⁹ Dette er en metode som sjeldent benyttes alene. Den er særlig aktuell dersom man på et åsted finner blodspor som strekker seg over en strekning mellom flere rom. Da følger man disse blodsporene, men søker samtidig etter de andre sportypene (Hamremoen, 2016, s. 34).

¹⁰ Her gjør man seg ferdig med ett område eller rom omgangen før man leter etter spor et annet sted (Hamremoen, 2016, s. 34).

starte med spor på det sentrale åstedet og/eller på den døde der det antas at spor fra en eventuell gjerningsperson kan finnes (Hamremoen, 2016, s. 333). Det skal skrives en sporliste,¹¹ og dokumentasjon skal skje fortløpende mens arbeidet pågår. I dødsfallssaker vil første enhets dokumentasjon av de klassiske dødstegetene (dødsflekker, dødsstivhet og avkjøling¹²) kunne være avgjørende for å fastslå dødstidspunkt. Dødstidspunkt er viktig av flere årsaker, men kan i denne sammenheng være viktig fordi det kan være avgjørende for hvilke valg man gjør i etterforskningen (Hamremoen, 2016, s. 333). Sunde og Sunde (2019) har undersøkt den enorme teknologiske utviklingen, og hvilke muligheter og potensielle utfordringer dette innebærer for politiets etterforskning. Hamremoen (2015, s. 218) påpeker også at politipatruljen må kunne forvente å finne elektroniske spor på åstedet i likhet med andre mer tradisjonelle spor. Patruljen skal benytte distriktets dataetterforsker dersom de ikke kjenner metodikken for behandling av elektroniske spor.

Cook (2019, s. 349) skriver at første enhet på åstedet i noen tilfeller bør undersøke liket for synlige skader, dersom de står overfor et dødsfall som fremstår som uavklart. Likevel bør slike undersøkelser bare gjennomføres med bruk av engangshansker og kun på utsatte steder på kroppen som hode, ansikt, nakke og armer. Man bør ikke røre mer på liket eller flytte på det med mindre dette er helt nødvendig. Selv om en slik undersøkelse av og til kan avdekke åpenbare skader, understreker han at å se på liket aldri vil kunne si noe sikkert om dødsårsaken. Det er bare en rettsmedisinsk obduksjon som kan konkludere med en sikker dødsårsak. For den første enheten på åstedet er det viktig å undersøke hvilken tilstand avdøde befinner seg i, og å rette oppmerksomheten mot avdødes klær og andre omstendigheter på åstedet som kan si noe om hendelsesforløpet. Disse sporene er kanskje ikke tilgjengelige senere. Betydningen av å dokumentere situasjonsspor understrekes også av Hamremoen (2016). Kvelning, forgiftning eller indre blødninger er eksempler på skader det kan være vanskelig å avdekke ved å se på liket. Dersom man er i tvil om dødsårsaken er det anbefalt å fjerne liket på forsvarlig måte for å ivareta spor, og sperre av området til man har mer sikker informasjon om dødsårsak. I slike tilfeller bør liket sendes til rettsmedisinsk obduksjon (Cook, 2019, s. 349).

¹¹ Sporliste er en liste med beslagsnummer som dokumentasjon på de gjenstandene eller sporene som tas i beslag (Hamremoen, 2016)

¹² Ved korrekt temperaturmåling bør likets rektaltemperatur måles, likets påkledning bør dokumenteres, om det er tørt, fuktig og/ eller nedbør i omgivelsene og om det er vind eller vindstille. En lege kan bistå politiet med å måle likets rektaltemperatur og omgivelsestemperatur (Rognum, 2016).

Holgersson og Knutsson (2012, s. 61) fant at det er store forskjeller mellom steder, og også mellom polititjenestepersoner på de samme stedene, når det gjelder åstedsgranskning. På mindre steder forventes det at patruljer selv gjennomfører tekniske undersøkelser, med unntak av ved svært alvorlige lovbrudd. På større steder utføres åstedsgranskningen gjerne av spesialutdannet personell.

Dahl (2017, s. 47) gjennomførte en spørreundersøkelse blant politiansatte der hun spurte: «Synes du selv du har tilstrekkelig kunnskap om DNA til å utføre dine arbeidsoppgaver forsvarlig?». Det var flere som mente de hadde tilstrekkelig kunnskap om DNA til å utføre egne oppgaver forsvarlig, enn som mente de ikke hadde det. Likevel svarte nesten 40 prosent av de som arbeider på ordensavdelinger «nei» eller «vet ikke» på dette spørsmålet. Det er altså en god andel som gir uttrykk for at de har for lite kunnskap om sikring av biologiske spor. Dahl (2017, s. 48) fant at respondentene gav uttrykk for at biologisk materiale sikres oftere enn fingeravtrykk. En av hovedgrunnene til dette var at DNA, spesielt blant generalistene, ble ansett som et overlegent bevis som det er enklere og mindre tidkrevende å sikre enn fingeravtrykk. Det kan virke som opplæring i, og gjenoppfriskningskurs av annen sporsikring har havnet i skyggen av DNA. Blant annet var det flere som etterlyste oppfriskningskurs i det å sikre andre typer spor, som eksempelvis fingeravtrykk (Dahl, 2017, s. 47). Dahl (2017, s. 47) fant at tilgjengelig utstyr legger føringer på valgene polititjenestepersoner gjør på åstedet når det kommer til de ulike typene sporsikring. Dahl (2017, s. 48) skriver at avgjørelsene som tas av dem som gjør åstedsarbeid, eksempelvis hvorvidt det skal sikres spor og eventuelt hvilke spor som skal sikres, er svært utslagsgivende for kvaliteten på etterforskningen.

2.3.5 Sjekklistor

I forbindelse med politiets håndtering av dødsfallsaker er det utarbeidet sjekklistor og rapportmaler. Om sjekklisten skriver Politidirektoratet (POD) (brev fra Politidirektoratet, 15. januar 2019) at de skal hjelpe tjenestepersoner med prioritering av tiltak og beslutningstaking, og at de skal sikre en minimumsstandard for hvordan oppdraget skal løses.

Kammen (2020) skriver at det i liten grad er forsket på politiets bruk av sjekklistor. Han mener at betegnelser som sjekklistor, prosedyrer, tiltakskort, rutinebeskrivelse og instruksjoner er ord man ofte hører i politiet, men at disse har en uklar betydning og ofte brukes om hverandre. I denne oppgaven brukes også tiltakskort og sjekklistor om hverandre. Kammen

(2020) undersøkte bruk av sjekklister i ledelse av større etterforskninger. Han fant at etterforskningsledere har et begrenset og tilsynelatende tilfeldig forhold til behovet for og egen bruk av sjekklister. Fahsing (2016) fant at engelske etterforskningsledere tilsynelatende håndterte komplekse etterforskninger bedre enn norske. Dette begrunnet han blant annet med at engelske etterforskningsledere har bedre systemer og flere sjekklister som brukes, og at dette også kontrolleres av noen andre enn dem som bruker dem.

Glouberman og Zimmerman (2002) beskriver sjekklister som en oppskrift. De skiller mellom enkle, kompliserte og komplekse problemer når de beskriver hvordan bruken av en oppskrift vil fungere. Innes (2003) beskriver at man i etterforskning i stor grad følger fastlagte mønstre, men at man også kan stå overfor komplekse og langvarige utfordringer. Glouberman og Zimmerman (2002) skriver at for å løse de enkle problemene vil det å følge en standardisert oppskrift gi de samme gode resultatene hver gang. For de kompliserte problemene vil en standardisert oppskrift være både viktig og nødvendig, men man er også avhengig av høy kompetanse for å løse disse problemene. For de komplekse problemene vil det å følge en standardisert oppskrift ikke være tilstrekkelig. Kunnskap vil være verdifullt for å løse disse problemene, men de må håndteres individuelt og det vil alltid være usikkerhet knyttet til utfallet. Glouberman og Zimmerman (2002) mener altså at hvorvidt sjekklister er et godt verktøy avhenger av problemet man står overfor. Myhrer (2018) ser også ut til å dele denne oppfatningen, da han påpeker at man i større grad kan standardisere etterforskningskrittene ved etterforskningen av volumkriminaliteten.

Bosk, Dixon-Woods, Goeschel, og Pronovost (2009) kritiserer fremstillingen som ble gitt av at sjekklister var løsningen for å redusere forekomsten av kateterrelaterte blodinfeksjoner på flere intensivavdelinger i Michigan Keystone ICU-programmet. Bosk et al. (2009) mener at det finnes gode metoder for å identifisere komponentene i en sjekklister. I Keystone-programmet ble metoder med et potensial for å forbedre resultatene identifisert. De fem metodene som ble ansett for å ha best effekt, og være enklest å implementere, ble valgt og disse ble omgjort til sjekklister. Bosk et al. (2009) mener at selv sjekklister som er utarbeidet på bakgrunn av sterk, evidensbasert kunnskap, aldri har fått ordentlig rotfeste innen medisin. De mener at det først og fremst er sosiale og kulturelle årsaker til dette. Som eksempel trekker de frem at leger sosialiseres inn i et yrke hvor det er motstand mot bruk av sjekklister. Denne motstanden kommer av at noen mener at bruken av disse undergraver deres profesjonsutøvelse. Det er nettopp å forstå og lykkes med å endre disse dypt forankrede normene Bosk et al. (2009) ser på som den store utfordringen for implementering av blant

annet sjekklister. Dersom man ikke tar høyde for disse sosiokulturelle utfordringene ved implementering, mener Bosk et al. (2009) at sjekklister ikke vil tas i bruk selv om de er av god kvalitet. I Michigan tok implementeringen av programmet ni måneder, og Bosk et al. (2009, s. 445) understreker betydningen av at programmet nettopp var «a complex, cultural, and organisational change effort that was well grounded in theory». De oppsummerer suksesskriteriene for Keystone på følgende måte:

recruit advocates within the organisation, keep the team focused on goals, create an alliance with central administration to secure resources, shift power relations, create social and reputational incentives for cooperating, open channels of communications with units that face the same challenges, and use audit and feedback (Bosk et al., 2009, s. 445).

Utfordringene med implementering av arbeidsverktøy er gjenkjennelig i politisammenheng. Bjørklo & Gundhus (2015) påpeker i sin artikkel at mange av forsøkene på å påvirke og endre politikultur har vært feilslått. De skriver at det er typisk at reformer i offentlig forvaltning tar utgangspunkt i å endre atferd igjennom formelle strukturer, formaliserte prosedyrer og rutiner. Dette tross for at forskning viser at formelle strukturer og faktisk atferd sjelden samsvarer. I artikkelen understreker de videre viktigheten av større medvirkning fra politipersoner for å kunne endre atferd i politiorganisasjonen.

Gawande (2010) mener at sjekklister kan være til god hjelp for å gjøre ting riktig i en stadig mer kompleks verden. Gawande (2011) skiller mellom to typer sjekklister. Den ene omtales som bruk av en gjennomfør-bekreft liste. Her er tanken at man utfører oppgaver i sjekklisten ut fra egen hukommelse og erfaring, deretter stopper man opp og verifiserer at alt som skulle gjøres er gjort. Den andre varianten som omtales er en les-gjennomfør liste. Tanken er her at man leser oppgavene og gjennomfører fortløpende. Han mener at hvilken som er best egnet vil avhenge av problemet som skal løses og konteksten man er i. I følge Gawande (2011) bør sjekklister være korte og inneholde maksimalt fem til ni punkter. Kjernen i utarbeidelsen av sjekklister er å ta utgangspunkt i hva som har gått galt tidligere, da dette er de kritiske feilene sjekklisten skal bidra til å forebygge. En sjekkliste kan ikke favne om alt. Man må derfor definere hva som kan lede til kritiske feil og hvordan disse kan forebygges. Gawande (2011) mener at bruk av sjekklister ikke bør ta lang tid. Det viser seg at sjekklisten allerede etter mellom 60 og 90 sekunder blir en distraksjon fra det man holder på med, og man begynner derfor å hoppe over steg i sjekklisten. Videre mener han at man må ha ulike sjekklister til ulike oppgaver. Dette underbygges av Gangdal og Angeltveit (2014) som mener at bruken av sjekklister som bygger videre på hverandre, fra noe oppdages til man har evaluert situasjonen,

gir best resultater. Gawande (2011) er opptatt av at sjekklisten må testes når den er ferdigutviklet, fordi erfaring viser at førsteutkastet sjelden fungerer.

Myhrer (2018, s. 324) viser til at flere mente at det var en fordel at det i innføringen av PPS ble utarbeidet rutinebeskrivelser og tiltakskort som er digitalt tilgjengelige. De mente at det var positivt å følge en sjekkliste, men at det også kunne være negativt å sjekklisten slavisk dersom man aldri gjør mer enn det som står, i situasjoner der det kreves andre tiltak. Myhrer (2018, s. 324) påpeker i denne sammenheng at gode samhandlingsrutiner med Felles straffesaksinntak (FSI), krimvaktleder eller oppdragsleder trolig vil være viktig. FSI er tiltak nummer 15 av 20 i «handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet» (Politidirektoratet, 2016).

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for forskningsprosessen. Jeg vil beskrive hvordan jeg gikk frem, hvilke valg jeg gjorde og hvilke utfordringer jeg stod overfor underveis i denne prosessen. Refleksjon rundt etikk og metodiske valg er gjennomgående i kapitlet.

Begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet diskuteres avslutningsvis i kapitlet.

3.1 Forforståelse og forskningsetikk

Forforståelse handler om kunnskap, erfaringer og oppfatninger man har tilegnet seg gjennom livet. Absolutt objektivitet var lenge et rådende vitenskapelig ideal for forskning. Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning er det i dag stor enighet om at den enkeltes forforståelse påvirker hva vi oppfatter og hvordan vi tolker (Bratberg, 2014; Bukve, 2016; Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2016; Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2017; Tjora, 2017). Et viktig ideal er derfor at man redegjør for egen forforståelse og hvordan den kan ha vært med på å påvirke forskningsarbeidet. Tjora (2017, s. 250-252) kaller forskerens evne og vilje til å undersøke hvordan personlige interesser, og kunnskap, kan ha formet forskningsarbeidet for refleksivitet.

Min forforståelse er preget av at jeg som student har en «innside-innside-rolle» (J. Brown, 1996). Som beskrevet i innledningen har jeg gjennom mitt arbeid i politiet fått et spesielt engasjement for politiets håndtering av dødsfallsaker. I det ene distriktet jeg arbeidet i rykket kriminalvakten ut og ivaretok initialfasen i etterforskningen. Her har ansatte lang erfaring med å håndtere slike saker. I det andre distriktet jeg arbeidet i var det ofte operativt politipersonell som gjorde etterforskningsarbeidet på åstedet i dødsfallsakene, dersom det ikke var mistanke om at noe straffbart kunne ha skjedd. I disse sakene ble det gjennomført svært få etterforskningsskritt før saken ble henlagt. Det var erfaringene jeg gjorde meg i dette distriktet som gjorde at jeg ble interessert i dødsfallsaker. Denne interessen ble forsterket av kontrastene mellom distriktene, men også av at det i de fleste politidistrikt i Norge er første enhet som gjør etterforskningsarbeidet på åstedet i dødsfallsaker. Dette, i kombinasjon med at man vet at obduksjonsfrekvensen i mange år har gått ned, gjorde meg bekymret for politiets håndtering av disse sakene.

I planleggingsfasen gav min kunnskap om politiet meg muligheten til å sette å søkelys på et tema som det er viktig å undersøke nærmere, fordi praksisen kan ha konsekvenser for blant annet rettsikkerheten (Rachlew, 2010).

For at forskningsprosjektet skal ha høy kvalitet er det viktig at prosjektet er gjennomført på en etisk forsvarlig måte (Bjørgero & Myhrer, 2015; Kalleberg, 2006). Videre i kapittelet vil jeg reflektere over hvilke forskningsetiske problemstillinger som gjorde seg gjeldende i arbeidet med oppgaven, og hvilke grep jeg gjorde for å ivareta disse, der det naturlig hører hjemme. Jeg har lagt vekt på å redegjøre for hvordan min forskerrolle og min forforståelse kan ha preget forskningsprosessen. I tillegg har jeg hatt et spesielt søkelys på informert samtykke, informantenes fortrolighet og mulige konsekvenser for informantene.

3.2 Valg av metode og metoderefleksjon

Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning skiller man mellom kvantitative og kvalitative metoder. Disse har forankring i hver sine metodetradisjoner, og de gir ulike muligheter og setter ulike begrensninger for forskningsprosjekter. For å besvare problemstillingen i min oppgave har jeg valgt den kvalitative metoden semistrukturerte intervjuer. Jeg valgte denne metoden fordi jeg ønsket å få kunnskap om operative mannskapers erfaringer med, og tanker rundt, første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker. Intervjuene gav meg anledning til å studere informantenes meninger, holdninger og erfaringer mer detaljert og nyansert enn det en kvantitativ studie ville gitt meg, da slike undersøkelser er mer opptatt av å telle eller måle fenomener (Johannessen et al., 2016). En kvalitativ metode som semistrukturerte intervjuer er også godt egnet når man ønsker å studere fenomener som er lite undersøkt tidligere (Tjora, 2017).

Det er flere metoder innenfor samfunnsvitenskapelig forskning som kunne vært tatt i bruk for å belyse oppgavens problemstilling. I en tidlig fase var jeg inne på tanken om å gjennomføre intervjuer og deretter sende ut spørreundersøkelser. Ved en slik metodetriangulering (Johannessen et al., 2016) ville jeg fått et rikere datagrunnlag og kunne hatt fokus på generalisering. Jeg vurderte også å benytte meg av metoden deltagende observasjon. Denne metoden ville gitt meg mulighet til å tilegne meg kunnskap gjennom førstehånderfaringer over tid (Fangen, 2010). Disse metodene ble ikke valgt fordi jeg mener at intervjuer er den best egnede metoden for å besvare oppgavens problemstilling. Jeg tok også mer pragmatiske hensyn. Selv om flere er skeptiske til at pragmatiske hensyn skal kunne ligge til grunn for

valg av metode (Kvale et al., 2017; Tjora, 2017), er man innenfor rammene av en masteroppgave nødt til også å ta slike hensyn. Bruk av observasjoner som metode, kunne blitt svært tidkrevende, siden det kan gå relativt lang tid mellom hver gang politiet håndterer dødsfall, særlig utenfor Oslo politidistrikt.

Sandberg (2010) diskuterer at det blir trukket frem som en svakhet ved intervjuforskning at informanter kan lyve. Sandberg (2010, s. 448) utfordrer oppfatningen at «having been there» alltid er bedre enn «having heard someone talk about it». Han kritiserer forskere som dyrker observasjon som metode for å ha et for positivistisk syn på kunnskap. Selv om han nok har mer positivistisk orienterte forskere i tankene enn Fangen (2010) når han presenterer denne kritikken, mener også hun at problemet med at informanter lyver er mer prekært i ren intervjuforskning enn ved deltagende observasjon. Som forsker, uavhengig av rolle, vil man aldri vite om intervjuobjektet mener det som blir sagt eller om informanten i noen tilfeller baserer seg på usannheter (Kvale et al., 2017). Diskusjonen under punkt 2.2.4 viser at selv informanter som ønsker å fortelle sannheten kan ta feil. Dette skyldes blant annet at kognitive skjema også påvirker hva man husker. Sandberg (2010) gjør flere interessante refleksjoner om kunnskapsproduksjon i intervjuforskning. Et av hovedpoengene hans er at fremstillingen av virkeligheten informantene gir i seg selv er interessant og gir viktig kunnskap, uavhengig av om informanter er ærlige eller ikke. I dette kapittelet vil jeg videre reflektere over metodiske valg og metodiske utfordringer der jeg mener at det naturlig hører hjemme.

3.3 Søknader

For å gjennomføre undersøkelsene i min oppgave søkte jeg om godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD), og POD. Masteroppgaven var først planlagt ferdig innen 15. desember 2019. Fordi jeg ble nødt til å utsette dette ble både NDS og POD, på et senere tidspunkt, underrettet om at masteroppgaven ble planlagt ferdig innen 30. juni 2021. Jeg søkte POD både for å få en vurdering av om dispensasjon fra taushetsplikten var nødvendig for å gjennomføre intervjuene mine, og for å få tilgang til interne systemer i politiet. En dispensasjon fra taushetsplikten var ikke nødvendig da jeg ikke ønsket å samle inn taushetsbelagt informasjon. Jeg ønsket tilgang de interne systemene: KO:DE, Kilden og PBS-WEB for å kartlegge hva som fantes av skriftlige retningslinjer og rutiner for politiets etterforskning av dødsfallsaker. Jeg fikk tilgang til Kilden og KO:DE, men ikke PBS-WEB. Jeg kunne ikke bruke tiltakskort og lignende i sin helhet fra systemene jeg fikk tilgang til, fordi deler av arbeidsmetodikken er underlagt taushetsplikt. På bakgrunn av dette har jeg valgt

å ikke gå systematisk gjennom disse systemene, men heller vise til hva som finnes der det er relevant.

Det var klart at jeg måtte søke POD om tilgang til politiets systemer. Mer uklart var det derimot om jeg måtte søke POD for å få vurdert om en dispensasjon fra taushetsplikten var nødvendig. I forskningsetisk veileder for Politihøgskolen beskriver Bjørge og Myhrer (2015) at man skal søke når det er aktuelt å intervjuere tjenestemenn om forhold som omfattes av deres taushetsplikt. Jeg ønsket ikke å samle inn taushetsbelagt informasjon som er regulert i Politiregisterloven (2010) § 23. Det som skapte usikkerhet rundt om jeg var nødt til å søke eller ikke var at jeg ved å forske på dødsfallsaker forsket på et tema som kunne være sårbart når det gjaldt brudd på taushetsplikten. Med dette mener jeg at man kanskje lettere kan identifisere hvem informanten snakker om i disse sakene dersom de kommer med sakseksempler. Jeg tenker også på de uheldige konsekvensene det kan få dersom arbeidsmetodikk som er underlagt taushetsplikt på dette området skulle blitt allment kjent. En utfordring ved å forske på politiet er nettopp at det er enkelte aspekter ved politiets virksomhet det ikke er ønskelig at offentligheten skal få innblikk i (Clark, 2007).

3.4 Valg av distrikt og rekruttering av informanter

For å finne ut hvilket politidistrikt jeg skulle gjennomføre intervjuene mine i, innhentet jeg tall fra Folkehelseinstituttet (FHI) som viste hvor mange personer hvert av politidistriktene sendte til rettsmedisinsk obduksjon i perioden fra 1991 til 2016. Jeg valgte dette som utgangspunkt fordi disse tallene kan gi en indikasjon på hvordan et politidistrikt håndterer dødsfallsaker. Jeg ville gjennomføre intervjuene i et distrikt som befant seg i midtsjiktet med hensyn til hvor mange rettsmedisinske obduksjoner de begjærte i den angitte perioden. Ut fra disse tallene regnet jeg derfor ut medianen. Etter å ha gjennomført intervjuene mine ble jeg nødt til å sjekke utregningen min på nytt. Flere av informantene fortalte meg at politidistriktet hadde fått kritikk for lav frekvens av rettsmedisinske obduksjoner. Jeg fant ut at jeg hadde regnet feil, og endt opp i et distrikt som i denne tidsperioden var et av de distriktene som hadde sendt færrest til rettsmedisinsk obduksjon. Jeg vurderte lenge om jeg skulle gjennomføre intervjuene på nytt i et politidistrikt som faktisk befant seg i midtsjiktet. Av flere grunner bestemte jeg meg for å ikke gjøre det. Obduksjonsfrekvensen kan bare gi en indikasjon på hvordan dødsfallsaker håndteres i et politidistrikt. Jeg kunne ikke sagt noe mer om det jeg fant i datamaterialet mitt utgjorde gjeldende praksis for hele distriktet, eller utover

distriktet jeg studerte, selv om jeg hadde endt opp i det planlagte «midtsjikt-distriktet». Det er verdt å merke seg at det er flere politidistrikt som har fått kritikk for å sende få til rettsmedisinsk obduksjon. Det er i seg selv interessant å se nærmere på et politidistrikt som har vært blitt kritisert for dette. Det er likevel viktig at man har dette som bakteppe når man leser funnene i min oppgave. Jeg opplevde også at informantene mine hadde reflektert en del rundt dødsfallsaker. Flere av dem fortalte at håndtering av dødsfallsaker hadde vært tatt opp i distriktet flere ganger, nettopp på grunn av kritikken. Dette har kanskje gitt meg interessante betraktninger som jeg ikke ville fått om intervjuene ble gjennomført i det distriktet som egentlig skulle vært utgangspunktet for oppgaven.

Selv om valget av distrikt ikke ble som planlagt var det viktigste for meg hele veien, som innsiddeforsker (J. Brown, 1996; Davies, 2016), å unngå å velge et politidistrikt som jeg selv har arbeidet eller arbeider i. Innenfor den fortolkende tradisjonen, som kvalitativ forskning baserer seg på, mener man at forskerens kunnskap om feltet som skal studeres kan være en ressurs (Tjora, 2017). Likevel er det i litteraturen trukket frem som avgjørende for å drive forskning av høy kvalitet å ha en viss distanse til det man forsker på. For stor nærhet til det man forsker på kan true idealet om forskningens og forskerens frihet og uavhengighet (Davies, 2016; Johannessen et al., 2016; Reiner, 2015). Ved å ha dette som utgangspunkt for valg av distrikt forsøkte jeg å skape en distanse til det jeg studerte.

Etter at jeg hadde valgt distrikt og søknadene var godkjent av NSD og POD, tok jeg kontakt med ledelsen i det aktuelle politidistriktet for å få tillatelse til å gjennomføre forskningsprosjektet mitt. Jeg ba om å få bruke arbeidsstedet og arbeidstiden til informantene for å gjennomføre intervjuene. Jeg ønsket å gjøre det enklest mulig for informantene mine å delta. I tillegg ønsket jeg å skape trygghet i tråd med det Tjora (2017) beskriver om hvor man bør gjennomføre intervjuer.

Jeg rekrutterte informanter til mitt prosjekt via ledelsen i politidistriktet, og jeg valgte å begrense meg til å intervju tjenestepersoner på ordensavdelingen som hadde erfaring med å håndtere dødsfallsaker. I kraft av å være innsiddeforsker var det relativt enkelt for meg å gjøre det man i litteraturen kaller et strategisk utvalg. Det handler om at man som hovedregel, innenfor blant annet kvalitative intervjustudier, bør velge informanter som av ulike grunner kan uttale seg reflektert om det aktuelle temaet (Johannessen et al., 2016; Tjora, 2017). Jeg utformet et informasjonsskriv som ledelsen leverte ut, og jeg ba ledelsen be kandidater som ønsket å delta om å ta direkte kontakt med meg. I litteraturen gis det ikke et entydig svar på

hvor mange personer man bør intervjuer, men det anbefales å gjennomføre intervjuer til et metningspunkt nås, der ytterligere intervjuer ikke tilfører noe nytt (Kvale et al., 2017). Innenfor rammene av en masteroppgave av denne typen vil man nok sjelden kunne snakke om et metningspunkt. Gjennom Politihøgskolens undervisning har vi lært at mellom fem og seks intervjuer er gjeldende praksis for oppgaver av denne størrelsen. Utgangspunktet mitt ble derfor minimum fire, og maksimum seks, intervjuer. Jeg fikk raskt godkjenning fra ledelsen i politidistriktet jeg ønsket å gjennomføre intervjuene mine i. Det kan nok tenkes at de var innstilt på hjelpe meg, siden jeg var en kollega, og at prosessen derfor gikk relativt raskt (Rachlew, 2010). Da jeg startet prosessen med å rekruttere informanter hadde jeg en forventning om at min rolle som innsiddeforsker også ville gi meg lettere tilgang til informanter. Uten å kunne fastslå det sikkert tror jeg ikke min posisjon påvirket denne tilgangen. Jeg opplevde det som utfordrende å rekruttere informanter. Det var først bare to stykker som meldte seg, og jeg var nødt til å gå flere runder med ledelsen i politidistriktet for å få rekruttert fire informanter.

Ivaretagelse av informert samtykke og informantenes fortrolighet er viktige forskningsetiske prinsipper (Kalleberg, 2006; Kvale et al., 2017). Kravet om informert samtykke ble ivaretatt ved at informantene på forhånd fikk tilsendt et informasjonsskriv som beskrev forskningsprosjektet og en samtykkeerklæring som understreket at det var frivillig å delta, og at de når som helst kunne trekke seg. Da det ble klart for meg at masteroppgaven tok lenger tid enn planlagt, innhentet jeg samtykkeerklæring fra informantene på nytt. Forskeren skal også garantere informantene konfidensialitet og anonymitet slik at de kan snakke fritt uten å være redde for negative konsekvenser fra for eksempel arbeidsgiver (Bjørge & Myhrer, 2015; Fangen, 2010). For å ivareta fortroligheten til informantene gjorde jeg grep for å anonymisere. Dette vil jeg beskrive nærmere i punkt 3.5.3. I informasjonsskrivet beskrev jeg hvordan intervjuene var tenkt brukt i oppgaven, hvordan informantenes identitet ville bli holdt skjult og hvordan personopplysninger og intervjuene ville bli oppbevart og lagret, samt hvem som ville ha tilgang til dette. Jeg ønsket ikke at ledelsen i politidistriktet skulle engasjere seg for mye i rekrutteringen av informanter. Dette var fordi jeg var redd for at det kunne få uheldige konsekvenser for ivaretagelsen av disse forskningsetiske prinsippene. Jeg bestemte meg derfor for å ikke gjøre nye forsøk på å rekruttere flere informanter til intervjuene mine. Distriktet jeg gjennomførte intervjuene mine i er mellomstort og et typisk sted der alle kjenner alle. Jeg var derfor nødt til å ta mer hensyn til ivaretagelsen av disse forskningsetiske prinsippene enn jeg kanskje hadde vært nødt til dersom jeg hadde gjennomført intervjuene

mine i et større politidistrikt. Selv om mange vil si at det ikke er store forskjeller mellom fire og fem eller seks intervjuer, vil alle intervjuene i en så liten oppgave være med på å berike datamaterialet. Jeg kan derfor ha gått glipp av interessante og relevante betraktninger ved å bare ha fire intervjuer. Likevel måtte hensynet til de forskningsetiske prinsippene få høyeste prioritet, og jeg mener at jeg gjennom mine intervjuer har fått et rikt datagrunnlag som bidrar til å svare på oppgavens problemstilling.

3.5 Intervjuene

3.5.1 Intervjuguide

Siden dette var første gang jeg gjennomførte kvalitative forskningsintervjuer ønsket jeg å ha en relativt detaljert intervjuguide med temaer og ferdig formulerte spørsmål. Jeg fulgte Tjora (2017) sin anbefaling om å begynne med oppvarmingsspørsmål som er uformelle og ufarlige. Deretter stilte jeg spørsmål som skulle stimulere informantene til å reflektere rundt oppgavens sentrale temaer. Avslutningsvis stilte jeg spørsmål som i mer generelle trekk oppsummerte det vi har snakket om, og jeg gav informantene mulighet til å fortelle om aspekter de syntes var viktige, men som jeg ikke hadde spurt om. Jeg avsluttet intervjuene med å forklare litt om den videre prosessen og takke for deltagelsen.

Tjora (2017, s. 158-159) skriver at intervju gjerne har den frie, uformelle samtalen som ideal, noe som lett kan forstyrres av intervjuguiden. Jeg erfarte selv det Tjora skriver om at intervjueren etter to tre intervjuer gjerne får intervjuguiden såpass under huden at man er i stand til å frigjøre seg fra den i betydelig grad. I det tredje og fjerde intervjuet frigjorde jeg meg mer fra intervjuguiden, samtalen fløt bedre og jeg hadde mer kapasitet til å stille oppfølgingsspørsmål basert på refleksjonene til informantene.

Intervjuguiden ble utarbeidet over tid, og den ble justert flere ganger. For å kvalitetssikre intervjuguiden gjennomførte jeg også et testintervju på en venninne som arbeider i politiet (Dalen, 2011; Johannessen et al., 2016).

Samtidig som min kunnskap om dødsfallsaker antageligvis gjorde det lettere for meg å stille relevante spørsmål, gjorde den også at jeg måtte være mer bevisst på å stille åpne spørsmål, og sette av tid til å tillate digresjoner fra informantene. Dette var viktig for meg for å ikke ubevisst stille spørsmål som kunne være med på å bekrefte min forforståelse, men også for å få med aspekter jeg selv ikke hadde tenkt på.

3.5.2 Gjennomføring av intervjuene

Før intervjuene var jeg tydelig på at jeg var der i kraft av å være forsker, og at jeg ikke kunne motta taushetsbelagt informasjon. Jeg gikk gjennom informasjonsskrivet, og relevante deler av skrivet fra POD, med informantene. Det at det var en del fokus på taushetsplikt i forbindelse med oppgaven min, fikk noen konsekvenser for intervjuene. Jeg syntes det var ubehagelig når informantene kom med konkrete sakseksempler, og jeg brukte en del kapasitet på å vurdere om det de fortalte kunne være underlagt taushetsplikten. Denne usikkerheten gjorde seg gjeldende selv om jeg på forhånd hadde forsøkt å motvirke det. I tillegg til at fokuset på taushetsplikten ble forsterket av søknadsprosessen til POD, anså jeg det som en mulig risiko at informantene kunne dele taushetsbelagt informasjon i intervjuene. Det er mitt ansvar å ivareta informantene og sørge for at de ikke løper noen risiko for skade. Selv om jeg generelt anså risikoen for at informantene skulle oppleve negative konsekvenser som lav, avhenger dette nettopp av hva den enkelte uttaler seg om og deler av informasjon (Kvale et al., 2017). Å ha et avklart forhold til taushetsplikten tror jeg er spesielt viktig for oss som forsker på egen etat. Informantene kan få en opplevelse av å snakke med en kollega, og dermed bli mindre bevisste på taushetsplikten. Jeg oppdaget først ved transkriberingen av intervjuene at det også hadde vært vanskelig for meg å distansere meg fra politirollen. Jeg hørte at jeg flere ganger brukte betegnelsen «vi» istedenfor «politiet». Dette hadde nok ikke en avgjørende betydning for intervjuene, men om ikke annet bidro jeg til å skape en følelse av å snakke med en kollega til tross for mine forsøk på å være bevisst dette.

Rachlew (2010) skriver at man som innsideforsker må ta særlig høyde for det som kalles forskereffekten under datainnsamlingen. Rachlew (2010) mener at forskereffekten kan slå ut på to måter, ved at informantene enten holder tilbake eller deler for mye informasjon i intervjusituasjonen. Dette avhenger i mitt tilfelle av informantenes holdninger til meg som innsideforsker. Repstad (2007, s. 66) betegner forskereffekten som «alle virkninger på aktørene (...) av at de er under utforskning og vet om det». Nilsen og Repstad (2006, s. 252) fremhever fordelene en innsideforsker har av at informantene vet at man kjenner feltet, og at det derfor kan bli vanskeligere å holde tilbake opplysninger eller pynte på sannheten. Reiner og Newburn (2008) mener at det ikke er gitt at man som innsideforsker nyter større tillit i feltet enn utsideforskere. Det var selvsagt utfordrende for meg å vite hvilken holdning informantene hadde til meg, men jeg opplevde at informantene raskt virket trygge og ønsket å dele sine erfaringer, meninger og tanker. Jeg var som nevnt heller bekymret for at de skulle dele for mye informasjon.

En fordel jeg mener at min rolle gav meg var at jeg kjenner feltets struktur, kultur og begrepsapparat (Rachlew, 2010). Et litt forenklet eksempel på dette er at jeg vet hva en del forkortelser, ord og uttrykk betyr. Flere av informantene brukte ordet trippelvarsling. Dette er et uttrykk som brukes på oppdrag der alle utrykningsenheter, altså politiet, ambulansen og brannvesenet, varsles om oppdraget. De som kjenner politietaten godt, vet at man uten slik kunnskap kan bruke relativt mye tid på å finne ut av hva forkortelser, ord og uttrykk betyr (Finstad, 2000). Det at jeg har denne innsikten gav meg muligheten til å bruke tid på andre, mer interessante og relevante aspekter i intervjuene. Samtidig utgjør inngående kjennskap til et forskningsfelt en utfordring, da det kan føre til en form for blindhet der selvfølgeligheter tas forgitt og oversees, og man kan på den måten miste viktige aspekter. Forforståelsen kan også være så omfattende at kunnskapen stenger for møte med det nye og overraskende (Rachlew, 2010). Uforutsette betraktninger fremheves som en av styrkene ved bruk av kvalitative metoder (Bratberg, 2014; Johannessen et al., 2016; Tjora, 2017). Jeg fikk selv erfare hvordan informantene kom med relevant informasjon som jeg på forhånd ikke hadde tenkt på fordi det var rom for å tillate digresjoner og stille oppfølgingsspørsmål.

En ulempe med å velge å gjennomføre intervjuene på arbeidstid i arbeidstiden fikk jeg erfare da en av informantene plutselig begynte å følge med på et pågående oppdrag i et av politiets systemer. Jeg burde tenkt over hvordan intervjusituasjonen jeg valgte gjorde det vanskelig for enkelte å sitte helt uforstyrret (Tjora, 2017). Da situasjonen først oppstod ble det vanskelig for meg å be informanten legge ned telefonen fordi han tross alt var på jobb. Uten at jeg vet hvordan det påvirket datamaterialet mitt, tenker jeg at dette uansett var uheldig da det forstyrret både meg og informanten, og flyttet fokuset over på noe annet.

3.5.3 Transkribering av intervjuene

I intervjuene brukte jeg lydopptaker. Etter at jeg hadde gjennomført intervjuene transkriberte jeg dem ordrett. Jeg gjorde det slik fordi det kan være vanskelig å vite hva som blir viktige temaer i analysen (Kvale et al., 2017; Tjora, 2017), og for å forhindre at min forståelse påvirker arbeidet med transkriberingen. Jeg valgte å ikke synliggjøre nøling, latter, tenkepauser og engasjement i transkriberingen av intervjuene, selv om dette kan være viktige elementer som det kan si noe om kontekst. Jeg utelot dette fordi jeg mener at det ikke er nødvendige elementer å få frem i min analyse, da den ligger tett opp til det Kvale et al. (2017) beskriver som en meningsfortolkende analyse.

Selv om jeg har transkribert intervjuene ord for ord, har jeg i publiseringen av sitater fra dem gjort små endringer i sitatene der det er nødvendig for å ivareta forskningsetiske hensyn. Jeg har valgt å ikke gjengi hvilket politidistrikt jeg gjennomførte intervjuene mine i, og heller ikke tid og sted for et oppdrag dersom informantene sa noe om dette. Jeg har valgt å anonymisere for å beskytte konfidensialiteten til informantene, og for å hindre at informasjon de kom med i intervjuene kunne bidra til å identifisere hvem de snakker om. De naturlige forskjellene mellom muntlig og skriftlig språk har jeg også valgt å ta hensyn til. Derfor har jeg gjort små endringer i sitater fra intervjuene slik at de fremstår mer sammenhengende og mindre repetitive. Et ordrett transkribert muntlig språk kan fremstå som usammenhengende og forvirret, og kan sette informantene i et dårlig lys (Kvale et al., 2017, s. 213 - 214). Jeg har også gjort om dialekt til bokmål slik at alle intervjuene fikk samme målform.

3.6 Analyseprosessen

Oppgaven analyseres innen hermeneutisk tradisjon og har en fortolkende tilnærming til empirien. Jeg har altså forsøkt å være tolkende og reflektert rundt informasjon, kontekst og min egen forforståelse opp mot relevant teori når jeg har analysert intervjuene (Bukve, 2016; Johannessen et al., 2016; Kvale et al., 2017). I oppgaven har jeg tilstrebet å ha en induktiv tilnærming til datamaterialet. Jeg har valgt denne tilnærmingen for å redusere risikoen for å tolke og analysere data i tråd med mine oppfatninger om hvordan feltet ser ut. Med en induktiv tilnærming vil relevante teorier og diskusjonstemaer til bruk i analysen utledes av datamaterialet (Johannessen et al., 2016, s. 51). Jeg har altså ikke hatt teori som utgangspunkt for tolkningen av dataene. Selv om jeg har tilstrebet å en induktiv tilnærming, har jeg kunnskap om temaet gjennom både utdanning og arbeid. Jeg har også lagt føringer for tolkningen av datamaterialet gjennom valg av politivitenskapelig perspektiv, tematikk, problemstilling og metode. Disse valgene er nødvendige for å avgrense oppgaven og for å definere hva slags informasjon som er relevant.

Selv om det er skrevet en del om analyse av kvalitative data (se blant andre Bukve, 2016; Johannessen et al., 2016; Kvale et al., 2017; Tjora, 2017) syntes jeg det var utfordrende å finne litteratur som gjorde det klart for meg hvordan jeg burde gå frem for å analysere intervjudataene. Dette er et område innenfor kvalitativ forskning som det fortsatt finnes mye taus kunnskap om. Jeg synes Johannessen et al. (2016) oppsummerer det godt når de skriver at analysen i kvalitative studier handler om å tolke tekstmaterialet som er samlet inn opp mot teori. Selv om Fangen (2010) skriver om deltagende observasjon, har hennes beskrivelser gitt

meg en bedre forståelse av hvordan jeg kan gå frem for å analysere kvalitative data. Hennes beskrivelser ligger også tett opp til det Kvale et al. (2017) beskriver som en meningsfortolkende analyse, og min analyse av intervjumaterialet ligger tett opp til beskrivelsene Fangen gir av analyse. Fangen (2010) skriver at analyse av data ikke er en atskilt prosess med bestemte fremgangsmåter. Det beskrives som en evig runddans mellom teori, metode og data. I analysen bruker man eksempler fra datainnsamlingen for å illustrere viktige poenger i den endelige publikasjonen. Det er viktig å skille mellom informantens tolkninger og egne tolkninger, og å presentere så mye av konteksten at leseren kan forstå hvorfor man tolker som man gjør. Det er viktig at det brytes med hverdagskunnskapen for å opparbeide en mer analytisk forståelse. Man skal altså ikke bare gjenfortelle det man har hørt og sett, man skal også fortolke det og sette det i en større sammenheng. På denne måten heves kunnskapen fra å gjelde en unik hendelse og ett enkelt miljø, til å kunne være overførbar til andre lignende hendelser, steder og miljøer (Fangen, 2010).

Med en induktiv tilnærming til datamaterialet var målet mitt at kodene baserte seg på empiri, og ikke kom fra teori (Tjora, 2017). Likevel er det klart at min forforståelse og kunnskap om politivitenskap preget kodene jeg anså som relevante, og hva jeg kalte dem. Jeg begynte med å lese gjennom de transkriberte intervjuene for å skaffe meg en oversikt. Etter dette tok jeg for meg intervju for intervju systematisk. Jeg laget fargekoder som sa noe om innholdet som kunne være relevant for å belyse oppgavens problemstilling. Noen koder ble benyttet mange ganger, mens andre bare ble benyttet en eller to ganger. Noe av empirien passet også inn i flere koder. Etter å ha kodet alle intervjuene satt jeg igjen med 15 unike koder. Før jeg gikk videre til kategorisering gikk jeg gjennom kodene for å forsikre meg om at jeg ikke hadde gått glipp av viktig informasjon.

Neste steg i analyseprosessen var å kategorisere kodene. Jeg samlet kodene i grupper som er relevante for problemstillingen (Tjora, 2017). Da jeg gikk gjennom kodene var det flere jeg ikke syntes fremstod som like relevante. Noen koder som jeg først tenkte at var relevante eliminerte seg selv ved at det var få sitater som ble kodet under disse. Flere av kodene så jeg også at jeg kunne slå sammen til én kategori.

Etter å ha sortert utsagn i intervjuene etter hvilke påvirkningsfaktorer de handlet om, satt jeg igjen med følgende kategorier: arbeidsprosedyrer, kunnskap og andre faktorer. Disse danner grunnlaget for de tre forskningsspørsmålene jeg presenterte i innledningen, og som jeg har valgt å sortere analysen ut fra.

Som innsideforsker er det viktig å reflektere over hvordan venner, kolleger, sjefer og andre i maktposisjoner i ens egen organisasjon vil vurdere kritikk, og hvordan dette eventuelt påvirker arbeidet med analysen av datamaterialet (Rachlew, 2010). Jeg opplever ikke at det er så stor avstand mellom akademia og politiet i dag. Jeg har ikke kjent frykt for reaksjoner på funnene i denne masteravhandlingen, og jeg kan ikke si at dette har lagt føringer på analysen av intervjudataene.

3.7 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Jeg er enige med Tjora (2017) i at begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet fungerer godt som kvalitetsindikatorer også innenfor for kvalitativ forskning, og at det er lite hensiktsmessig å forsøke å innføre nye begreper. Kvale et al. (2017, s. 276) skriver at det handler om å forstå begrepene på måter som er relevante for kvalitativ forskning og intervjuforskning. I denne oppgaven forstår jeg begrepene på følgende måte: Reliabilitet handler om intern logikk gjennom hele forskningsprosjektet. Validitet handler om en logisk sammenheng mellom prosjektets utforming og funn og de spørsmål man søker å finne svar på. Generaliserbarhet er knyttet til forskningens gyldighetsområde utover de enheter som faktisk er undersøkt.

I kvalitativ forskning følger ikke forskeren en streng metodedesign, men tar selv metodiske valg underveis (Kvale et al., 2017). Tjora (2017) mener at man likevel kan stille spørsmål ved om resultatene ville blitt de samme dersom en annen forsker gjorde jobben for å teste forskningens reliabilitet. For at et forskningsprosjekt skal ha høy reliabilitet trenger man ikke å svare klart ja på dette spørsmålet. Man må heller redegjøre for hvilke faktorer som er med på å påvirke at svaret på spørsmålet peker i den ene eller andre retningen. Som et ledd i å styrke reliabiliteten i mitt forskningsprosjekt har jeg underveis i oppgaven satt søkelys på hvordan min rolle som innsideforsker har preget forskningsarbeidet. Dette har jeg gjort ved å reflektere over min kunnskap og mitt engasjement, og hvordan dette kan ha påvirket tilgangen til feltet, utvalget, datagenereringen, analysen og resultatet. Kvale et al. (2017) fremhever at intervju er en sosial kontekst hvor det er mange faktorer som er med på å påvirke datamaterialet, og at det derfor er utfordrende å si hvilke svar en annen forsker ville fått. Kvale et al. (2017) fremhever i likhet med Tjora (2017) gjennomsiktighet i intervjuforskningen som spesielt viktig for å vurdere reliabilitet. Jeg har tilstrebet dette gjennom hele forskningsprosessen. Jeg har også brukt lydopptaker i intervjuene da dette blant

annet gir mulighet for direkte sitering, noe som vil være med på å styrke forskningsprosjektets reliabilitet (Tjora, 2017).

Tjora (2017) skriver at validitet knytter seg til om de svarene man finner i forskningen faktisk er svar på de spørsmål man har stilt. Han fremhever altså metodisk treffsikkerhet med utgangspunkt i problemstillingen som spesielt viktig. Han mener at den viktigste kilden til høy validitet er at forskningen foregår innenfor rammene av faglighet, forankret i annen forskning. Som tidligere diskutert mener jeg at intervju er den best egnede metoden innenfor rammen av denne oppgaven. Jeg mener også at oppgavens validitet styrkes av at den er gjort innenfor rammen av faglighet, og at den er forankret i annen forskning på politiet.

Generaliserbarhet er en undersøkelses gyldighet utover de tilfeller som har vært utforsket (Tjora, 2017). Om generaliserbarhet i et kvalitativt forskningsdesign skriver Tjora (2017) at man i enkelte prosjekter ser bort fra temaet generalisering, og er mer opptatt av å belyse eller løse et konkret problem enn å utvikle innsikt som går utover det helt spesielle. Likevel mener både Tjora (2017) og Kvale et al. (2017) at man også i kvalitative undersøkelser kan få kunnskap som kan overføres til å gjelde i andre lignende sammenhenger. I min oppgave har jeg i utgangspunktet sett bort fra generalisering. Jeg har hatt fokus på å belyse det konkrete temaet jeg har valgt for oppgaven, og har kun hatt fire informanter. Likevel mener jeg at funnene mine har potensial til å kunne gjelde i andre lignende sammenhenger. Dette underbygges av at funnene mine samsvarer med tidligere forskning på politiet.

4.0 Analyse

I dette kapittelet vil jeg analysere intervjumaterialet ved bruk av relevant teori, og tidligere forskning. Kapittelet er sortert under tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?
2. Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?
3. Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?

4.1 Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?

Under dette forskningsspørsmålet vil jeg se nærmere på informantenes forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall, hvilke dødsfallsaker de rykker ut på og etterforsker, hva som avgjør hvilke etterforskningskritt første enhet på åstedet gjør og i hvilken grad informantene tar i bruk anbefalte arbeidsmetoder i etterforskning av dødsfallsaker.

4.1.1 Informantenes forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall

Informantene hadde ikke noen klar oppfatning av begrepet mistenkelig dødsfall. Dette stemmer overens med Rødsand (2012) sin oppfatning av at begrepet har en uklar betydning. Da informantene ble bedt om å definere begrepet trakk de frem flere aspekter som påvirker om de ville definert dødsfallet som mistenkelig. De trakk først og fremst frem at det måtte være noe åpenbart mistenkelig ved dødsfallet eller omstendighetene rundt. De trakk også frem de dødsfallene hvor det ikke var en åpenbar helsemessig eller naturlig årsak til dødsfallet. En informant beskrev det på følgende måte:

Hvis det skal begynne å bli mistenkelig så må det være fordi det er noe som ikke stemmer i det store bildet. Det er helt åpenbart at personen er drept eller at det er et eller annet med dødsfallet. Det er ting som tyder på at det ikke er naturlig eller at det kan være ytre påvirkning. (Informant 1).

Informantene la ikke vekt på at dødsfall karakteriseres som mistenkelige dersom politiet ikke «straks kan utelukke at det ligger en straffbar handling bak», slik som Elden (2017) sin definisjon forutsetter. Det kan også se ut som at informantene ville definert et drap som et mistenkelig dødsfall selv om begrepet avgrenser mot dette (Follestad et al., 1996).

Informantene har altså både en snevrere og en videre oppfatning av begrepet enn det Elden

(2017) legger til grunn. At politiblikket er spesielt rettet mot det som virker annerledes eller ikke passer inn, i betydningen mistenkelig, i en gitt setting (Finstad, 2000), kan bidra til å forklare fokuset på det mistenkkelige aspektet.

Flere av informantene brukte også betegnelser som «plutselig» og «uventet» da de definerte mistenkelig dødsfall. Disse elementene inngår i Elden (2017) sin definisjon, og er også delvis samsvarende med hvordan Rødsand (2012) og Riksadvokaten (2002) mener terminologien blir brukt i politiet. Da en annen informant ble bedt om å definere begrepet la han vekt på at det uventede aspektet ved dødsfallet. Han uttalte:

Jeg synes kanskje det er en litt uheldig vinkling av mistenkelig dødsfall. Noen plasser ser jeg at de har begynt å jobbe med terminologien uventet dødsfall, og det synes jeg kanskje er bedre. For det er jo ikke alltid det nødvendigvis er mistenkelig. (Informant 2).

Denne informantens refleksjoner sier noe om at bruken av begrepet mistenkelig dødsfall virker misvisende for hvilke dødsfall politiet i mange sammenhenger er satt til å etterforske. Informantenes utsagn kan derfor tyde på at begrepet mistenkelig dødsfall er ladet og uhensiktsmessig. I ordet mistenkelig ligger det et premiss om at det har skjedd noe straffbart. Som Cook (2019, s. 348) påpeker bør dødsfall som karakteriseres som «suspicious deaths» etterforskes som drap. De fleste dødsfall politiet etterforsker har ikke noe mistenkelig ved seg, og det er derfor ut til at det er lite hensiktsmessig å bruke denne terminologien. Det er det uavklarte aspektet ved dødsfallet som gjør at politiet etterforsker disse sakene. Begrepet «equivocal deaths» eller uavklarte dødsfall som Cook (2019, s. 349) bruker, kan derfor være mer presist og hensiktsmessig for å beskrive dødsfallene begrepet mistenkelig dødsfall er ment å beskrive.

Under punkt 4.1.2 skal jeg se nærmere på hvilke faktorer som påvirker om polititjenestepersoner definerer et dødsfall som en politioppgave eller ikke. Forståelsen av begrepet mistenkelig dødsfall er viktig som bakgrunn også for denne diskusjonen, fordi den kan være med på å påvirke om dødsfallet anses som en oppgave for politiet eller ikke.

4.1.2 Dødsfallsaker politiet rykker ut på

Informantene kom med eksempler på hvilke typer dødsfall politiet rykker ut på. De trakk frem at de blir sendt på velferdsjekk hvor vedkommende viser seg å være død, på dødsfall som fremstår som uventet og på selvdrap. Selv om de trakk frem noen eksempler, var de tydelige på at de hadde en opplevelse av at det var uklart hvilke typer dødsfall de skal rykke ut på og

etterforske. På spørsmål om hvilke dødsfall politiet får melding om, svarte en informant: «*Det er jo alt som er (...). Det er nok litt sånn svevende, det er nok ikke noe skjema på hva politiet rykker ut på (...). Så jeg tror nok at det er litt sånn tilfeldig*». (Informant 2). I mine undersøkelser fant jeg at politiets plikter ved dødsfall er regulert flere steder i lovgivningen, og at man må se disse i sammenheng for å kunne vurdere hvilke typer dødsfallsaker politiet skal rykke ut på og etterforske. Det er forventet at politiet skal etterforske et bredt spekter av dødsfall, og man må også se disse bestemmelsene i sammenheng med lovverket som regulerer politiets etterforskningsvirksomhet ellers. Det at informantene ikke kan svare klart på dette spørsmålet kan vitne om manglende kunnskap om disse bestemmelsene. Dette kan skyldes at det er vanskelig å skaffe seg en oversikt over bestemmelsene. At dette delvis skyldes manglende kunnskap mener jeg underbygges av at kun én av fire informanter fortalte om etterforskningsplikten politiet har når barn under 18 år dør. Selv om barn under 18 år ikke er et fokus i oppgaven, var det ikke et avgrensende premiss informantene fikk. Holgersson og Knutsson (2012) fant også at det er manglende kunnskap om hvilke dødsfallsaker politiet skal håndtere både i politiet og blant leger.

Noe av forklaringen på hvorfor informantene opplevde det som uklart hvilke dødsfall de skal rykke ut på og etterforske kan også ligge i politiets rom for å utvise skjønn. Flere av begrepene i lovverket som regulerer politiets plikter ved dødsfall er vurderingspregede, og det gis dermed rom for å utvise skjønn (Rønning, 2017). Skjønnsutøvelse er ikke tydelig regulert, og det kan derfor bli en uklar og ulik praksis for hvilke dødsfall politiet rykker ut på og etterforsker i politidistriktet (Rønning, 2017).

I denne sammenheng er det nødvendig å understreke at det ofte er vanskelig å si noe sikkert om dødsårsak på åstedet, og derfor er det også utfordrende å vurdere om avdøde kan ha blitt utsatt for noe straffbart. Disse komplekse vurderingene, i kombinasjon med det potensielt svært alvorlige lovbruddet, bidrar også til å gjøre det vanskelig å trekke et klart skille mellom hvilke dødsfall politiet skal rykke ut på og ikke.

Holgersson og Knutsson (2012, s. 67) fant at manglende kunnskap bidrar til at politiet blir tvunget til å ta seg av dødsfall selv om det er en sak for helsevesenet. Informantene jeg intervjuet hadde også en klar oppfatning av at politiet rykker ut på mange dødsfall som ikke er en politioppgave. En informant understreket dette da han beskrev hvilke dødsfall politiet rykker ut på:

Ved et tilfelle så ringte legen feil nummer. Skulle egentlig ringt til sykehuset, men så kom de til politiet. Da har politiet fått meldingen. Som legen har karakterisert som et naturlig dødsfall, helserelatert. Siden vi er varslet så må vi ut. (Informant 4).

Det kan se ut som at informantene har gode grunner til å definere en del av dødsfallene de rykker ut på som ikke egentlige politioppgaver. Dette underbygges av relevante eksempler informantene selv kom med, som eksemplet i sitatet ovenfor, og av undersøkelser gjort av Holgersson og Knutsson (2012). Holgersson og Knutsson (2012, s. 67) fant også at leger av og til viser stor uvilje mot å ta seg av et dødsfall, og at det hender at de overfører en sak til politiet til tross for at det ikke er en politisak. Som Finstad (2000, s. 98) skriver har forestillingen om det egentlige politiarbeidet også sammenheng med i hvilke tilfeller politifolk mener de har gjennomført en meningsfylt vakt. Flere av informantene gav uttrykk for at de på en del dødsfall ikke forstod hvorfor de ble sendt på oppdraget. De opplever altså en del av disse oppdragene som lite meningsfylte. Dette kan også bidra til å forklare hvorfor informantene definerer en del dødsfallsaker som ikke en politioppgave.

Informantenes opplevelse av uklare retningslinjer og manglende kunnskap kan langt på vei forklare hvorfor politiet rykker ut på og etterforsker mange dødsfallsaker som ikke er politioppgaver. Bittners (2005) definisjon av politiarbeid underbygger at politiet håndterer et stort omfang av ulike hendelser. Finstads (2000) beskrivelser av politiets restoppgaver mener jeg også kan bidra til å forklare hvorfor politiet blir satt til å håndtere et bredt spekter av hendelser. Politiets har ikke like tydelig definerte arbeidsoppgaver som mange andre offentlige instanser, og har heller ikke samme grunnlag for å nekte å håndtere et oppdrag. Så når leger overfører et oppdrag til politiet ender det opp med å bli en sak for politiet. I mange dødsfallsaker har også politiet plikter knyttet til dødsfallet selv om det ikke nødvendigvis er en mistanke om at avdøde har vært utsatt for noe straffbart (forskrift om melding av unaturlig dødsfall, 2000; politiinstruksen, 1990; påtaleinstruksen, 1985; straffeprosessloven, 1981).

Det er flere grunner til at det er uheldig at politiet bruker ressurser på saker som faktisk ikke er oppgaver for politiet. En informant forklarte at han tror det påvirker holdningene første enhet har til etterforskning av dødsfallsaker generelt, og at det gjør noe med kvaliteten på etterforskningsarbeidet som gjøres på stedet. Informanten reflekterte blant annet over dette da han svarte på spørsmål om hva han mener er viktig for at politiet skal klare å avdekke de dødsfallene man bør etterforske nærmere. Han forklarte:

Så er det litt sånn at hvis du roper ulv, ulv mange nok ganger så slutter folk å bry seg. Jeg tror man blir farget av at det bare er nok et såkalt mistenkelig dødsfall som politiet skal bruke tid

og ressurser på, selv om man har et soleklart inntrykk før man har skrevet en eneste bokstav at dette gjør man bare for å ha et dokument, på en måte. Jeg tror nok det gjør noe med kvaliteten på arbeidet. (Informant 1).

Dette sitatet illustrerer to utfordringer, slik jeg ser det. For det første er det svært uheldig dersom politifolk blir farget av at de håndterer mange dødsfall som ikke er politioppgaver, dersom det gjør at man etterforsker ethvert dødsfall med dette som utgangspunkt. Både kognitive skjema og heuristikker kan være med på å forklare hvordan slike erfaringer kan påvirke etterforskningen av andre dødsfallsaker (Hellesø-Knutsen, 2013; Lai, 1999; Magnussen, 2017). Finstad (2000, s. 124) peker også på dette når hun skriver at politiblikket medfører en risiko for feilkategorisering, og en diskriminerende praksis fordi politiblikket læres gjennom erfaring, og samtidig konstruerer politiblikket også denne erfaringen. Både Finstad (2000) og Sousa (2009) påpeker at holdningene politipersoner har kan påvirke tilstandskontrollen som gjøres.

For det andre kan det se ut til at informantenes forståelse av begrepet mistenkelige dødsfall har bidratt til at flere av dem har en for snever oppfatning av hvilke dødsfall politiet er satt til å etterforske. Kanskje ville begrepet uavklarte dødsfall gitt et tydeligere premiss for hvorfor de er på åstedet, nettopp fordi dødsårsaken og omstendighetene rundt dødsfallet er uavklart. Slik ville kanskje også etterforskningsarbeidet oppleves som mer meningsfylt.

Begge utfordringene jeg har diskutert kan bidra til at flere dødsfall enn nødvendig, havner i kategorien ikke egentlig politiarbeid. Dette er en utfordring fordi tilstandskontrollen politipatruljen gjør av dødsfallet vil ha konsekvenser både for etterforskningsarbeidet som gjøres på åstedet, og for den videre etterforskningen av saken (Bjerknes & Fahsing, 2018; Brookman et al., 2019; Cook, 2019; Dahl, 2017; Hamremoen, 2016; Holgersson & Knutsson, 2012; Kenney et al., 2010; Monckton-Smith et al., 2013; Riksadvokaten, 2002).

Det er interessant å se om det kan være andre kjennetegn ved disse sakene som bidrar til at mange dødsfall ikke defineres som politioppgaver av informantene. En informant gjorde seg noen tanker om hva han mener ansatte på ordensavdelingen liker å arbeide med, da han ble spurt om hva som er viktig for at politiet skal klare å avdekke de dødsfallene man bør etterforske nærmere. Han forklarte: *«Jeg tror de fleste som jobber ute er jegere som ønsker å få tatt noen, da. (...). At du jakter litt ekstra på det som gjør at du kanskje kan finne ut av dette».* (Informant 1). Informantens beskrivelse av ansatte på ordensavdelingen som jegere passer godt med hva Finstad (2000) skriver at mange ansatte på ordensavdelingen vil beskrive

som en god arbeidsdag. Denne beskrivelsen er en del av det som er med på å definere hva politifolk selv anser som det egentlige politiarbeidet. Håndteringen av majoriteten av dødsfallsaker vil stå i kontrast til denne beskrivelsen, og kan derfor være en medvirkende faktor til at flere av sakene blir definert som ikke egentlig politioppgaver. Hellesø-Knutsen (2013) fant også at hendelser som representerer noe tjenestepersonene ikke er interessert i, vil oppleves som mindre viktige å jobbe for å avdekke.

Flere av informantene trakk frem at arbeidet med disse sakene er svært tidkrevende, både på grunn av undersøkelsene som skal gjøres på åstedet, og på grunn av rapportskrivningen i etterkant. På spørsmål om hvilke tanker informantene gjorde seg om politiets håndtering av dødsfall, svarte en av dem:

Man må gjerne regne med å bruke i hvert fall, én til to timer på stedet. Og så har du dokumentasjon i ettertid. Det er ikke unaturlig å nesten bruke et helt vaktsett på et dødsfall. Det er nok litt derfor mange kvier seg, det er ikke alle som melder seg frivillig, for å si det sånn. (Informant 4).

Flere av aspektene informantene reflekterer rundt skriver Finstad (2000, s. 109) om når hun beskriver trafikkrelaterte oppdrag. Hun sier at det kan være vanskelig for operasjonssentralen å få en patrulje til å melde seg ved trafikkuhell. Alle oppdrag er ikke like populære, og av og til siles oppdrag uformelt selv om politifolk ikke har reservasjonsrett. Dette skyldes imidlertid ikke bare at patruljen vil være i beredskap for kriminalitetsrelaterte oppdrag, men også at trafikkuhell betyr at det kan bli mye papirarbeid for patruljen etterpå. Skjer det på slutten av vekten, kan det lett føre til overtidsarbeid, som det ikke alltid passer å ta. Som beskrevet i punkt 2.1 kan også politifolks foretrukne arbeidsoppgaver si noe om personlige meninger om politiyrkets oppgaver.

Informantene opplevde det som uklart hvilke dødsfall de skal rykke ut på og etterforske. Dette kan forklares med manglende kunnskap om lovverket som regulerer dette i politiet, og med at politiets rom for å utvise skjønn i disse sakene kan bidra til en ulik og uklar praksis. Som vi har sett mener Holgersson og Knutsson (2012) at det er belegg for å si at politiet håndterer flere dødsfall som ikke er politioppgaver. Håndteringen av majoriteten av dødsfallsaker passer ikke til informantenes forståelse av begrepet mistenkelige dødsfall. De passer heller ikke inn i beskrivelsen av en god arbeidsdag, og de er tidkrevende og skaper mye papirarbeid. Disse faktorene kan også bidra til at en del av sakene ikke blir definert som politioppgaver av informantene. Likevel kan man ikke kategorisk si at informantene vurderer disse sakene som

ikke egentlig politiarbeid. Det spesielle med dødsfallsakene er at første enhet på åstedet kan stå overfor et drap. Om dødsfallet blir ansett som egentlig politiarbeid eller ikke, vil i stor grad avhenge av tilstandskontrollen de gjør. Et drap vil nok av de fleste anses som kjernen i det egentlige politiarbeidet.

4.1.3 Tilstandskontroll og etterforskningsarbeid

Heivoll (2018, s. 20) mener at det finnes få beskrivelser av hvilke egenskaper som kreves av politibetjentenes praksis og hva man både kan, skal og bør gjøre når man står i ulike situasjoner. Waddington (1999) hevder også at lovgivingen er mangelfull, ved at polititjenestepersoner savner retningslinjer for å kunne håndtere visse situasjoner på ønskelig måte. Deres oppfatning stemmer godt overens med hvordan informantene opplever reguleringen knyttet til første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker. En del av vurderingene første enhet på åstedet gjør av hvilke etterforskningskritt som skal gjennomføres er derfor i stor grad overlatt til informantenes skjønnsutøvelse. Informantene forteller at hvilke etterforskningskritt man gjør, og hvor grundige disse er, avhenger av hvordan man vurderer dødsfallet. På spørsmål om hvilke undersøkelser som skal gjøres på stedet i dødsfallsaker svarer en informant: «*Det kommer an på hvordan man vurderer det man ser*» (Informant 4). Dette stemmer godt med Holgersson og Knutsson (2012) sine funn om at tilstandskontrollen politiet gjør, er helt sentral for hva politiet gjør på stedet. Politiblikket er et sentralt grunnlag for å forstå hva som påvirker tilstandskontrollen. Neumann og Lomell (2017, s. 280) skriver at Finstad sitt utgangspunkt er at hva politiet gjør, starter med hva politiet ser. De mener at politiblikket representerer en aktiv sammenheng mellom tolkningsskjema og handling. Heuristikker og kognitive skjema bidrar også til å forklare politiblikket og hvordan dette påvirker persepsjon, vurderinger og beslutninger (Lai, 1999; Magnussen, 2017; Paulsen & Frogner, 2017). Kunnskapstypen «å gjøre en avveining mellom sunn fornuft, etikk og lovgiving», som Holgersson (2005, s. 185) identifiserer, blir altså spesielt viktig i disse sakene.

En av informantene hadde en mer nyansert oppfatning av om det kun er vurderingene første enhet gjør av dødsfallet som er avgjørende for hvilke etterforskningskritt som gjøres på åstedet. På spørsmål om det er opp til hver enkelt patrulje å bestemme hvilke undersøkelser som skal gjennomføres, svarte han:

Med en gang de har kontakt med krimteknikk, gjør de mye av de samme tingene. (...). Jeg tror mange blir spurt om de samme spørsmålene, og mye av de samme undersøkelsene blir gjort. Jeg tror ikke det er opp til patruljen. Jeg tror de blir styrt litt. (Informant 2).

Denne informanten var mer opptatt enn de andre av at kriminalteknikeren til en viss grad styrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet, og at mange av de samme etterforskningskrittene derfor blir gjort. Selv om de andre informantene ikke var opptatt av at kriminalteknikeren styrte dette, fortalte også de at de alltid gjør noen undersøkelser på åstedet og oppretter sak. Det at informantene forteller at de alltid gjør noen etterforskningskritt, og oppretter sak, skiller seg fra undersøkelsene som Holgersson og Knutsson (2012) gjorde. Deres observasjon var at patruljen gjorde undersøkelsene de beskrev i sitt materiale først dersom de vurderte at det var en politisak. Holgersson og Knutsson (2012) understreker at det i de tilfellene der politiet igangsetter etterforskning er viktig at dokumentasjonen er såpass god at det i etterkant kan drives videre etterforskningsarbeid. Polititjenestepersonene har derfor en viktig rolle, både når det gjelder å gjøre vurderinger og når det gjelder etterforskningsarbeidet på åstedet.

Det varierte hvilke etterforskningskritt informantene trakk frem at de gjorde, men det kunne for eksempel være å identifisere avdøde, ta bilder, se etter skader og dødsflekker på liket, sjekke dødsstivhet, se etter medisiner og snakke med andre som eventuelt var på åstedet. Av etterforskningskritt som alltid gjøres trakk alle informantene frem undersøkelser som å sjekke om dører og vinduer er lukket og låst. De sjekket også om det så ut til at verdisaker var stjålet. På spørsmål om hvordan han arbeider på stedet forklarte en informant blant annet: «Sjekker om alt av dører og vinduer er lukket og låst». (Informant 4). Jeg synes det er interessant at alle informantene vektla slike undersøkelser, og ikke heller la vekt på undersøkelser av dødstejn, slik Hamremoen (2016) fremholder som viktig når patruljen selv gjør åstedsundersøkelsen i dødsfallsaker. Med dette mener jeg ikke å si at disse undersøkelsene ikke er relevante også i disse sakene. Likevel kan man i denne sammenheng spørre seg om rutinemessige undersøkelser får forrang fremfor alternative og kanskje bedre løsninger? Finstad (2000, s. 211) skriver at «når det handles ut fra innarbeidete observasjons- og reaksjonsmåter, er det alltid en risiko for at det som kalles skjønn, reduseres til rutine».

En av informantene påpekte, i forbindelse med at han svarte på spørsmål om sin kompetanse til å gjennomføre taktiske etterforskningskritt, at tilgjengelig utsyr også har betydning for hvilke etterforskningskritt som gjøres. Han uttalte: «Og har du ikke tilgjengelig kamera eller

sånne typer ting så stopper det jo fort litt opp». (Informant 1). Dahl (2017) fant også at utstyret legger føringer på hvilke valg en polititjenesteperson gjør på et åsted.

Det ser ut til at den viktigste vurderingen som inngår i tilstandskontrollen er vurderingen av om dødsfallet er å anse som mistenkelig eller ikke. Informantene presiserte at de, selv om de har vært på mange dødsfall, sjelden eller aldri har opplevd å være på et dødsfall som karakteriseres som mistenkelig. Dette vitner om at det skal mye til for at informantene definerer et dødsfall som mistenkelig. De forteller at et mistenkelig dødsfall, dersom de skulle oppleve det, innebærer en mer enhetlig måte å etterforske dødsfallet på. Da rykker kriminaltekniker ut, og deres oppgave blir å sperre av åstedet og bistå med andre gjøremål. På spørsmål om hva som skjer dersom dødsfallet blir ansett som mistenkelig, svarer en informant: *«Da blir åstedet sperret av, også er det kriminalteknikere som må gjøre det de kan gjøre. Så kan ikke vi gjøre så mye annet enn rundspørring og ta den biten der». (Informant 2).*

Holgersson og Knutsson (2012) fant at det på mindre steder forventes at patruljer selv gjennomfører tekniske undersøkelser, med unntak av ved svært alvorlige lovbrudd. Dette er også en god beskrivelse av praksisen i mine informanters politidistrikt. Det at det er mer enhetlige rutiner for å håndtere det informantene definerer som mistenkelig dødsfall passer også godt med at det i politiet finnes flere beskrivelser av håndteringen av drapssaker (se blant annet Riksadvokaten, 2002). I forskningslitteraturen er også etterforskningen av mer alvorlige saker undersøkt i mye større grad (se blant andre Brookman & Innes, 2013; Brookman et al., 2019; Fahsing & Ask, 2013; Innes, 2003). Som Myhrer (2018) understreker har man større grunn til bekymring for etterforskningen av de mer alvorlige straffesakene. Likevel er det viktig å understreke, som Cook (2019) gjør, at behovet for et «investigative mindset» er størst ved det mindre åpenbare.

Det ser ut til at informantene har et bevisst forhold til at tilstandskontrollen de gjør på åstedet er utslagsgivende også for den videre etterforskningen av saken i politiet. En informant ble spurt om hva han tenkte om hvordan patruljens vurdering påvirker den videre saksgangen i politiet. Han forklarte:

Den påvirker nok den videre behandlingen i forhold til det vi melder inn, det vi gjør og ikke. Den gjør kanskje det i større grad enn det jeg tenker at den burde i enkelte tilfeller. Man har jo mye makt til å styre saken i begynnelsen. (Informant 3).

Informantene begrunner ikke at deres etterforskningsarbeid på åstedet er viktig på bakgrunn av argumenter om at taktiske og tekniske bevis ellers kan gå tapt eller ha mindre verdi på et

senere tidspunkt, slik blant andre Monckton-Smith et al. (2013) og Myhrer (2018) gjør. Derimot er de mer opptatt av at tilstandskontrollen de gjør i forbindelse med dødsfallet får konsekvenser for hva de gjør på åstedet og for den videre etterforskningen av saken.

4.1.4 Bruk av hypoteser

Da informantene ble spurt om hvilke tanker de gjør seg når de kom til åstedet så de ut til å ha et mer operativt fokus. En informant svarte: «*Ja, det er litt sånn snakker vi om at vi kanskje skal i gang med akutte tiltak og førstehjelp*». (Informant 1). Det er riktig at mer operative gjøremål som å redde liv skal prioriteres foran etterforskningsoppgaver (Bjerknes & Fahsing, 2018; Cook, 2019). Likevel illustrerer informantenes refleksjoner rundt dette at mange ansatte på ordensavdelingen har et operativt fokus som utgangspunkt for arbeidet sitt, noe som også understrekes av Riksadvokaten (2002).

På direkte spørsmål om de brukte hypoteser i etterforskningsarbeidet på åstedet svarte de mer bekræftende. En informant svarte: «*Ja. Man tenker jo i hvert fall litt sånn: OK, hva har skjedd her?*». (Informant 4). Selv om informanten svarer at man forsøker å spørre seg om hva som kan ha skjedd, vitner uttalelsen om at han ikke har et aktivt forhold til bruk av alternative hypoteser, slik blant andre Bjerknes og Fahsing (2018) anbefaler. Det kan virke som at Myhrers (2018) bekymring for at patruljen kan utsettes for forenklingsstrategier ved å ikke bruke alternative hypoteser er aktuell. Dette er heller ikke et overraskende funn blant operativt ansatte, da selv mer erfarne etterforskere viser seg ikke å bruke alternative hypoteser i større grad enn nyutdannede (Fahsing & Ask, 2016).

4.1.5 Bruk av sjekklister

Alle informantene fortalte at det finnes elektronisk tilgjengelige sjekklister som beskriver etterforskningsskritt som bør gjøres på åstedet i dødsfallsaker, og at dette er et godt arbeidsverktøy. En informant, som hadde hatt en rolle ved implementeringen av PPS, fortalte at han alltid bruker sjekklistene. Involvering av yrkesutøvere er nettopp noe av det Bosk et al. (2009) og Bjørkelo og Gundhus (2015) fremhever som viktig ved implementeringen av nye arbeidsverktøy. De tre andre informantene fortalte at de i liten grad bruker sjekklistene. På spørsmål om tiltakskortene brukes, svarer en av informantene: «*Det er sjelden vi egentlig har oppe de listene ute på stedet, og jeg ser jo når jeg leser de at det burde vi jo hatt eller i det minste tatt de opp når vi skriver rapporten*». (Informant 1). Kammen (2020) og Bosk et al.

(2009) mener også at sjekklister i liten grad brukes. Det ser ut til at informantene mener at sjekklistene kan brukes både som det Gawande (2011) beskriver som les-gjennomfør og som gjennomfør-bekreft.

En informant forklarte at han ikke følger sjekklistene slavisk dersom han bruker dem. Han ble derfor bedt om å forklare i hvilke situasjoner han velger å droppe noen punkter på tiltakskortet. Han svarte:

Jeg dropper som regel alltid noen punkter om det gjelder dødsfallsaker eller andre saker. Den er jo veldig omfattende. Det blir litt overkill. Skal man gå gjennom alt, da blir man stående en stund, for å si det sånn. (Informasjon 3).

Sitatet underbygger Gawande (2011) sin oppfatning av at sjekklister bør inneholde få punkter, og at man etter kort tid begynner å hoppe over punkter. Det kan også se ut til at studieobjektene til Myhrer (2018) hadde hatt større grunn til å uttrykke bekymring for om sjekklistene i det hele tatt brukes enn for at de følges slavisk.

4.1.6 Bruk av andre anbefalte arbeidsmetoder

Informantene svarte bekreftende da de ble spurt mer direkte om bruk av hypoteser og sjekklister. Jeg ønsket derfor ikke å spørre like direkte om bruk av andre anbefalte arbeidsmetoder som åsteddisiplin, åstedsmetodikk, ABC og verstefallsteorien, eller i hvilken rekkefølge de prioriterer etterforskningsoppgaver på et åsted. Informantene ble derfor spurt i mer generelle formuleringer om hva de tenker når de kommer til et åsted, hva de konkret gjør og hvordan de går frem i etterforskningsarbeidet på åstedet for å forsøke å belyse dette. Jeg trekker derfor frem noen eksempler som indirekte kan være med på å belyse bruk av andre anbefalte arbeidsmetoder.

Informantene beskriver ikke åsteddisiplin slik Hamremoen (2016) beskriver det, men det ser ut til at informantene har et forhold til å gå frem på en bestemt måte for å bevare spor på åstedet. På spørsmål om hvilke tanker han gjør seg når han kommer til stedet, svarte informanten: «Det er jo også veldig situasjonsavhengig. Men det er klart man prøver jo å bevare det å ha den tilnærmingen man har på andre åsted». (Informant 3). Det at informantene ikke beskriver for eksempel åsteddisiplin og åstedssystematikk i mer detalj kan være fordi de ikke har et bevisst forhold til, eller mangler kunnskap om dette. Det kan også være et resultat av at jeg ikke stilte de riktige spørsmålene.

En informant tok selv opp bruken av verstefallsteorien da vi snakket om bruk av hypoteser. Han forklarte: *«Jeg liker dårlig å ha hypoteser før jeg liksom har sett noe. Jeg liker dårlig verstefallsteorier, for det stemmer aldri overens med det man treffer på allikevel»*. (Informant 2). Sitatet ovenfor vitner om at informanten mener at det er lite hensiktsmessig å gå ut ifra verstefallsteorien. Dette kan kanskje handle om manglende kunnskap om hvorfor det er anbefalt å ha dette som utgangspunkt. Det at de andre informantene ikke sier noe om verstefallsteorien kan tyde på manglende kunnskap om denne, eller at de rett og slett ikke bruker den. Dette kan også være et resultat av at de ikke ble spurt direkte om den.

Analysen under dette forskningsspørsmålet viser informantene har en annen forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall enn det Elden (2017) legger til grunn i sin definisjon av begrepet. Informantene opplevde det som uklart hvilke dødsfall de skal rykke ut på og etterforske. En del av dødsfallsakene blir ikke definert som politioppgaver av informantene. Informantene følger ikke forhåndsdefinerte retningslinjer for hva slags etterforskningskritt som skal gjøres på åstedet. Derfor overlates mye av vurderingen av hvilke etterforskningskritt som skal gjøres, til den enkeltes utøvelse av skjønn. Informantene forteller at tilstandskontrollen de gjør er den absolutt viktigste faktoren for å vurdere etterforskningsarbeidet som skal gjøres på åstedet. Det ser ut til at informantene har en forståelse av at tilstandskontrollen påvirker både etterforskningsarbeidet på åstedet og den videre etterforskningen av saken. Presentasjonene under punkt 4.1.4, 4.1.5 og 4.1.6 vitner først og fremst om at informantene har en lite systematisk tilnærming til utøvelsen av etterforskningsarbeid på åstedet i disse sakene. Det kan vitne om manglende kunnskap om hvordan man bør gå frem i etterforskningsarbeidet. Rachlew (2009) mener at når man ser på hvorfor etterforskning ikke oppnår god kvalitet, og dermed fører til justisfeil, vil dette ofte være resultat av en lite systematisk tilnærming til utøvelsen av faget.

Dette forskningsspørsmålet er viktig som bakgrunn for analysen av de to andre forskningsspørsmålene i oppgaven. Dersom den operative patruljen anser dødsfallet de er på som noe som faller utenfor politiets arbeidsoppgaver, er det rimelig å anta at det vil påvirke tilstandskontrollen første enhet gjør av dødsfallet på åstedet. Dette vil igjen påvirke arbeidet som gjøres på åstedet og den videre etterforskningen av saken. Kunnskapen man har vil på samme måte påvirke tilstandskontrollen man gjør, hvilke etterforskningskritt man gjør på åstedet og hvilke arbeidsmetoder og arbeidsverktøy man tar i bruk.

4.2 Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?

Under dette forskningsspørsmålet skal jeg se nærmere på hvordan informantenes egen kunnskap påvirker etterforskningsarbeidet på åstedet i dødsfallsaker. Vi skal også se hvordan andres kunnskap påvirker dette, og på informantenes tanker om utvikling av etterforskningsfaget.

4.2.1 Egen kunnskap

4.2.1.1 Kunnskap til å gjennomføre etterforskningskritt på stedet

Informantene fortalte at de har tilstrekkelig kunnskap til å gjennomføre enklere kriminaltekniske undersøkelser på åstedet. Dette kan for eksempel være å ta bilder. De føler ikke at de har god nok kunnskap til å gjennomføre mer avanserte kriminaltekniske undersøkelser på åstedet, som for eksempel å forsøke å sikre DNA. På spørsmål om hvordan en informant opplever sin egen kompetanse til å gjennomføre kriminaltekniske undersøkelser på stedet, svarte han:

Kriminaltekniske undersøkelser er jo veldig mye forskjellig. Vi gjør kriminaltekniske undersøkelser når vi tar bilder eller ser etter likflekker og skader på kroppen. Jeg ville ikke begynt å pensle etter DNA eller fingeravtrykk. (...). Da ville jeg hatt kriminaltekniker, men jeg kan gjøre helt enkle ting. (Informant 2).

Etter implementeringen av PPS forventer man at patruljen skal sikre kriminaltekniske spor på åstedet, og det skal gis opplæring som skal øke kompetansen til å gjennomføre dette (Myhrer, 2018). Dahl (2017) fant også i sine undersøkelser at en stor andel av ansatte på ordensavdelingen mente at de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap til å sikre DNA på forsvarlig måte. Sitatet ovenfor, er slik jeg ser det, ikke bare en vurdering av egen kunnskap. Det er nok også et uttrykk for at det i disse sakene først er aktuelt å forsøke å sikre kriminaltekniske spor som DNA når dødsfallet er å anse som mistenkelig. Da ønsker patruljene at kriminaltekniker skal gjennomføre åstedsundersøkelsen.

Digitale spor blir ofte omtalt som en del av teknisk etterforskning. Kun én av fire informanter fortalte at han har et fokus på å undersøke digitale spor på åstedet. Denne informanten fortalte at han har god kunnskap om sikring av slike spor, og at han var interessert i dette. På spørsmål om hva han gjør når han kommer til åstedet svarte han: «Sjekker når telefonen sist er brukt, sjekker eventuelt ipaden eller datamaskiner». Både Sunde og Sunde (2019) og Hamremoen (2016) understreker viktigheten av å sikre digitale spor. Også Dahl (2017) fant at kunnskap

polititjenestepersoner har, får konsekvenser for hvilke spor som sikres på åstedet. At flere av informantene ikke fortalte digitale spor kan være et resultat av at de ikke ble spurt direkte om det.

Kunnskapen som skal til for å gjennomføre mer taktiske etterforskningskritt på åstedet vurderer informantene som god. En informant understreker likevel at det er flere forhold som påvirker kvaliteten på et avhør, og dette i sin tur påvirker om han ønsker å gjennomføre et avhør eller ikke. På spørsmål om hvordan han vurderer sin kompetanse til å gjennomføre taktiske etterforskningskritt på stedet, svarte han:

Forberedelsene er jo mange ganger minimale når man er på stedet. Det er derfor ikke alltid man har tid og mulighet til å ta et ordentlig avhør (...). Dersom det er fare for at det har skjedd noe kriminelt så vil jeg heller ha de med til et avhør inne. (Informant 4).

Myhrer (2018) uttrykker bekymring for at den operative patruljen går for langt i etterforskningsarbeidet på åstedet, uten å ha god nok kunnskap til å sikre forklaringer og spor på en tilfredsstillende måte. Disse bekymringene er relevante og godt begrunnede. Likevel fortalte flere av informantene at hvorvidt de vurderer sin kunnskap som tilfredsstillende eller ikke påvirker hvilke etterforskningskritt de velger å gjennomføre på åstedet. Både dette og sitatene ovenfor vitner om at de har et reflektert forhold til begrensninger ved sin egen kunnskap til å gjennomføre både tekniske og taktiske undersøkelser på stedet.

Informantene gav uttrykk for at de hadde for liten kunnskap til å gjøre tilstandskontrollen av dødsfallet på åstedet alene, og også til å vurdere hvilke etterforskningskritt som skulle gjennomføres. En informant gav uttrykk for dette da han svarte på spørsmål om hva han tenker om sin mulighet til å vurdere om dødsfallet han står overfor bør anses som mistenkelig eller ikke. Han svarte:

Jeg føler ikke at jeg har god nok kompetanse til å vurdere det. Beslutningen om man skal gå videre eller ikke med undersøkelsene ligger heller ikke til patruljen. Jeg kan jo mene og tro så mye jeg vil, men det blir jo ukvalifisert gjetning. (Informant 3).

Etter min mening understreker informanten her at første enhet i disse sakene må gjøre svært komplekse vurderinger, slik blant andre Goldstein (1967) og Skolnick (1994) fremhever som kjennetegnende for kunnskapen politiet må besitte. Sitatet samsvarer også med Myhrer (2018) sin oppfatning av at samhandling med andre blir viktig for patruljen når de håndterer saker som skal til videre etterforskning.

4.2.1.2 Erfaring

Flere av informantene trakk frem erfaring som viktig i forbindelse med første enhets etterforskningsarbeid på åstedet. På spørsmål om hvilken kompetanse en informant mente at det var viktig å ha for at patruljen på stedet skal kunne gjøre en god jobb, svarte han:

Etter at du har jobbet noen år, og vært på noen av disse, så har du jo på en måte sett begge deler og alle midt mellom. (...) Og en viss kjennskap til systemene hos oss i forhold til hva som er ønskelig. (Informant 1).

I likhet med informantene trekker også mye av litteraturen frem at erfaringslæring står helt sentralt som kunnskapskilde i politiet, og polititjenestepersoner oppgir også selv dette som en viktig kilde til kunnskap (M. K. Brown, 1981; Finstad, 2000; Gundhus, 2009; Holgersson, 2005). Holgersson og Knutsson (2012) mener for eksempel at unge vaktlag ikke har utviklet kunnskapene som skal til for å ta veloverveide beslutninger i forbindelse med tilstandskontroller, fordi de har for lite erfaringsgrunnlag.

Flere av informantene mente likevel at operativ erfaring ikke er nok for å gjennomføre etterforskningsarbeidet på åstedet på en tilfredsstillende måte. En informant trakk frem at det er avgjørende at man har etterforskningserfaring. Han uttalte: «*Du kan ha erfaring som innsatsleder, men du trenger ikke nødvendigvis å ha gjort så mye etterforskning i ditt liv av den grunn. Jeg tror det er viktig å ha etterforskningsbakgrunn*». (Informant 2). Sitatet viser at informanten mener at politiets etterforskningsarbeid stiller krav til annen type kunnskap enn det operativt mannskap i mange sammenhenger besitter. Dette understrekes også av Myhrer (2018).

4.2.1.3 Magefølelsen

Under punkt 2.2.3 diskuterte jeg hvordan politiets kunnskap er kompleks, og består av flere faktorer som bakgrunn, utdanning, erfaring og sosialisering inn i yrket. Selv om dette er viktige kilder til kunnskap, fortalte flere av informantene at magefølelsen også har stor betydning når de gjør en tilstandskontroll i forbindelse med et dødsfall. På spørsmål om hvilke typer dødsfall politiet rykker ut på, reflekterer en informant over dette. Han forklarte: «*Men så er det jo magefølelsen som styrer mye. I hvert fall for min del. Det er jo klart andre ting også, men magefølelsen har veldig mye å si når jeg er på stedet*». (Informant 4). Som påpekt av Paulsen og Frogner (2017) beskriver politifolk ofte sine valg ved å henvise til det intuitive eller magefølelsen. Dette understrekes også av undersøkelser gjort av Sjøtrø og

Olsen (2013) og Gundhus (2009). En forklaring på hvorfor troen på magesfølelsen er sterk knytter Hellesø-Knutsen (2013) til at affeksjonsheuristikker kanskje er lettest tilgjengelige for oss.

Selv om informantene fortalte at magesfølelsen er styrende for vurderingene de gjør, syntes flere det var vanskelig å konkretisere hva magesfølelsen er og hva som påvirker denne. Dette kan vitne om at magesfølelsen også utgjør en del av det jeg under punkt 2.2.3 kalte taus kunnskap. På spørsmål om hva som gjør at informanten tenker at man bør undersøke dødsfallet nærmere, svarte en informant: «Litt vanskelig å kunne si hva det er som trigger magesfølelsen. Det kan jo være flere ting eller det kan være omstendigheter eller informasjon man får, for den saks skyld». (Informant 3). Informantene i mine undersøkelser beskriver, i likhet med Sjørtrø og Olsen (2013), at magesfølelsen får næring fra situasjonen. I motsetning til Sjørtrø og Olsen (2013) sine informanter vektla de ikke betydningen erfaring har for magesfølelsen.

4.2.2 Tilgang på andres kunnskap

Informantene trakk frem tilgang på andres kunnskap som spesielt viktig i etterforskningsarbeidet på åstedet i dødsfallsaker. I denne sammenheng trakk de frem dialog med operasjonssentralen, jurist og kriminaltekniker. FSI ble også nevnt av flere, men i motsetning til de andre instansene var ikke FSI tilgjengelig hele døgnet. Det varierte hvor mye de forskjellige instansene involverte seg, men informantene gav uttrykk for at FSI var den instansen som de hadde minst dialog med. Hvor mye de ulike var involverte, varierte ut fra meldingens karakter og tilstandskontrollen første enhet gjorde. Det var ikke en tydelig definert etterforskningsleder i disse sakene, men informantene var heller ikke opptatt av det. Blant andre Roycroft (2019) trekker frem etterforskningsledelse som spesielt viktig i etterforskningen av alvorlige straffesaker. Informantene var opptatt av at tilstandskontrollen, og vurderingen av hvilke etterforskningssteg som skulle iverksettes på åstedet, måtte gjøres i samarbeid med andre med mer kunnskap om etterforskning. Viktigheten av dette underbygges av Myhrer (2018) og Riksadvokaten (2002). En informant reflekterte over dette da han svarte på spørsmål om hvilke saker patruljen håndterer selv: «Og så konfererer vi med kriminalteknisk, jurist, operasjonssentralen og FSI. Liksom, hva tenker vi om dette? Og har vi kompetanse nok til å håndtere dette dødsfallet selv?». (Informant 4).

Dette vitner om at særlig to av kunnskapstypene Holgersson (2005) definerte oppleves som viktige. Det dreide seg først og fremst om kunnskapstypen «å vite hvordan man nyttiggjør seg andre polititjenestepersoners ferdigheter på en hensiktsmessig måte» (Holgersson, 2005, s. 150). Også kunnskapstypen «å redegjøre en sak for beslutningstakere» blir viktig (Holgersson, 2005, s. 193). Holgersson understreker at når informantene redegjør en sak for beslutningstakere, er det viktig ha god kunnskap om lovverket beslutningstakerne baserer sine avgjørelser på. Dette blir spesielt viktig fordi vi vet det er større fare for at kognitive svakheter forflytter seg videre i systemet når påtalemyndigheten er en integrert del av politiet (Rachlew & Fahsing, 2015). Det å vurdere om man selv har nok kunnskap til å gjennomføre etterforskningskritt på åstedet blir fremhevet som viktig av Hamremoen (2016), og Bjerknes og Fahsing (2018).

Selv om informantene trakk frem at det var flere det var viktig å ha dialog med i disse sakene, var de tydelige på at det er samarbeidet med kriminalteknikerne som er det viktigste. På spørsmål om hvilke faktorer som kan styrke politiets mulighet til å avdekke de dødsfallene politiet bør etterforske nærmere, svarte en informant: *«Jeg tror teknikerne har veldig god mulighet for å avdekke om det har skjedd noe. (...). Det er viktig at det er god dialog med folk som har kompetanse»* (Informant 2). I Dahl (2017) sine undersøkelser tronet DNA øverst i hierarkiet når det kom til sikring av kriminaltekniske spor. I min undersøkelse mener informantene at kriminalteknikerer er den som troner øverst i hierarkiet når det kommer til å avdekke eventuelle drap og bistå første enhet i deres etterforskningsarbeid på åstedet. Deres oppfatning henger nok også sammen med at de vurderer sin kunnskap om taktisk etterforskning som bedre enn sin kunnskap om teknisk etterforskning.

Informantene fortalte at det ikke fantes faste rutiner for hvilke typer dødsfallsaker kriminaltekniker rykker ut på, men informantene opplevde at de hadde lav terskel for å rykke ut dersom første enhet på åstedet ønsket det. De mente også at dette var avhengig av sakens karakter og av kriminalteknikerer som hadde vakt. En informant fortalte at han mener kriminalteknikerer vurderer dette basert på polititjenestepersonene som er på åstedet. Han ble bedt om å utdype dette. Informanten forklarte:

Det er fordi de vet hva vi kan og hvem vi er. Hvor flinke vi er eller hvor dårlige vi er. Hvis det er en de aldri har hørt om som nettopp har gått ut av skolen så tror jeg de rykker ut. (...). Jeg tror de vurderingene er veldig subjektive. Jeg tror det er vanskelig å finne noen helt objektive parametere for når de skal rykke ut og ikke. (Informant 2).

Holgersson (2017) mener at det å kjenne sine kollegaer er viktig for at operasjonssentralen skal sende den patruljen som har riktigst kompetanse til et gitt oppdrag. Det kan vitne om at kvalitetskontrollen kriminalteknikeren tilsynelatende gjør av sine kollegaer er viktig. Likevel er det verdt å merke seg at for eksempel Finstad (2000) sine beskrivelser av hva som blir ansett som en god kollega i politiet, ikke beskriver kunnskap som et grunnlag for denne vurderingen. Det kan derfor også tenkes at andre faktorer enn kunnskap kan spille inn i disse vurderingene. Sosialisering er trukket frem som viktig for måten polititjenestepersoner praktiserer yrket sitt på (se blant andre Finstad, 2000). En som er nyansatt i distriktet eller kommer rett fra Politihøgskolen vil i mindre grad være sosialisert inn i yrkesutførelsen på tjenestestedet. Om det er en uheldig praktisering av etterforskningsarbeidet som gjøres i forbindelse med dødsfallsaker i distriktet, vil disse kanskje i større grad kunne sette spørsmålsteget ved denne praksisen.

Alle informantene trakk frem at de fant trygghet i at en lege alltid er på stedet, og de fortalte at de alltid snakker med legen om hvilken vurdering vedkommende gjør av dødsfallet. På spørsmål om hva de gjør når de kommer til stedet, svarte en informant:

Vi støtter oss jo mye til leger og den biten. De ser nødvendigvis ikke mer enn det vi ser på stedet, men de har kanskje litt andre forutsetninger i forhold til sykdomshistorikk, nylige innleggelser og sånne ting. Enkelte i ambulansen har nok også mer erfaring med dødsfall enn en operativ patrulje. (Informant 3).

Informantenes refleksjoner rundt at leger og ambulansarbeidere kan bidra med betydningsfull informasjon er fornuftig, fordi dette kan være viktig informasjon for å belyse saken. Likevel er det bekymringsfullt dersom leger eller ambulansarbeidere går for langt i å anta noe om for eksempel dødsårsak, og polititjenestepersoner deretter i stor grad vektlegger disse vurderingene. Dette underbygges av både Cook (2019) og Rognum (2000), som er opptatte av at det i strafferettslig sammenheng er nødvendig med en rettsmedisinsk obduksjon for å si noe sikkert om dødsårsak.

Selv om alle informantene trakk frem at det er viktig å samarbeide med andre med fagligkompetanse for å gjøre arbeid av god kvalitet på stedet, kan det se ut som at informantene verdsetter en viss grad av autonomi i arbeidet sitt, også i disse sakene. På spørsmål om hvordan informantene vurderer egen kompetanse til å gjennomføre taktiske etterforskningskritt på stedet, reflekterte en informant over dette: «Selv om man liker å jobbe selvstendig, da, og ikke bli detaljstyrt, så er det klart at det hjelper jo at det sitter en

etterforskningsleder på FSI eller som krimvaktleder». (Informant 1). Granér (2014) beskriver et ytterpunkt når han beskriver det autonome perspektivet. Likevel er det et kjennetegn ved politikultur at man verdsetter autonomi i yrkesutførelsen. Dette kan kanskje også være med på å forklare hvorfor mer standardiserte arbeidsverktøy som sjekklister ikke tas i bruk (Bosk et al., 2009).

4.2.3 Utvikling av etterforskningsfaget

Å se på utviklingen av etterforskningsfaget og på hvordan informantene mener det burde vært, kan i seg selv gi interessant informasjon, og også belyse dagens begrensninger på en tydeligere måte. Jeg skal derfor se nærmere på informantenes tanker om hvordan de mener det burde vært.

Informantene fortalte at de tror politiet har gode forutsetninger for å avdekke drap. Dette begrunner de med at politiet rykker ut på veldig mange dødsfall, tar vurderinger i fellesskap, alltid gjør noen etterforskningskritt på stedet og oppretter sak. Likevel understreker de at det er vanskelig å avdekke de drapstilfellene hvor det ikke er noe åpenbart mistenkelig ved dødsfallet. Deres opplevelse er at disse tilfellene sjelden blir sendt til rettsmedisinsk obduksjon eller etterforsket utover at første enhet oppretter sak. En informant reflekterte over dette da han ble spurt om hvilke tanker han gjør seg om politiets håndtering av dødsfallsaker. Han forklarte at:

Det er jo litt vanskelig å finne ut av dersom det ikke er umiddelbare tegn som knivstikking eller kvelning som vekker mistanke, da. Hvis det ikke er sånne åpenbare tegn så vil jeg kanskje si at det er minimal sjanse for å finne ut av noe. (Informant 4).

Informantenes oppfatning er at det er de mindre åpenbare tilfellene som er mest utfordrende å avdekke. Faren for at grunnleggende etterforskningskritt ikke blir utført i slike saker understrekes også av Riksadvokaten (2002) og Cook (2019).

Noen av informantene mente at arbeidet med dødsfallsaker burde vært mer standardisert. En informant reflekterte over dette da han ble spurt om hva han tenker at skal til for å avdekke de tilfellene som ikke er åpenbare. Han svarte: *«Jeg tenker jo at det måtte vært mer standardiserte undersøkelser som skulle gjennomføres på stedet, og at det var de samme som skulle ut på stedet og gjennomføre undersøkelsene»*. (Informant 3). Informantenes utsagn vitner om at de mener at håndteringen av en del dødsfallsaker er for komplekse for generalister, og at arbeidet bør ivaretas av spesialister. De beveger seg altså bort fra synet på

at generalister som hovedregel bør ivareta politiets oppgaver (Justis- & politidepartementet, 2005). Informantens refleksjoner rundt standardisering av arbeidet er interessant. Intensjonene bak blant annet implementeringen av PPS og opprettelsen av sjekklister for plutselig og uventede dødsfall er å sikre en minimumsstandard for etterforskningsarbeidet som gjøres i disse sakene. Informantene fortalte at de kjenner til disse sjekklister, samtidig som de etterlyser klarere retningslinjer. Både dette, og funnene under punkt 4.1.5 som viser at informantene i liten grad bruker sjekklister eller bevisst hopper over punkter, kan vitne om at man ikke har lyktes med implementeringen av sjekklister. Ved implementeringen av arbeidsverktøy må man ta høyde for sosiokulturelle forhold, og involvere tjenestepersonene, om man skal lykkes med implementeringen (Bjørkelo & Gundhus, 2015; Bosk et al., 2009). Ved utarbeidelsen av sjekklister er det en rekke hensyn man bør ta for å øke sannsynligheten for at disse tas i bruk (Gawande, 2011).

I forbindelse med samme spørsmål som ovenfor trakk informanten, i likhet med flere andre, frem at opplæring av operative mannskaper er viktig. Han uttalte: «*Det er jo klart opplæring. Den biten der. Fokus på det*». (Informant 3). At polititjenestepersoner får tilstrekkelig opplæring var et av suksesskriteriene i Houston's Investigative First Responder Project (Kenney et al., 2010), og fremholdes som viktig av flere (se blant andre Dahl, 2017; Myhrer, 2018).

Flere av informantene mente flere lik burde sendes til rettsmedisinsk obduksjon for å avdekke eventuelle drap. Da en informant sa at han tror det finnes drap som ikke er blitt etterforsket, ble han spurt om hva han tenker at man kunne gjort for å avdekke disse tilfellene. Han svarte: «*Noen tilfeller kunne man i større grad ha fanget opp ved obduksjon tenker jeg. Få klarhet i hva dødsårsaken er. (...). Ikke avfeid det som en overdose eller en ulykke*». (Informant 3). Informantene er enig i Rognum sin kritikk av den lave obduksjonsfrekvensen (NOU2001:12). Undersøkelser viser også at gjennomføringen av rettsmedisinske obduksjoner er avgjørende for å avdekke drap (Hasselqvist & Rammer, 2003). Dette underbygger også Cook (2019) sin anbefaling om at man bør begjære rettsmedisinsk obduksjon ved de uavklarte dødsfallene, sperre av åstedet etter den innledende etterforskningen og vurdere videre etterforskningsskritt når resultatet av en rettsmedisinsk obduksjon foreligger.

Selv om en rettsmedisinsk obduksjon i mange sammenhenger kan gi viktig informasjon, kan verken første enhet på åstedet eller politiets videre etterforskning lene seg på slike undersøkelser alene (Riksadvokaten, 2002). Flere av informantene trakk frem eksempler på at

det er viktig å gjøre både tekniske og taktiske etterforskningskritt. En informant fortalte om en sak hvor det var den taktiske etterforskningen som ledet frem til avgjørende informasjon. På spørsmål om hva han mener skal til for å oppdage de dødsfallene som bør etterforskes, svarte han:

Vi fikk en forsvinningsmelding der vedkommende etter hvert ble funnet druknet. Det var ingenting som tilsa at noe straffbart hadde skjedd. Etter samtaler med personer av interesse var det en som erkjente å ha drept vedkommende. Det var jo ikke noen kriminaltekniske undersøkelser eller undersøkelser på stedet som kunne ha avdekket det, tror jeg. (Informant 2).

I litteraturen som beskriver første enhet på åstedet sitt etterforskningsarbeid er både tekniske og taktiske etterforskningskritt fremholdt som viktig (se blant annet Bjerknes & Fahsing, 2018; Cook, 2019; Myhrer, 2018). Dette er fordi de utfyller hverandre og sammen danner bevisbildet i en straffesak.

Analysen under dette forskningsspørsmålet viser at informantene mente de hadde bedre kunnskap om taktiske etterforskningskritt enn om tekniske. Dette kan påvirke hvilke etterforskningskritt første enhet gjør på åstedet. De vektla både erfaring og magefølelse som viktige kilder til kunnskap. Likevel var de tydelige på at det var viktig å ha kunnskap om etterforskningsarbeid, både for å kunne gjøre en tilstandskontroll og for å gjennomføre etterforskningskritt av god kvalitet på åstedet. Informantene trakk frem samarbeid med andre, med annen type kunnskap enn dem selv, som viktig for etterforskningsarbeidet som gjøres på åstedet i dødsfallsakene. De var spesielt opptatt av samarbeidet med kriminaltekniker og lege. Det kan se ut til at man ikke har lykket med implementeringen av sjekklister for plutselig og uventet død da informantene etterlyser retningslinjer for etterforskningsarbeidet som skal gjøres på åstedet i dødsfallsaker. Informantene fremholder opplæring som viktig for å etterforske disse sakene på tilfredsstillende måte. De mener også at rettsmedisinske obduksjoner er sentrale for å avdekke drap.

4.3 Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?

Flere av informantene trekker frem at håndteringen av dødsfallsaker kan være kompleks. I initialfasen er det ikke bare arbeidsprosedyrer, egen kunnskap, og samråd med, og tilgang til andre, med mer kunnskap som er avgjørende for hvordan sakene håndteres. Det er også mange andre faktorer som er avgjørende for etterforskningsarbeidet på åstedet og

tilstandskontrollen som gjøres. Jeg skal se nærmere på andre faktorer som påvirker beslutningsprosessene og får konsekvenser for etterforskningsarbeidet første enhet gjør på åstedet. En informant fikk tydelig frem at arbeidet med disse sakene kan være krevende da han svarte på spørsmål om det var noe vi ikke hadde snakket om som han ønsket å få frem. Han uttalte:

Det å reise ut på et dødsfall er jo veldig mye mer enn å ta de vurderingene om det er mistenkelig eller ikke, og i forhold til de kriminaltekniske undersøkelsene eller de taktiske etterforskningskrittene som gjøres. Det er klart det har en innvirkning på den jobben. Alt det rundt. (Informant 3).

Dette illustrerer godt et argument Goldstein (1967) og Skolnick (1994) legger til grunn når de hevder at beslutninger polititjenestepersoner må ta i mange sammenhenger er vanskeligere enn de som tas av for eksempel påtalemyndigheten. Dette argumentet handler nettopp om at polititjenestepersoner må ta beslutninger under press fra de umiddelbare omstendighetene.

Jeg skal se nærmere på «alt det rundt», altså hvordan bakgrunnsinformasjon, pårørende, synsinntrykk, tid og tilgjengelige ressurser kan påvirke etterforskningsarbeidet til første enhet på åstedet i dødsfallsaker.

4.3.1 Bakgrunnsinformasjon

Informantene fortalte at de sjelden eller aldri har opplevd at operasjonssentralen karakteriserer dødsfallet som selvdrap eller annet når de leser ut meldingen, men at bakgrunnsinformasjon fra politiets registre kan påvirke oppfatningen deres av dødsfallet. Da informantene ble spurt om det er andre ting enn det man observerer på stedet som er med på å påvirke hvilke vurderinger som gjøres av dødsfallet, fortalte en informant:

Historikk er jo selvfølgelig noe som har påvirkning på hva slags innfallsvinkel man har i de forskjellige sakene (...). Dersom en person har mye historikk hos oss, og er i et kriminelt miljø så kan det være litt styrende for hvordan man tenker. Kontra en som ikke er omtalt og som er død i godt voksen alder. (Informant 3).

Informasjon fra politiets registre kan være relevant og viktig å undersøke også i disse sakene. Likevel er det viktig å være bevisst på hva slik informasjon kan gjøre med politiets oppfatning av dødsfallet. Slik informasjon vil aktivere både kognitive skjema og heuristikkene, som igjen gjør noe med persepsjon, vurderinger og beslutninger (Hellesø-Knutsen, 2013; Lai, 1999; Magnussen, 2017).

På spørsmål om hvordan bakgrunnsinformasjon kan påvirke etterforskningen av dødsfallet på åstedet, beskrev en informant hvordan kognitive skjema og heuristikker kan få konsekvenser for dette. Jeg skal se nærmere på tre eksempler. Det første eksemplet informanten kom med var hvordan bakgrunnsinformasjon kan gjøre at man kanskje ikke iverksetter etterforskning utover å gjøre noen få etterforskningsskritt på åstedet og skrive en rapport i etterkant. Han fortalte:

Ser for meg en person med hundre såkalte selvmordsforsøk. (...). Det er klart, den dagen personen ligger nedenfor taket så vil man fort tenke vi tok feil, der hoppet hun eller han. Og kanskje ikke tenke så mye på sannsynligheten for at noen andre har brukt samme metode for å ta livet av dem. (Informant 1).

Det er kanskje ikke usannsynlig at vedkommende i eksemplet til slutt tok sitt eget liv. Likevel bør man også i slike tilfeller stille spørsmål ved om vedkommende kan ha vært utsatt for noe straffbart, slik som Myhrer (2018) påpekte i sitt eksempel med den eldre, døde damen. I denne sammenheng er det verdt å presisere at påtaleinstruksen (1985) bestemmelser har en klar anbefaling om at antatte selvdrap bør sendes til rettsmedisinsk obduksjon.

I samme sammenheng kom informanten med et eksempel som kanskje ville gjort at man satte i gang etterforskning. Han fortalte:

Et tenkt eksempel kunne vært en narkoman som har fortalt at han er i en konflikt, og som plutselig har tatt en overdose (...). Hvis sprøyta fremdeles sitter i armen vil man kanskje behandle den litt annerledes enn ellers hvor man bare napper den ut for å ikke stikke seg. (Informant 1).

Her gjør bakgrunnsinformasjonen at man kanskje har et bedre utgangspunkt for etterforskningen enn om man ikke hadde slik informasjon. Likevel synes jeg det mest interessante med sitatet er «enn ellers hvor man bar napper den ut». For det sier noe om hva tjenestepersonen vil gjøre dersom det ikke er indikasjoner på at noe straffbart kan ha skjedd. Det er jo ikke uvanlig at narkomane dør av overdose, men likevel understreker også Riksadvokaten (2002) at disse dødsfallene er spesielt sårbare for ikke å bli etterforsket. Også eksemplet ovenfor om selvdrap tilhører en gruppe saker jeg mener er sårbar for politiets etterforskning av dødsfall, spesielt i de tilfellene avdøde har kjente psykiske lidelser. Dødsfall som følge av narkotikamisbruk er definert som et unaturlig dødsfall (forskrift om melding av unaturlig dødsfall, 2000), og leger skal varsle politiet ved slike dødsfall jf. helsepersonelloven (2000) § 36. Dette sier noe om at politiet har en etterforskningsplikt i disse sakene.

På samme spørsmål reflekterer også informanten rundt hvordan mangel på informasjon kan bli tillagt vekt. Han ble derfor bedt om å utdype dette. Han forklarte:

Hvis et søk i våre registre ikke har noe om personen eller noen av de nærmeste, så betyr det stengt tatt ikke noe annet enn at vi ikke har noe informasjon. (...). Det bør ikke bety noe for måten vi håndterer det på. Men vi tillegger det nok vekt i retning av at da er dette mest sannsynlig helt naturlig og greit. (Informant 1).

Dette eksemplet illustrerer at mangel på informasjon i politiets registre kan være med på å kategorisere folk inn i det Finstad (2000) kaller publikumskategorien. Menneskene i denne kategorien vekker i mindre grad en mistanke om at noe straffbart kan ha skjedd. Derfor blir de i mye mindre grad underlagt politiets kontroll enn gruppen som kategoriseres som kjenninger. Denne oppfatningen underbygges også av det første sitatet under punkt 4.3.1, der informanten sammenligner en som dør i godt voksen alder med en som har mye historikk og er i et kriminelt miljø. Det ser altså ut som denne forenklete kategoriseringen av mennesker også er relevant for første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker. At faktorer som hvordan involverte parter kategoriseres av polititjenestepersoner har betydning for tilstandskontrollen polititjenestepersoner gjør, underbygges også av Sousa (2009).

Informantene forklarer at bakgrunnsinformasjon kan påvirke tilstandskontrollen, og dermed også etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet gjør. Det ser ut til at de har et bevisst forhold til denne påvirkningen, slik som Bjercknes og Fahsing (2018) understreker betydningen av. En informant reflekterte over dette da han ble spurt om hvilke tanker han gjør seg om måten operasjonssentralen leser ut melding om dødsfall på. Han svarte: «Jeg prøver jo som regel alltid å kunne tenke litt selv når man er på stedet. Ikke bli farget for mye av bakgrunnsinformasjon». (Informant 2). Dette sitatet, og eksemplene de andre informantene kom med, illustrerer at informantene er bevisst på at bakgrunnsinformasjon påvirker deres persepsjon, vurderinger og beslutninger. Likevel indikerer mine funn under punkt 4.2 at informantene i liten grad tar i bruk arbeidsmetoder eller arbeidsverktøy for å forsøke å minimere den typen påvirkning i sitt etterforskningsarbeid på åstedet. Lai (1999, s. 52) skriver at en viktig fordel ved kognitive skjema er at de avhjelper begrensninger i oppmerksomhetskapasitet, både ved å utgjøre forenklete representasjoner av virkeligheten og ved å danne grunnlag for forenklingsstrategier. Samtidig kan disse skjemaene også gjøre at vi i gitte situasjoner overser viktig, men uventet informasjon (Magnussen, 2017).

4.3.2 Pårørende

Et aspekt jeg på forhånd ikke hadde tenkt på var pårørende. Informantene fortalte at pårørende påvirket deres etterforskningsarbeid på åstedet. Flere av informantene fortalte at dersom pårørende er på åstedet, kan det gjøre arbeidet mer krevende. Både fordi de må håndtere deres reaksjoner og fordi det kan bli vanskelig å gjøre etterforskningsarbeid på åstedet. På spørsmål om hvilke tanker han gjør seg når han kommer til stedet, svarte en informant: «*Er det familiemedlemmer på stedet som står og er i sorg (...). Så bedriver man nesten litt sånn sorgarbeid i akuttfasen samtidig som du skal gjøre politiarbeid*». (Informant 1). Det informanten forklarte passer godt med kunnskapstypen «å vise fornærmede empati» som Holgersson (2005, s. 151-152) identifiserte. Holgersson beskriver at polititjenestepersoner må evne å vise empati samtidig som de skal gjøre etterforskningsarbeid på åstedet.

En informant kom med et eksempel på en sak hvor han følte at de ikke fikk gjort etterforskningsarbeidet på åstedet fordi håndteringen av pårørende tok mye av patruljens kapasitet. Han forklarte:

Det var julaften og en person dukket ikke opp til julemiddagen. Da fant pårørende vedkommende død i sitt eget hjem. Da vi kom til stedet, var pårørende der (...) Man skal ivareta dem også. Da var det kun jeg og makker. (...). Det er klart vi fikk ikke gjort så mye annet (Informant 3).

Dette sitatet illustrerer godt kravene som stilles til den nevnte kunnskapstypen. Som Hoel (2019) også understreker er ikke informantenes manglende beskrivelser av egne følelser det samme som fravær av følelser. Det handler om å være på høyde med det situasjonen krever. Også kunnskapstypen Holgersson (2005, s. 179) har kalt «å håndtere egne følelser og støtte hverandre» blir derfor viktig. I denne skildringen er det klart for meg at møter med pårørende kan gjøre sterkt inntrykk, og dermed gjøre det utfordrende å ha fokus på etterforskningsarbeidet som skal gjøres.

Dette eksemplet sier også noe om at informanten hadde en opplevelse av at det var for mange oppgaver å håndtere for første enhet på åstedet, og at håndteringen av pårørende tok mye av tiden patruljen hadde til rådighet. Hoel (2019, s. 13) sine beskrivelser av at politiet på mange oppdrag møter mennesker med ulike behov og tidvis sterke emosjonelle reaksjoner, og at det er flere hensyn å ta passer godt til denne situasjonen. Myhrer (2018) trakk frem stress som svakheter ved PPS, blant annet på grunn av mange konkurrerende oppgaver på åstedet. Dette kan være momenter som gjør at situasjonen oppleves som mer kompleks og presset.

Kahneman (2012) mener at mennesker i slike situasjoner normalt ikke har kapasitet til å fatte rasjonelle og gode beslutninger.

4.3.3 Sanseinntrykk

Et annet aspekt informantene gjorde meg oppmerksom på, var hvilken rolle sanseinntrykk kan ha for første enhets etterforskningsarbeid på åstedet. En informant tydeliggjorde dette da han svarte på spørsmål om det var noe vi ikke hadde snakket om som han ønsket å få frem. Han fortalte:

Jeg har jobbet med kollegaer som ikke fungerer på sånne oppdrag. Den uvelheten, stå i lukten og alle de synsinntrykkene. Jeg tror nok det er styrende for hvordan enkelte håndterer dødsfall. Det er klart du går kanskje ikke like godt gjennom ting hvis du er i rød sone. Egentlig ikke ønsker å være der i det hele tatt. (Informant 3).

Dette sitatet illustrerer også at polititjenestepersoner må håndtere egne følelser og reaksjoner for å kunne fungere tilfredsstillende på et oppdrag (Hoel, 2019; Holgersson, 2005).

En informant fortalte at det er viktig å være forberedt på det som møter en:

Det er forskjell på om de har dødd i en seng eller skutt av seg hodet. Det er i hvert fall greit å prøve å få mest mulig informasjon før du plutselig står rett foran vedkommende. Litt sånn i forhold til egne reaksjoner og hvordan man opererer inne på åstedet. (Informant 1).

Informantens refleksjoner underbygger at kunnskapstypen «å være mentalt forberedt og ha en dialog med kollega» (Holgersson, 2005, s. 169) blir viktig i disse sakene. Dette skal hjelpe politipersoner til å være på høyde med det situasjonen krever, slik både Hoel (2019) og Holgersson (2005) understreker viktigheten av.

4.3.4 Tid og tilgjengelige ressurser

Flere av informantene trakk frem at håndteringen av disse sakene tok mye tid og krevde en del ressurser fra politiets side. Eksemplet ovenfor med dødsfallet på julaften vitner om at det ikke alltid er nok polititjenestepersoner på disse sakene, og at dette kan få konsekvenser for oppdragsløsningen. Likevel påpekte informantene at de stort sett fikk den tiden de trengte når de rykket ut på dødsfallsaker. En av dem sa det slik:

Blir man sendt ut så får man jo den tiden man trenger om det er tid og anledning til det. Det er jo en gang sånn at bemanningen ikke alltid er på topp. Det er klart da må man jo nesten prioritere liv og helse (Informant 3).

Flere mener tidspress har en negativ påvirkning på vår evne til å ta gode beslutninger (Kahneman, 2012). Ask (2013) har funnet at tidspress kan gjøre det mer utfordrende å ha et åpent sinn og ikke dra forhastede konklusjoner. Myhrer (2018) trekker også frem tidspress som en svakhet ved PPS, blant annet på grunn av andre ventende oppdrag.

Både sanseinntrykk, håndteringen av pårørende, tid og tilgjengelige ressurser kan utløse stressreaksjoner hos polititjenestepersoner. Dersom man opplever en for høy aktivering av stress, kan det føre til dårlig konsentrasjon og økt distraherbarhet, noe som gjør at observasjonsevnen svekkes betydelig. Denne evnen er avgjørende for å ta gode beslutninger (Risan & Skoglund, 2019). Kognitive skjema, heuristikker eller forenklingsstrategier vil i slike situasjoner i større grad dominere den enkeltes persepsjon, vurderinger og beslutninger enn dersom man ikke opplever en for høy aktivering av stress (Kahneman, 2012; Lai, 1999).

Diskusjonen under dette forskningsspørsmålet illustrerer også at politiets etterforskningsarbeid på åstedet i dødsfallsaker kan være svært komplekst og oppleves som presset. Intervjuene underbygger at heuristikker eller forenklingsstrategier, kognitive skjema, intuisjon og magefølelse i slike situasjoner kan få avgjørende betydning for tilstandskontrollen, og dermed for etterforskningsarbeidet som gjøres på åstedet (Lai, 1999).

5.0 Avslutning

I dette kapittelet skal jeg oppsummere de viktigste funnene i oppgaven, gi noen råd basert på funnene i oppgaven og si noe om hva jeg mener det kan være interessant å forske mer på.

Som Neumann og Lomell (2017) skriver, kan profesjonsutøvelse forstås ved å ta utgangspunkt i profesjonsutøverens blikk, altså hvordan de ser og analyserer sine omgivelser. Gjennom politiblikket har vi fått innsikt i det uniformerte politiets blikk og konsekvensene av dette (Dahl, 2019, s. 213). Politiblikket ble derfor et viktig utgangspunkt for å besvare problemstillingen: *Hva påvirker etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet gjør i dødsfallsaker?*

Som et ledd i å besvare oppgavens problemstilling sorterte jeg analysen under tre forskningsspørsmål. Det første spørsmålet var: *Hvordan påvirker arbeidsprosedyrer første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* Jeg fant at politiets etterforskning av dødsfallsaker er regulert flere steder i lovverket, og at bestemmelsene må ses i sammenheng for å vurdere hvilke plikter politiet har i disse sakene. Lovverket består i stor grad av vurderingspregede begrep. Informantene hadde også en opplevelse av at det ikke fantes noen klare retningslinjer for hvilke dødsfall politiet skal rykke ut på og for etterforskningsarbeidet det er forventet at første enhet skal gjøre på åstedet. Disse faktorene bidrar til at første enhets etterforskningsarbeid på åstedet i stor grad baserer seg på polititjenestepersoners utøvelse av skjønn (Heivoll, 2018; Rønning, 2017; Waddington, 1999). På bakgrunn av dette fant jeg, i likhet med Holgersson og Knutsson (2012), at tilstandskontrollen informantene gjør har avgjørende betydning for hvilke etterforskningsskritt første enhet på åstedet gjør. Tilstandskontrollen informantene gjorde, viste seg først og fremst å handle om å vurdere om dødsfallet var å anse som mistenkelig eller ikke. Det ser ut til at både informantenes forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall, og det at politiblikket er spesielt rettet mot det mistenkkelige i en gitt situasjon (Finstad, 2000), kan bidra til å forklare dette fokuset. Selv om politiet er satt til å etterforske et bredt spekter av dødsfallsaker, er kjernen i etterforskningsarbeidet å avdekke om avdøde kan ha vært utsatt for noe straffbart. Dette kan også forklare hvorfor informantene var mest opptatt av det mistenkkelige aspektet. Likevel kan det være problematisk at det er et så stort fokus på dette i etterforskningens initialfase. Dette er fordi det ofte er svært vanskelig å kategorisere et dødsfall så tidlig i en etterforskning (Cook, 2019), og fordi etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet gjør får konsekvenser for den videre etterforskningen av saken (se blant andre Monckton-Smith et al., 2013). Det er derfor anbefalt at første enhet tar utgangspunkt i, og legge opp etterforskningsarbeidet på åstedet i tråd med, verstefallsteorien eller ABC (Bjerknes & Fahsing, 2018; Cook, 2019; Hamremoens, 2016).

Et annet moment som påvirket tilstandskontrollen, var om informantene anså dødsfallet som en politioppgave eller ikke. Både eksempler informantene selv kom med og undersøkelsene gjort av Holgersson og Knutsson (2012) underbygger at det er grunnlag for å hevde at en del av dødsfallene første enhet rykker ut på og etterforsker, ikke er politisaker. Holgersson og Knutsson (2012) mener at dette først og fremst skyldes manglende kunnskap i politiet og blant leger om hvilke dødsfallsaker politiet skal etterforske og ikke. Mine funn viser også at det er manglende kunnskap om dette blant informantene i mine undersøkelser. Faktorer som Finstad (2000) trakk frem for å beskrive hva polititjenestepersoner i ordenstjenesten selv mener at det egentlige politiarbeidet handler om, ble likevel også viktig for å forklare hvorfor en del dødsfallsaker ble kategorisert som ikke egentlig politiarbeid. Også da jeg undersøkte hva som gjorde at informantene definerte et dødsfall som en politioppgave, så jeg at informantenes forståelse av begrepet mistenkelig dødsfall kunne spille en rolle. Sakene som ikke hadde noe åpenbart mistenkelig ved seg ble av flere plassert i kategorien ikke egentlig politiarbeid, selv om politiet er satt til å håndtere et mye bredere spekter av dødsfallsaker enn disse.

Både erfaringer med å håndtere dødsfallsaker som åpenbart ikke er politisaker, og hvilken oppfatning man har av hva som er politiarbeid, kan påvirke holdningene informantene har til politiets etterforskning av dødsfallsaker mer generelt. Kognitive skjema og heuristikker kan bidra til å forklare dette (Lai, 1999; Magnussen, 2017). Finstad (2000, s. 124) tydeliggjør dette ved å peke på at politiblikket blant annet medfører risiko for feilkategorisering og diskriminerende praksis fordi politiblikket læres gjennom erfaring, og samtidig konstruerer politiblikket også denne erfaringen. Både Finstad (2000) og Sousa (2009) peker også på at holdninger politipersoner har til håndteringen av et oppdrag kan påvirke tilstandskontrollen politiet gjør på stedet.

Jeg fant også at informantene i liten grad tar i bruk anbefalte arbeidsverktøy og arbeidsmetoder i sitt etterforskningsarbeid på åstedet. Det kan vitne om manglende kunnskap om hvordan man bør gå frem i etterforskningsarbeidet på åstedet, men det kan også delvis være et resultat av at jeg ikke stilte de riktige spørsmålene. Å ha en lite systematisk tilnærming til faget utgjør en fare for rettsikkerheten fordi man ofte finner at dette er tilfelle når justisfeil skjer (Rachlew, 2009).

Det andre spørsmålet jeg stilte, var: *Hvordan påvirker kunnskap første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* Det ser ut til at informantene generelt vurderer sin kunnskap om taktisk etterforskning som bedre enn egen kunnskap om teknisk etterforskning. Hva slags etterforskningskunnskap informantene har, ser ut til å påvirke hvilke etterforskningskritt de gjennomfører på åstedet. Også Dahl (2017) fant at polititjenestepersoners kunnskap har betydning for hvilke spor de sikrer på åstedet. At bare en av fire informanter sier noe om sikring av digitale spor, kan si noe om informantene ikke holder følge med det digitale hurtigtoget (Sunde & Sunde,

2019) og at egne interesser også påvirker arbeidet på åstedet (Hoel, 2019). Dette kan likevel også være et resultat av at informantene ikke ble spurt direkte om dette. Informantene ser ut til å ha et reflektert forhold til begrensninger deres egen kunnskap setter for etterforskningsarbeidet de bør gjøre på åstedet. At første enhet vurderer egen kunnskap i arbeidet på åstedet, blir fremholdt som viktig av blant annet Hamremoen (2016). Informantene i min undersøkelse fremholdt erfaring og magesfølelse som viktige kilder til kunnskap. At dette er å anse som viktige kunnskapskilder i politiet, underbygges av flere (se blant andre Gundhus, 2009; Paulsen & Frogner, 2017). Likevel var informantene tydelige på at man bør ha kunnskap om etterforskning for å håndtere disse sakene på en tilfredsstillende måte. Dette er også Myhrer (2018) opptatt av i sin artikkel.

Informantene fremholdt kunnskapstypen «å vite hvordan man nyttiggjør seg av andre polititjenestepersoners ferdigheter på en hensiktsmessig måte» (Holgersson, 2005, s. 150) som spesielt viktig. Viktigheten av at første enhet på åstedet har dialog med andre med mer kunnskap om etterforskning, blir understreket av flere (se blant andre Myhrer, 2018; Riksadvokaten, 2002) Informantene fremholdt dialog med kriminaltekniker og lege på stedet som særlig viktig for etterforskningsarbeidet på åstedet.

Det tredje spørsmålet var: *Hvilke andre faktorer påvirker første enhets etterforskningsarbeid på åstedet?* De andre faktorene jeg fant, var bakgrunnsinformasjon, pårørende, sanseintrykk, tid og tilgjengelige ressurser. Bakgrunnsinformasjon er med på å aktivere kognitive skjema og heuristikker. Dette påvirker igjen informantenes persepsjon, vurderinger og beslutninger (Lai, 1999; Magnussen, 2017). Dette har konsekvenser for tilstandskontrollen, og dermed også for hvilke etterforskningsskritt som ble gjort på åstedet. Et eksempel på hvordan bakgrunnsinformasjon kan påvirke, er hvordan polititjenestepersoner typisk kategoriserer mennesker inn i kategoriene publikum eller kjenninger (Finstad, 2000). En informant fortalte at det at det ikke er registrert noe på avdøde eller pårørende i politiets registre, lett kan føre til at man konkluderer med at avdøde ikke har vært utsatt for noe straffbart. Finstad (2000) har også vist at de som blir kategorisert inn i publikumskategorien ikke vekker mistanke hos polititjenestepersoner på samme måte som kjenninger gjør, og at publikum derfor i langt mindre grad blir underlagt politiets kontroll.

Både pårørende, sanseintrykk, tid og tilgjengelige ressurser kan fungere som stressorer som utløser stressreaksjoner hos enkelte polititjenestepersoner. En for høy aktivering av stress gjør at observasjonsevnen svekkes betydelig. Denne evnen er avgjørende for å ta gode beslutninger (Risan & Skoglund, 2019). Det er derfor rimelig å anta at stressreaksjoner gjør at kognitive skjema og heuristikker eller forenklingsstrategier i større grad dominerer i polititjenestepersoners persepsjon, vurderinger og beslutninger enn mindre aktivering av stress. Noe som igjen reduserer

evnen til å ta gode beslutninger (Kahneman, 2012; Lai, 1999). Det ser ut til at informantene er bevisst hvilken påvirkning disse faktorene kan ha for tilstandskontrollen de gjør og for etterforskningsarbeid som gjøres på åstedet. Likevel tar de i liten grad i bruk arbeidsverktøy og arbeidsmetoder for å avhjelpe begrensninger i egen kognitive kapasitet i etterforskningsarbeidet på åstedet.

Jeg mener disse tre forskningsspørsmålene har bidratt til å svare på oppgavens problemstilling: *Hva påvirker etterforskningsarbeidet første enhet på åstedet gjør i dødsfallsaker?* Det har vært utfordrende å trekke helt klare skiller mellom hva som hører inn under hvilket forskningsspørsmål, særlig fordi de ulike faktorene i visse tilfeller er avhengig av hverandre. Likevel mente jeg at det var et teoretisk skille det var nødvendig å gjøre i analysen. I praksis ser man at det er glidende overganger mellom de tre forskningsspørsmålene, og at faktorene som er trukket frem under de ulike spørsmålene gjensidig påvirker hverandre.

I oppgaven synes jeg det har vært viktig å understreke betydningen rettsmedisinske obduksjoner har i sammenheng med politiets etterforskning av dødsfallsaker (Cook, 2019; NOU2001:12; Rødsand, 2012). Likevel kan man ikke lene seg på disse undersøkelsene alene (se blant andre Riksadvokaten, 2002). Jeg mener at dagens ordning hvor politidistriktene selv dekker utgiftene knyttet til rettsmedisinske obduksjoner, bidrar til å skape ulik praksis mellom politidistriktene, slik at intensjonene i påtaleinstruksen (1985) § 13-2 ikke etterlevs (NOU2001:12; Rødsand, 2012). Dette er et problem for rettsikkerheten, og jeg mener at dette må tas på alvor. I likhet med NOU2001:12 mener jeg at man bør undersøke mulighetene for sentral, statlig finansiering i forbindelse med kostnadene knyttet til rettsmedisinske obduksjoner. Dette ble blant annet gjort når det gjelder innsending av biologisk spormateriale. For å utjevne forskjeller mellom politidistriktene innførte man en sentral, statlig betalingsordning fordi man antok at kostnader knyttet til dette bidro til å skape forskjeller mellom politidistriktene (Dahl & Lomell, 2013).

Jeg mener at implementeringen av PPS kan være positiv fordi den anerkjenner den viktige rollen første enhet på åstedet har for etterforskningsarbeidet, og fordi den skal bidra til å øke første enhets kunnskap gjennom opplæring og tilbakemeldingsmøter. Mange steder har ikke operative mannskaper like stor tilgang på spesialister, og de må derfor gjøre mye etterforskningsarbeid uavhengig av implementeringen av PPS. Jeg mener det er viktig å ha jevnlig opplæring av operative mannskaper i hvordan man driver grundig etterforskningsarbeid av god kvalitet på åstedet. Jeg mener også at det ville vært hensiktsmessig å fortsette arbeidet med å implementere arbeidsverktøy som sjekklister. Selv om informantene forteller at de kjenner til sjekklister som ligger ute på KO:DE, forteller de også at de sjelden bruker dem. Informantene opplever også at det finnes få retningslinjer som beskriver hvordan man skal drive etterforskningsarbeid på åstedet

i dødsfallsaker, til tross for at de forteller om disse sjekklister. Dette kan tyde på at man ikke har lyktes med implementeringen av sjekklister. Som Gawande (2011) påpeker er det en rekke hensyn man bør ta ved utarbeidelsen av sjekklister. Bosk et al. (2009) og Bjørkelo og Gundhus (2015) understreker også at man må ta høyde for sosiokulturelle forhold og involvere dem som skal ta bruk arbeidsverktøyene for å lykkes med implementeringen.

Selv om det ser ut til at politiet er på vei til å bevege seg bort fra begrepet mistenkelig dødsfall, ser det ut til at informantenes forståelse av begrepet påvirker etterforskningsarbeidet til første enhet på åstedet. Jeg mener derfor det kunne vært hensiktsmessig å se på nytteverdien av å innføre et nytt begrepsapparat for politiets etterforskning av dødsfallssaker.

Det kunne også vært nyttig å undersøke mulighetene for å tydeliggjøre hvilke dødsfall politiet skal rykke ut på, og når man skal iverksette etterforskning og opprette sak. Det at informantene rykker ut på og etterforsker flere dødsfallsaker som ikke er oppgaver for politiet, ser ut til å påvirke deres holdning til dødsfallsaker mer generelt. Holgersson og Knutsson (2012) fant at den første vurderingen politipatruljene gjorde på et dødsfall, var om det var en sak for politiet eller ikke. Informantene i mine undersøkelser forteller på den andre siden at de alltid iverksetter noe etterforskning på åstedet, og oppretter sak uavhengig av hvordan de definerer dødsfallet.

I en upublisert artikkel har Rachlew (1998) sett på prosedyren «psychological autopsy», og undersøkt om denne prosedyren kan være verdifull for politietterforskere som arbeider med uavklarte dødsfall. Jeg synes det kunne vært spennende å se nærmere på dette.

Videre mener jeg det også hadde vært interessant å gjøre lignende undersøkelser som jeg har gjort i andre distrikt, og undersøke politiansatte ved andre avdelinger. Som studieobjekt mener jeg kriminalvakta i Oslo kunne bidratt til å belyse denne tematikken ytterligere. De har lang erfaring med håndtering av slike saker, og er å anse som spesialister på etterforskning av dødsfallsaker i initialfasen. Jeg mener også at ansatte ved operasjonssentralen, jurister, kriminalteknikere og etterforskere som arbeider med disse sakene kunne bidra til å gi dypere og mer helhetlig innsikt i politiets etterforskningsarbeid i forbindelse med dødsfallsaker.

Antall ord: 30 893

6.0 Litteraturliste

- Arntzen, K. J. (2019, 3. juli). Sjubarnsmor dømt til 21 års forvaring: – Drapene er utført på en utspekulert måte, *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/sorlandet/sjubarnsmor-domt-til-21-ars-forvaring-1.14610437>
- Ask, K. (2013). Bias: Fejl og faldgruber i efterforskning. I I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* (s. 149–172). Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Ask, K. & Granhag, P. A. (2005). Motivational sources of confirmation bias in criminal investigations: The need for cognitive closure. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2(1), 43–63.
- Bayley, D. H. (1996). *Police for the future*. New York: Oxford University Press.
- Berger, J. (1972). *Ways of seeing* London: Penguin.
- Bittner, E. (2005). Florence Nightingale in pursuit of Willie Sutton: A theory of the police. I T. Newburn (Red.), *Policing: Key Readings* (s. 150–172). Devon: Willan Publishing.
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforl.
- Bjørgero, T. & Myhrer, T.-G. (2015). *Forskningsetisk veileder for Politihøgskolen*. Oslo: Politihøgskolen.
- Bjørkelo, B. & Gundhus, H. O. I. (2015). Å forbedre en etat: Om læring gjennom eksisterende systemer i politiorganisasjonen.
- Bosk, C. L., Dixon-Woods, M., Goeschel, C. A. & Pronovost, P. J. (2009). Reality check for checklists. *Lancet*, 374(9688), 444-445. doi: 10.1016/S0140-6736(09)61440-9
- Bowling, B. (2007). Fair and Effective Policing Methods: Towards 'Good Enough' Policing. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention*, 8(sup1), 17-32. doi: 10.1080/14043850701695023
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Brinkmann, B. (1997). Errors in autopsy in Germany. Results of a multicenter study (II). *Archiv fur Kriminologie*, 199(3-4), 65-74.
- Brookman, F. & Innes, M. (2013). The problem of success: What is a 'good' homicide investigation? *Policing and Society*, 23(3), 292-231. doi: 10.1080/10439463.2013.771538
- Brookman, F., Maguire, E. R. & Maguire, M. (2019). What Factors Influence Whether Homicide Cases Are Solved? Insights From Qualitative Research With Detectives in

- Great Britain and the United States. *Homicide studies*, 23(2), 145-174. doi: 10.1177/1088767918793678
- Brown, J. (1996). Police research: some critical issues IF. Leishman, B. Loveday & S. P. Savage (Red.), *Core issues in policing*. (s. 177-190). London: Longman.
- Brown, M. K. (1981). *Working the street: police discretion and the dilemmas of reform*. New York: Russell Sage Foundation.
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre: om design av samfunnsvitskaplege forskingsprosjekt*. Oslo: Universitetsforl.
- Clark, D. (2007). Covert surveillance and informer handling. I T. Newburn, T. Williamson & A. Wright (Red.), *Handbook of Criminal Investigation* (s. 426-449). Cullompton: Willan Publishing.
- Cook, T. (2019). *Blackstone's senior investigating officers' handbook* (5th ed. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Dahl, J. Y. (2017). Hvorfor bruke kompass når vi har GPS? - politiets sikring av biologiske spor (DNA-bevis og fingeravtrykk. *Retfærd*, 40(3-4), 38-50.
- Dahl, J. Y. (2019). Spaningsblikket - en utforskning av politispaneres lesning av omgivelsene. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 60(3), 211-227. doi: 10.18261/issn.1504-291X-2019-03-01
- Dahl, J. Y. & Lomell, H. M. (2013). *Fra spor til dom: en evaluering av DNA-reformen* (Vol. 2013:2). Oslo: Politihøgskolen.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Davies, M. (2016). To What Extent Can We Trust Police Research?. *Nordisk politiforskning*, 3(2), 154-164. doi: 10.18261/issn.1894-8693-2016-02-06
- Dean, G., Fahsing, I. A., Glomseth, R. & Gottschalk, P. (2008). Capturing knowledge of police investigations: towards a research agenda. *Police practice & research*, 9(4), 341-355. doi: 10.1080/15614260802354650
- Diesen, C. (2000). Beyond Reasonable Doubt: Standard of Proof and Evaluation of Evidence in Criminal Cases. *Scandinavian studies in law*,(40), 169-180.
- Elden, J. C. (2017). Mistenkelig dødsfall. I E. Bolstad (Red.), *Store norske leksikon* (2021 utg.).
- Fahsing. (2016). *The making of an expert detective: thinking and deciding in criminal investigations* (Vol. 347). Göteborg: Department of Psychology, University of Gothenburg.

- Fahsing & Ask. (2013). Decision Making and Decisional Tipping Points in Homicide Investigations: An Interview Study of British and Norwegian Detectives. *Journal of investigative psychology and offender profiling*, 10(2), 155-165. doi: 10.1002/jip.1384
- Fahsing & Ask. (2016). The making of an expert detective: the role of experience in English and Norwegian police officers' investigative decision-making. *Psychology, crime & law*, 22(3), 203-223. doi: 10.1080/1068316X.2015.1077249
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2 utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Fjørtoft, M. & Emrah, S. (2014a, 24. desember). Bosted kan være avgjørende for rettssikkerheten, *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/-bosted-kan-vaere-avgjorende-for-rettssikkerheten-1.12120033>
- Fjørtoft, M. & Emrah, S. (2014b, 28. Desember). Frykter drap går under radaren, *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/frykter-drap-gar-under-radaren-1.12116498>
- Follestad, I., Andreassen, M. & Dyrud, D. (1996). *Kriminalteknikk: mistenkelig dødsfall*. Oslo: Politihøgskolen.
- Forskrift om melding av unaturlig dødsfall. (2000). *Forskrift om leges melding til politiet om unaturlig dødsfall o.l. .* (FOR-2000-12-21-1378). Helse- og omsorgsdepartementet Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2000-12-21-1378>.
- Gangdal, J. (2011). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl: Historien om Christoffer*. Oslo: Kagge forlag.
- Gangdal, J. & Angeltveit, G. (2014). *Krise: forebygging, beredskap, håndtering, kommunikasjon*. Bergen: Fagbokforl.
- Gawande, A. (2011). *The checklist manifesto: how to get things right*. London: Profile Books.
- Glouberman, S. & Zimmerman, B. (2002). *Complicated and Complex Systems: What Would Successful Reform of Medicare Look Like?* (Paper No. 8). Canada: Commission on the Future of Health Care in Canada.
- Goldstein, H. (1967). Police policy formulation: A proposal for improving police performance. *Michigan Law Review*, 65(6), 1123-1146.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Doktorgradsavhandling, Lunds universitet, Socialhögskolan, Lund.
- Granér, R. (2014). Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater: om patruljerende politis yrkeskultur. I P. Larsson, H. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 134-152). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Gundhus, H. O. I. (2009). For sikkerhets skyld : IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet. Oslo: Unipub.
- Gundhus, H. O. I. (2016). Å målstyle skjønnsutøvelse: Profesjonalisering av politiets utlendingskontroll. *Sosiologi i dag*, 46(1), 54-79.
- Göranzon, B. (1990). *Det praktiska intellektet: datoranvändning och yrkeskunnande*. Stockholm: Carlssons.
- Hamremoen, E. (2015). Politiets åstedsundersøkelse. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker* (s. 197-224). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Hamremoen, E. (2016). *Kriminalteknikk: første enhet på åstedet* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Hasselqvist, D. & Rammer, L. (2003). Criminal death detected at forensic autopsy. *Nordisk Rettsmedisin*, 9(1-2).
- Heivoll, G. (2018). *Lovens lange arm?: en studie av politibetjenters rolle som rettshåndhevere*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Hellesø-Knutsen, K. (2013). *Jakten på risiko: vurderinger, følelser og valg hos patruljerende politi*. Universitetet i Stavanger, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Stavanger.
- Helsepersonelloven. (2000). *Lov om helsepersonell*. (LOV-1999-07-02-64). Helse- og omsorgsdepartementet Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64?q=helsepersonelloven>.
- Hoel, L. (2019). *Politiarbeid i praksis: politibetjenters erfaringer* (2 utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Holgersson, S. (2005). *Yrke: polis: yrkeskunnskap, motivation, IT-system och andra förutsättningar för polisarbete*. Institutionen för datavetenskap, Linköpings universitet, Linköping.
- Holgersson, S. (2017). Polisens ledningscentraler.
- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2008). *Individuella variationer i uniformerat polisarbete*. (Rapport 003-2008). Växjö: Växjö universitet.
- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2012). Hva gjør egentlig politiet? *PHS forskning*. Oslo: Politihøgskolen.
- Innes, M. (2003). *Investigating murder: detective work and the police response to criminal homicide*. Oxford: Oxford University Press.
- Innes, M. (2014). *Signal crimes: reactions to crime, disorder and control*. Oxford: Oxford University Press.

- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Justis- & politidepartementet. (2005). *Politiets rolle og oppgaver*. (St.meld. nr. 42 (2004-2005)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-42-2004-2005-/id199239/sec2>.
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, fast and slow*. London: Penguin Books.
- Kahneman, D. & Klein, G. (2009). Conditions for intuitive expertise: a failure to disagree. *American psychologist*, 64(6), 515-526.
- Kalleberg, R. (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Oslo: Forskningsetiske komiteer.
- Kammen, T. (2020). *Bruk av sjekklister i ledelse av større etterforskninger*. Masteroppgave, Politihøgskolen. Hentet fra [https://PIA: Bruk av sjekklister i ledelse av større etterforskninger \(unit.no\)](https://PIA: Bruk av sjekklister i ledelse av større etterforskninger (unit.no))
- Kenney, D. J., White, M. D. & Ruffinengo, M. A. (2010). Expanding the Role of Patrol in Criminal sa Investigations: Houston's Investigative First Responder Project. *Police quarterly*, 13(2), 136-160. doi: 10.1177/1098611110365687
- Klein, G. A. & Hoffmann, R. (2019). Seeing the invisible: Perceptual/cognitive aspects of expertise. I M. Rabinowitz (Red.), *Cognitive science foundations of instruction* (s. 203-226). London: Routledge.
- Klockars, C. B. (1985). *The idea of police*. Beverly Hills, Calif: Sage Publications.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lai, L. (1999). *Dømmekraft*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lam, A. (2000). Tacit knowledge, organizational learning and societal institutions: An integrated framework. *Organization Studie*, 21(3), 487-513. doi: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0170840600213001>
- Larsson, P., Gundhus, H. O. I. & Granér, R. (2015). Politivitenskap - en introduksjon. I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 15-28). Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Loftus, B. (2010). Police occupational culture: classic themes, altered times. *Policing & society*, 20(1), 1-20. doi: 10.1080/10439460903281547

- Lundgaard, J. M. (2019). *Kritisk kunnskap: meningsdannelse og beslutningsprosesser ved politiets operasjonssentral*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Magnussen, S. (2017). *Vitnepsykologi 2.0*. Oslo: Abstrakt.
- Meland, K. J. (2007). Overser to drap i året, *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/--overser-to-drap-i-aret/1430772.html>
- Monckton-Smith, J., Adams, T., Hart, A. G. & Webb, J. (2013). *Introducing forensic and criminal investigation*. Thousand Oakes: Sage.
- Myhrer, T.-G. (2015). *Kvalitet i etterforskningen: særlig om påtaleansvarliges rolle og betydning : delrapport i "Etterforskningsprosjektet"* (Vol. 2015:1). Oslo: Politihøgskolen.
- Myhrer, T.-G. (2018). "Politiarbeid på stedet"- styrker og svakheter. *Tidsskrift for strafferett*, 18 (4), 316-326.
- Neumann, C. B. & Lomell, H. M. (2017). Profesjonsblikk som analytisk grep og begrep. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(4), 279-283. doi: 10.18261/issn.2535-2512-2017-04-01
- Nilsen, J. C. R. & Repstad, P. (2006). Når mauren også skal være ørn – om å analysere sin egen organisasjon. I F. Nyeng & G. Wennes (Red.), *Tall tolkning og tvi: bak metodevalg i økonomi, ledelse og markedsføring* (s. 245 – 277). Oslo: Cappelen Akademisk
- NOU2001:12. *NOU 2001:12 Rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker*. Oslo: Regjeringen
Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2001-12/id377603/?ch=1>.
- NOU 2009:12. *Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring*. Oslo: Departementenes servicesenter Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-12/id560793/>.
- NOU 2013:9. (2013). *Ett politi – rustet til å møte fremtidens utfordringer: Politianalysen*. Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e2a1012dbc7449e8f57813e7822252b/no/pdfs/nou201320130009000dddpdfs.pdf>.
- Olsson, S., Zondag, M. H. W. & Engen, R. V. (U.Å). Monika-saken. fra <https://www.nrk.no/tidslinje---monika-saken-1.12942868>
- Paulsen, J. E. & Frogner, P. (2017). Det normalvitenskapelige politiblikket. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(4), 301-316. doi: 10.18261/issn.2535-2512-2017-04-03
- Petersson, O. (2015). Hvem er politiet? I P. Larsson, H. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 110-133). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Polanyi, M. (2009). *The tacit dimension*. Chicago: University of Chicago Press.
- Politidirektoratet. (2016). *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet*. Politidirektoratet
Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/handlingsplan-for-loft-av-etterforskningsfeltet/>.
- Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet* (FOR-1990-06-22-3963).
Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963?q=politiinstruksen>.
- Politi-loven. (1995). *Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53)*. Justis- og
beredskapsdepartementet Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politi-loven>.
- Politiregisterloven. (2010). *Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten*. Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-05-28-16?q=politiregisterloven>.
- Påtaleinstruksen. (1985). *Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten* (FOR-1985-06-28-1679). Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra <https://lovdata.no/forskrift/1985-06-28-1679>.
- Rachlew, A. (1998). *Psychological autopsy: An investigative toll for homicide investigators*.
Upublisert artikkel University of Liverpool, Masterstudiet Investigative psychology
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning: noen eksempler og forskningsbaserte tiltak*. nr. 25, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo: Oslo.
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010* (s. 127-149). Oslo: Politihøgskolen.
- Rachlew, A. & Fahsing, I. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis straffesaker: Utvalgte emner* (s. 225–254). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Reiner, R. (2015). Prologue: political economy and policing: a tale of two Freudian slips.
- Reiner, R. & Newburn, T. (2008). Police research. I R. D. King & E. Wincup (Red.), *Doing Research on Crime and Justice* (2 utg., s. 343-374). New York: Oxford University Press.
- Repstad, P. (2007). Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag
- Riksadvokaten. (2002). *Etterforskning av drapssaker med ukjent gjerningsmann*. Oslo: Riksadvokaten Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/etterforskning-av-drapssaker-med-ukjent-gjerningsmann/>.

- Riksadvokaten. (2011). *Etterforskningsplikt - barn og unge under 18 år.* (Rundskriv nr. 2/2011). Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/etterforskningsplikt-barn-og-unge-under-18-ar/>.
- Riksadvokaten. (2014). *Retningslinjer for henleggelse av saker om mistenkelig dødsfall.* Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/retningslinjer-om-henleggelse-av-saker-om-mistenkelige-dodsfall/>.
- Risan, P. & Skoglund, T. H. (2019). *Psykologi i operativ tjeneste: stress og psykiske lidelser* (2. utgave. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Rognum, T. O. (2000). Hvem bør obduserer tilfeller av plutselig og uventet død? *Nordisk rettsmedisin* 4, 95-98
- Rognum, T. O. (2016). *Lærebok i rettsmedisin* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Rognum, T. O. (2021). Obduksjon. I E. Bolstad (Red.), *Store norske leksikon*.
- Rognum, T. O. & Bøylestad, L. (2015). *Dødsstedsundersøkelse.* Hentet fra <https://oslo-universitetssykehus.no/seksjon/avdeling-for-rettsmedisinske-fag/Documents/dodsstedsundersokelse-pdf.pdf>.
- Roycroft, M. (2019). Why Understanding Police Investigative Decision Making Is Important. I M. Roycroft & J. Roach (Red.), *Decision Making in Police Enquiries and Critical Incidents: What Really Works?* (s. 1-13, 151-156). Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Rubinstein, J. (1973). *City police.* New York Farrar, Straus and Grioux.
- Rødsand, F. E. (2012). *MA Critical Incident Management.* Mastergradsavhandling, Middlesex University, London.
- Rønning, H. (2017). *Politi og skjønn: en studie av politibetjenters skjønnsutøvelse i ordenstjeneste, sett i lys av rettslige rammer.* UiT Norges arktiske universitet, Det juridiske fakultet, Tromsø.
- Sandberg, S. (2010). What can “lies” tell us about life? Notes towards a framework of narrative criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 21(4), 447-465. doi: 10.1080/10511253.2010.516564
- Sjørtrø, A. & Olsen, P. I. (2013). *Magefølelse som kunnskapsform. En innsatsleders tilnærming til krevende oppdrag.* Mastergradsavhandling. Hentet fra <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/handle/11250/147281>
- Skjæret, M. & Heivoll, K. (2017). *Innføringshåndboken for Politiarbeid på stedet.* Politidirektoratet [Tilgjengelig via KO:DE].

- Skolnick, J. H. (1994). *Justice without trial: law enforcement in democratic society* (3rd ed. utg.). New York: Macmillian.
- Smette, I. (2017). Enhetsskolens ulike lærerblikk. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(4), 317-331. doi: 10.18261/issn.2535-2512-2017-04-04
- Sousa, W. (2009). Paying Attention to Minor Offenses: Order Maintenance Policing in Practice. *Police Practice and Research*, 11(1), 45-59.
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker*. (LOV-1981-05-22-25). Justis- og beredskapsdepartementet Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosessloven>.
- Sunde, I. M. & Sunde, N. (2019). *Det digitale er et hurtigtog!: vitenskapelige perspektiver på politiarbeid, digitalisering og teknologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, G. & Kääriäinen, J. (2016). System satisfaction, contact satisfaction, and trust in the police: A study of Norway.
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Waddington, P. A. J. (1999). *Policing citizens: authority and rights*. London: UCL Press.
- Weber. (1971). *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal.

7.0 Vedlegg

7.1 NSD sin vurdering

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Politiets håndtering av dødsfall

Referansenummer

853731

Registrert

03.09.2018 av Camilla Sten Abdellaoue - Camilla.Sten.Abdellaoue@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politi­høgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Johanne Yttri Dahl, Johanne.Yttri.Dahl@phs.no, tlf:

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Camilla Sten Abdellaoue, camilla.sten@live.no, tlf: 92221274

Prosjektperiode

22.08.2018 - 15.12.2019

Status

10.10.2018 - Vurdert

Vurdering (1)

10.10.2018 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 10.10.2018, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.12.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD finner at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

De registrerte vil ha følgende rettigheter i prosjektet: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). Rettighetene etter art. 15-20 gjelder så lenge den registrerte er mulig å identifisere i datamaterialet.

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp behandlingen underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med det som er dokumentert.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Belinda Gloppen Helle
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Camilla Ødegaard Sten Abdellaoue
camilla.sten@live.no

NATIONAL POLICE DIRECTORATE

Deres referanse:

Vår referanse:
201803376-18 501

Sted, Dato
Oslo, 15.01.2019

**SØKNAD OM GJENNOMFØRING AV PROSJEKT I FORBINDELSE MED
MASTEROPPGAVE OG SØKNAD OM FRITAK FRA TAUSHETSPLIKT -
CAMILLA ØDEGAARD STEN**

Politidirektoratet viser til søknad av 20.07.2018. Søknaden har vært behandlet av Politifagavdelingen (seksjonene for straffesak og juridisk forvaltning) samt Beredskapsavdelingen i Politidirektoratet og hos KRIPOS.

Søker Camilla Ødegaard Sten er avsnitsleder ved enhet for etterforskning ved Sentrum politistasjon, Oslo politidistrikt og mastergradsstudent i politivitenskap ved Politi høgskolen. Av søknad om innsyn i forbindelse med masteroppgaven fremgår bl.a. følgende:

"Jeg tar kontakt med dere for å få tilganger til aktuelle systemer, og for å få en vurdering på om mitt prosjekt må legges frem for Rådet for taushetsplikt og forskning. I mitt prosjekt ønsker jeg å undersøke følgende problemstilling: "hva ligger til grunn for politiets vurdering av om et dødsfall karakteriseres som mistenkelig eller ikke?". Jeg mener at denne problemstillingen er særlig viktig å undersøke fordi antall gjennomførte rettsmedisinske obduksjoner har gått ned siden 1992. Jeg mener derfor at politiets praksis rundt håndtering av dødsfall er spesielt interessant. Det er også viktig fordi det i litteraturen finnes begrenset med forskning på politiets etterforskning, og særlig på politiets åstedsarbeid. For å besvare oppgavens problemstilling ønsker jeg å undersøke hvilke regler, retningslinjer og rutiner som finnes for politiets håndtering av dødsfall. For å finne ut av dette skal jeg undersøke hva som foreligger av litteratur og skriftlig informasjon om dette. For å finne ut av dette trenger jeg blant annet tilgang til PBS-WEB, Kilden og Kode. Jeg ønsker også å undersøke hva første enhet på stedet baserer seg på i vurderingen av om et dødsfall karakteriseres som mistenkelig eller ikke. For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ordinært personell i et politidistrikt om deres erfaringer med håndtering av dødsfall. Jeg skal ikke samle inn taushetsbelagt informasjon. Jeg vil med andre ord ikke samle inn informasjon som kan være med på å identifisere de avdøde personen. Dette skal jeg være tydelig på før intervjuene starter. For å finne ut hvilket politidistrikt jeg skal gjennomføre intervjuene mine i skal jeg basere meg på data jeg skal hentet inn fra Folkehelseinstituttet (FHI). For å få tilgang til denne dataen må jeg søke. Jeg kommer til å be om antall gjennomførte rettsmedisinske obduksjoner per år i en angitt periode, hvilket politidistrikt som har anmodet om obduksjonen og den angitte årsaken til anmodningen om obduksjon. Basert på disse dataene kommer jeg til å velge hvilket politidistrikt, og hvilken by jeg ønsker å gjennomføre intervjuene mine i. Jeg kommer til å velge et distrikt som er gjennomsnittlig. Med dette mener jeg et distrikt som ikke utpeker seg spesielt positivt eller

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Fridtjof Nansens vei 14/16

Tlf: 23 36 41 00
Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Giro:
www.politi.no

negativt i forhold til hvor mange rettsmedisinske obduksjoner de anmoder om. For meg blir det også viktig å velge et politidistrikt jeg ikke har arbeidet i eller arbeider i.

Etter jeg har innhentet dataen jeg trenger fra FHI vil jeg ta kontakt med ledelsen i det aktuelle politidistriktet for å få tillatelse til å gjennomføre forskningsprosjektet mitt. Jeg kommer til å forsøke å rekruttere informanter til mitt prosjekt via ledelsen i politidistriktet. Jeg kommer til å utforme et informasjonsskriv som de kan levere ut på mine vegne der jeg ber om at kandidater som ønsker å delta tar direkte kontakt med meg. Jeg må også få tillatelse av ledelsen i det aktuelle politidistriktet til å bruke arbeidstiden til informantene til å gjennomføre intervjuene. Jeg ser for meg å gjennomføre mellom fire til seks intervjuer. Jeg har tilgang til å lagre sensitiv informasjon i OneDrive gjennom PolitiHøgskolen. Vedlagt denne e-posten finner dere prosjektdesignet til masteroppgaven. I det dokumentet er det mer detaljert informasjon om prosjektet. Dersom noe er uklart eller det er behov for ytterligere informasjon ta kontakt med meg på 92 22 12 74. Fordi jeg som master student er veldig presset på tid, håper jeg på en rask avklaring. Min veileder er Johanne Ytteri Dahl.."

* * *

Politidirektoratet har vurdert saken i forhold til innsyn i person- og saksopplysninger, jf. politiregisterloven § 23 første ledd samt i forhold til politiets operative virksomhet og organiseringen av dette og sikkerhetsmessige aspektet m.v. i politiregisterloven § 23 andre ledd, jf. § 33.

"§ 23. Omfanget av taushetsplikten

Enhver som er ansatt i eller utfører tjeneste eller arbeid for politiet eller påtalemyndigheten, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om

- 1. noens personlige forhold, eller*
- 2. tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den opplysningen angår.*

Taushetsplikten gjelder også for opplysninger som det ut fra hensynet til etterforskningen i den enkelte sak, hensynet til spanings- og etterretningsvirksomheten eller hensynet til politiets operative virksomhet og organiseringen av denne er nødvendig å holde hemmelig. Begrensningene i taushetsplikten i § 22 og §§ 24 til 34 kommer bare til anvendelse så langt de passer.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Opplysninger som nevnt i paragrafen her kan heller ikke utnyttes i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

Taushetsplikten gjelder også overfor andre i politiet og påtalemyndigheten, med mindre § 21 kommer til anvendelse.

For taushetsplikt i tilknytning til kommunikasjonskontroll gjelder straffeprosessloven kapittel 16a."

"§ 33. Taushetsplikt ved forskning

Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser, kan det bestemmes at opplysninger i det enkelte tilfelle gis til bruk for forskning, uten hinder av taushetsplikten i § 23.

I straffesaker treffes beslutning etter første ledd av riksadvokaten og for øvrig av Politidirektoratet, eller av Justisdepartementet for så vidt gjelder opplysninger i saker som behandles av Politiets sikkerhetstjeneste.

Bestemmelsene i forvaltningsloven § 13d annet og tredje ledd og § 13e kommer til anvendelse så langt de passer."

Politidirektoratet viser til at mastergradsstudenten ikke vil samle inn, lagre eller skrive ut personopplysninger, og at slik data dermed heller ikke skal registreres. Videre vises det til at eventuelle personopplysninger som f.eks. blir overhørt ved en observasjon, ikke skal nedtegnes. I de saker Politidirektoratet mener det klart kan gjøres unntak fra taushetsplikten er det ikke nødvendig med en rådsbehandling av søknaden, jf. forvaltningsforskriften § 9, 2. ledd. Politidirektoratet anser prosjektet for å ha samfunnsnytte. Gitt det ovennevnte kan ikke Politidirektoratet se at det foreligger skranker for innsynskravet i forhold til § 23 første ledd.

Når det gjelder taushetsplikten etter § 23 andre ledd vil denne omfatte konkrete faktaopplysninger om samarbeid operativt/taktisk og beredskapsmessig som vil kunne avdekke forebyggende tiltak, planer og operative og taktiske innsatsmekanismer og løsninger. Dette er kritisk sensitiv informasjon som direktoratet ikke fritar fra taushetsplikten for. Derimot når det gjelder mer generelle opplysninger om hvordan en samarbeider, planlegger, øver og liknende, hvilke samarbeidsparter som er relevante på hvilke områder osv, vil dette ikke være underlagt taushetsplikten og noe søkeren kan spørre og motta opplysninger om.

En frigivelse av informasjon kan medføre at politiet mister kontroll over informasjon som er av betydning for politiets evne til å løse sine oppdrag. Hvordan informasjon fra prosjektet skal håndteres og brukes helt konkret vil således være av stor betydning for politiet.

Når det gjelder sensitivitet til opplysningene som vil inngå i forskningsprosjektet antas disse ikke å være sikkerhetsgradert etter sikkerhetsloven. Det gis under ingen omstendighet innsyn i sikkerhetsgradert informasjon.

Politidirektoratet er av beredskapsmessige hensyn meget restriktiv med hensyn til å frigi taushetsbelagt informasjon som er taushetsbelagt av politioperative grunner, særlig når det gjelder politiets oppdragsløsning, taktikk mv. Hvor et viktig spørsmål også er om frigivelse av informasjon kan medføre at politiet mister kontroll over informasjon som er av betydning for politiets evne til å løse sine oppdrag.

Politidirektoratet finner det allikevel politifaglig formålstjenlig å innvilge søknaden på visse vilkår (se brevet i sin helhet). Samtidig som det opparbeides empiri og kunnskap vedrørende fagfeltet er det også grunn til å anta at resultatene vil ha verdi for norsk politi.

KRIPOS har vurdert søknaden og er positive til at masterstudenten kan få tilgang til innhold på KO:DE, men uttaler at det må settes noen begrensninger for bruk. Det bes om at studenten kontakter KRIPOS v/Lars Erik Øberg på mobil 93418944 for å detaljere bruken og henvisninger til innhold på KO:DE. Det er KRIPOS sin vurdering at masterstudenten (som jobber i politiet og i dag har tilgang til KO:DE) kan bruke KO:DE som oppslagsverk for å finne frem til regelverk og retningslinjer som det kan henvises til. Det fremkommer også informasjon om bistandsmuligheter fra Kripos, samt krav om obduksjon i noen angitte tilfeller.

Det er utarbeidet en sjekkliste for politipatruljen ved plutselig og uventet "dødsfall", som skal hjelpe tjenestepersoner med prioritering av tiltak og med beslutningstaking. Den skal sikre en minimumsstandard for hvordan oppdraget skal løses.

Det er også utarbeidet en rapportmal som inneholder den totale mengden informasjon som er nødvendig å få dokumentert i saken. KRIPOS uttaler at det kan henvises til dette, men at politiet ikke ønsker at det tas print screen av KO:DE-sider eller sjekklister som vedlegges oppgaven.

Når det gjelder rapportmalen som det henvises til i sjekkliste dødsfall på KO:DE har KRIPOS vært i kontakt med utrykningsleder Håkon Johannessen ved Kriminalvakten i Oslo politidistrikt, som henstiller masterstudenten å kontakte ham på mobil 92817628.

Det er også utarbeidet en prosedyre for åstedsundersøkelse ved Kripos, første enhet på stedet. Når det gjelder bruk av denne ber KRIPOS om at masterstudenten kontakter Lars Erik Øberg eller Ole-Jørgen Hoff Johansen ved KRIPOS direkte på mobil 91546688.

Politidirektoratet slutter seg til KRIPOS sin vurdering og fremgangsmåte for innsyn.

Videre er det på det rene at primære hovedkilder for oppgaven er straffeprosesslov, påtaleinstruks og Riksadvokatens direktiver/retningslinjer, Nasjonal straffesaksinstruks, lokale straffesaks-/etterforskningsinstruksjoner og tiltakskort etc, samt eventuelle andre faglige beskrivelser/anbefalinger/retningslinjer m.v. i studieplan på PHS, i skriv fra KRIPOS, POD m.fl.

Søknaden retter seg videre både mot PBS II og PBS III. POD er prosesseier for PBS II, mens eierskap til dokumentene i PBS II kan ligge i ulike avdelinger i POD. Kjernen for PBS II er rammeskriv for håndtering av og oppfølging av konsekvenser av ulykker, katastrofer og kriser.

POD er prosesseier for PBS III, men foruten egen PBS III, er det politidistrikt/særorgan som har eierskap til innholdet i sine respektive PBS III. Det må derfor ved en eventuell utlevering av dokumenter i forkant avklares med eiere av innholdet i PBS II og PBS III hvilket syn disse har på lese-/søketilgang, herunder om tilgang til informasjon taushetsbelagt etter prl § 23.2 eventuelt likevel kan gis i medhold av prl § 33 og eventuelle vilkår for dette.

Det prinsipielle utgangspunktet er at man som masterstudent er privatperson og kan ikke søke i PBS-Web selv om man er ansatt i politiet. Dette da det ikke er tale om et utrednings- eller forskningsoppdrag for arbeidsgiver. Det foreligger ikke tjenstlig grunn for å benytte sin ansatte-tilgang til å gjøre seg kjent med eller hente ut informasjon fra PBS II eller PBS III i eget distrikt/særorgan eller andre distrikt/særorgan. Det kreves særlig tungtveiende grunner for å gi uvedkommende lese-/søkerrettigheter i PBS-Web, og en masteroppgave er ikke tilstrekkelig.

PBS II

PBS II inneholder ikke dokumenter som ut fra søknaden kan sees å omhandle informasjon relevant for søkeren.

Rundskriv 2017/002 (eies av Politifagavdelingen) gir overordnede rammer og retningslinjer av etterforskning av kriser og ekstraordinære hendelser. Etterforskning av dødsfall osv. er så vidt sees ikke nærmere omtalt. Rundskriv om 2007/003 om varsling til pårørende av dødsfall er heller ikke etterforskningsrelatert.

Søkeren har ikke saklig behov for tilgang til PBS-Web/PBS II og søkers anmodning om egen tilgang til PBS-Web må avslås hva gjelder PBS II. Eventuelle ønsker om tilgang til bestemte PBS II-dokumenter må konkretiseres til spesifikke dokumenter, eventuelt som et

minimum avgrenses til nærmere presist angitt tema for identifisering av mulige dokumenter som vil bli vurdert for innsyn.

PBS III

PBS III for POD er ikke relevant for søkeren, og under enhver omstendighet vil en direkte lese-/søketilgang til PODs PBS III komme i konflikt med fortrolighet og taushetsplikt for mye av innholdet som ikke enhver skal kjenne eller kunne gjøre seg kjent med.

For politidistriktene/særorganenes PBS III kan POD ikke overstyre ved å innrømme søkeren lese-/søkerettigheter i databasene, uten eventuelt samtykke fra og avklarte rammebetingelser og vilkår for dette med vedkommende politidistrikt/særorgan.

Det må utvises en særdeles restriktiv praksis med å tillate noen form for lese-/søketilgang i medhold av politiregisterloven § 33 for PBS III da det vil åpne for innsyn i informasjon som enkeltvis og samlet i stor grad vil være taushetsbelagt, og heller ikke begrunnet i søkerens formål og behov.

Hensynet til fortrolighet og taushet om innholdet i lagret informasjonen må håndheves strengt for å motvirke kompromittering av opplysningene enkeltvis og samlet. Sensitiv informasjon må unngås å tilflyte andre som ikke har tjenstlig grunn. Søkerens rolle som student, faglige begrunnelse og formål begrunner ikke tilståelse av lese-/søketilgang. Et eventuelt kontrollert gjennomsyn med identifisering av aktuelle dokumenter for mulig spesifisert anmodning om tilgang til dokumentene for bruk ifm oppgaven, vil ikke være forsvarlig og tilstrekkelig sikring, og for øvrig en ressursbruk som POD, politidistrikt og særorgan ikke kan forventes å tilby eller kunne prioritere.

Om det forefinnes dokumenter i politidistriktene/særorganenes PBS III som vil være av relevans for søkeren, kan synes tvilsomt. Søkeren henvises her til å rette en mer presis forespørsel til politidistriktene/særorgan om bistand til å identifisere mulige relevante dokumenter i PBS III som vedrører etterforskning av dødsfall. Politidistriktene/særorganene vurderer selv om de kan bistå med å klarlegge hvorvidt det forefinnes relevant informasjon i PBS III, og om det kan gis tilgang til dokumenter, eventuelt på vilkår etter politiregisterloven § 33 for taushetsbelagt informasjon.

Etter dette avslås søkerens anmodning om *egen* tilgang til PBS-Web hva gjelder PBS III. Eventuelle ønsker om tilgang til bestemte PBS III-dokumenter i politidistriktene/særorgan må konkretiseres til forespørsel om spesifikke dokumenter eller i det minste avgrenset til nærmere presist angitt tema som det i tilfelle kan identifiseres dokumenter for som søkeren deretter kan anmode om innsyn i. Innsyn i taushetsbelagt informasjon må da vurderes enkeltvis og gis eventuelt på vilkår av politidistrikt/særorgan etter pregl § 33. Politidirektoratet setter som hovedbetingelse at taushetsbelagt informasjon som politidistriktene/særorgan eventuelt gir søkeren tilgang til i medhold av pregl § 33, ikke omtales detaljert eller inntas i oppgaven.

Det er Politidirektoratets vurdering at masterstudenten etter dette kan gis adgang til å gjennomføre prosjektet på de vilkår som er satt i nærværende brev.

* * *

Direktoratet viser til at det må sikres at politiet ikke mister kontrollen over informasjon som er av betydning for politiets evne til å løse sine oppdrag. Av samme grunn bør det materiale som skal publiseres forelegges Politidirektoratet, jf. det som er sagt ovenfor.

Direktoratet vil presisere at masterstudenten må også selv underveis vurdere egne funn opp mot bestemmelsen og kontakte direktoratet dersom det er uklart om noen av opplysningene som blir gitt vil kunne komme i strid med bestemmelsen og/eller tillatelsen.

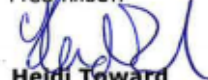
Direktoratet tar forbehold om uttalelse fra NSD.

Politidirektoratets samtykke er videre betinget av at gjennomføringen av prosjektet skjer uten overlevering av taushetsbelagt persondata til mastergradsstudenten og uten nedtegning av personopplysninger fra observasjoner. Videre forutsetter Politidirektoratet at all innsamling, oppbevaring og bruk av opplysninger skjer på en faglig forsvarlig måte, og at det ikke finnes personidentifiserende opplysninger, eller eventuelle sikkerhetsmessige og beredskapsmessige opplysninger POD ikke har godkjent, i det publiserte materialet. Søker og andre som får tilgang til opplysningene må undertegne en taushetserklæring. Det vises ellers til reglene om forskeres taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 e.

Videre er samtykket betinget av at alle respondentene samt ledere gjøres kjent med det nærværende brev og dets vilkår. Det tas forbehold om godkjenning og samtykke vedrørende den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen (tidsbruk, personell og tilganger) fra ledelsen i de aktuelle politidistrikt, særorgan m.v.

Direktoratet forutsetter at innsynet legges opp på en slik måte at alle involverte er bevisst på skrankene for taushetsplikten. Videre ber direktoratet om å motta en kopi av ferdig produkt.

Med hilsen

Heidi Toward
Seniorrådgiver

Vil du delta i forskningsprosjektet «politiets håndtering av dødsfall»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få kunnskap om politiets håndtering av dødsfall. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltagelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg tar en mastergrad i politivitenskap ved Politihøgskolen i Oslo. Formålet med oppgaven er å få mer kunnskap om politiets håndtering av dødsfall. I oppgaven skal jeg undersøke følgende problemstilling: «hva ligger til grunn for politiets vurdering av om et dødsfall karakteriseres som mistenkelig?». Som et ledd i å besvare denne problemstillingen ønsker jeg å undersøke hva første enhet på stedet baserer seg på i denne vurderingen. For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ordenspersonell i et politidistrikt om deres erfaringer med å håndtere dødsfall.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Politihøgskolen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Fordi du arbeider på ordensavdelingen i Politidistriktet som ble valgt ut til å være med i mitt forskningsprosjekt. For å delta er det en forutsetning av du har erfaring med å håndtere dødsfall.

Jeg har fått kontaktopplysninger til deg via ledelsen i Politidistriktet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i forskningsprosjektet, innebærer det at du lar deg intervju. Det vil ta cirka 1 time. Intervjuet vil inneholde spørsmål som berører politiets håndtering av dødsfall. Intervjuene vil bli tatt opp med lydopptaker, og de vil bli transkribert i etterkant av intervjuene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i forskningsprosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysningene om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere veler å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysninger om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun forsker og prosjektansvarlig ved Politihøgskolen som vil ha tilgang til datamaterialet som samles inn.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.
- OneDrive, maskinvare tilhørende Politihøgskolen, vil bli brukt til å lagre datamaterialet på.
- Du vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen. Det som vil bli publisert er sitater fra intervjuene.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.06.21. Data med personopplysninger vil ikke bli oppbevart etter at forskningsprosjektet er avsluttet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg.
- Å få rettet personopplysninger om deg.
- Å få slettet opplysninger om deg.
- Å få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet, og sende klage til Personvernombudet eller Datatilsynet om behandling av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD-Norsk senter for forskningsdata AS – vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Politihøgskolen ved Camilla Sten Abdellaoue (forsker) på e-post camilla.sten@live.no
- Politihøgskolen ved Johanne Ytteri Dahl (prosjektansvarlig) på e-post johanne.ytteri.dahl@phs.no
- NSD på e-post personvernombudet@nsd.no eller telefon 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Johanne Ytteri Dahl

Camilla Sten Abdellaoue

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet politiets håndtering av dødsfall og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, cirka 30. juni 2021.

.....

(Signert av prosjektdeltager, dato)

7.4 Intervjuguide

Introduksjon

- Presentasjon.
- Gjennomgang av informasjonsskriv, og samtykkeskjema.
- Gjennomgang av skrivet fra POD.

Tema: Bakgrunn

1. Hvor lenge har du jobbet i politiet?
2. Kan du fortelle kort om hvor du har arbeidet i denne perioden?
3. Har du annen utdanning enn Politihøgskolen?
4. Hvor mange ganger vil du anslå at du har rykket ut på dødsfall?
5. Kan du si noe om din er erfaring med etterforskning av dødsfallssaker?

Tema: Begrepsavklaring

1. Hvordan vil du definere mistenkelig dødsfall?

Tema: Melding om dødsfall

1. Hvordan blir politiet varslet om dødsfall? Andre måter?
2. Hvilke typer dødsfall rykker politiet ut på? Andre som rykker ut?
3. Hvordan får patruljen melding om dødsfall?
4. Hvordan leses meldingen ut?
5. Hvilke tanker gjør du deg om måten meldinger om dødsfall blir lest ut på?

Tema: Erfaringer med mistenkelig dødsfall

1. Hvilke tanker gjør du deg når du kommer til stedet?
2. Kan du beskrive hva du gjør?
3. Kan du beskrive hvordan du går frem i arbeidet på stedet?
4. Hvilke undersøkelser gjøres? Tekniske/ taktiske?
5. Hvordan avgjør dere hvilke etterforskningsskritt som skal gjennomføres?
6. Er det andre eller annen informasjon enn det du selv observerer på stedet som påvirker vurderingen din? Hvordan? Hvorfor? Hvorfor ikke?
7. Beskriv hvordan du vurderer hvordan dødsfallet skal ansees/ kategoriseres?
8. Hva ligger til grunn for vurderingene av om dødsfallet skal ansees som mistenkelig?
Hva mener du er viktig å vite for å kunne vurdere det?

9. Dersom du mener at du står ovenfor noe mistenkelig. Hva gjør at du får en dårlig følelse? Hva trigger bekymringen?
10. Hva skjer dersom dere vurderer at dødsfallet er mistenkelig?
11. Hva skjer dersom dere vurderer at dødsfallet ikke er å anse som mistenkelig?
12. Hvordan påvirker vurderingen dere tar på stedet den videre behandlingen av saken i politiet?
13. Hvilke rutiner har dere for rettsmedisinske obduksjoner? Og hvilke faktorer mener du at ligger til grunn for vurderingen av om det skal anmodes om rettsmedisinsk obduksjon?

Tema: Kompetanse på området

1. Kjenner du til om det finnes noen retningslinjer for politiets håndtering av dødsfall? Klarer du i så fall å beskrive eller si noe om disse?
2. Finnes det beskrivelser for hvilke undersøkelser som bør gjør på dødsfall? Tiltakskort?
3. Hvilken kompetanse mener du at det er viktig å inneha for å kunne vurdere dødsfallet man står ovenfor? Hvorfor?
4. Føler du at du har kompetanse til å vurdere hva slags dødsfall du står ovenfor? Og om det bør anses for å være mistenkelig eller ikke?
5. Hvordan opplever du egen kompetanse til å utføre kriminaltekniske undersøkelser på stedet?
6. Hvordan vurderer du din egen kompetanse til å utføre taktiske etterforskningskritt på stedet?
7. Hvem har dere dialog med for i forbindelse med arbeidet på stedet?
8. Hvordan er dialogen med kriminaltekniker, etterforskere og jurister distriktet? Og er de tilgjengelige ved behov?
9. Andre man kan konferer med om de undersøkelsene som bør gjennomføres?
10. Har du noen andre tanker om kompetanse for å håndtere disse sakene som vi ikke har snakket om?

Tema: Politiets evne til å fange opp dødsfallene som bør etterforskes

1. Hvilke tanker gjør du deg om måten politiet håndterer dødsfall på?
2. Hva tenker du om politiets evne til å fange opp de dødsfallene som bør etterforskes nærmere?

3. Hva styrker og svekker denne muligheten? Hvilke faktorer mener du at påvirker denne muligheten (rutiner, obduksjon, kompetanse, tilgang på spesialister nærhet til rettsmedisinsk)?
4. Er det noe du synes jeg burde ha spurt om innenfor dette området som jeg ikke har spurt om?

Tema: Oppsummering

1. Er det andre ting som vi ikke har snakket om som du mener påvirker politiets håndtering av dødsfallssaker?

Avslutning

- Spørsmål til meg?
- Takk for bidraget.